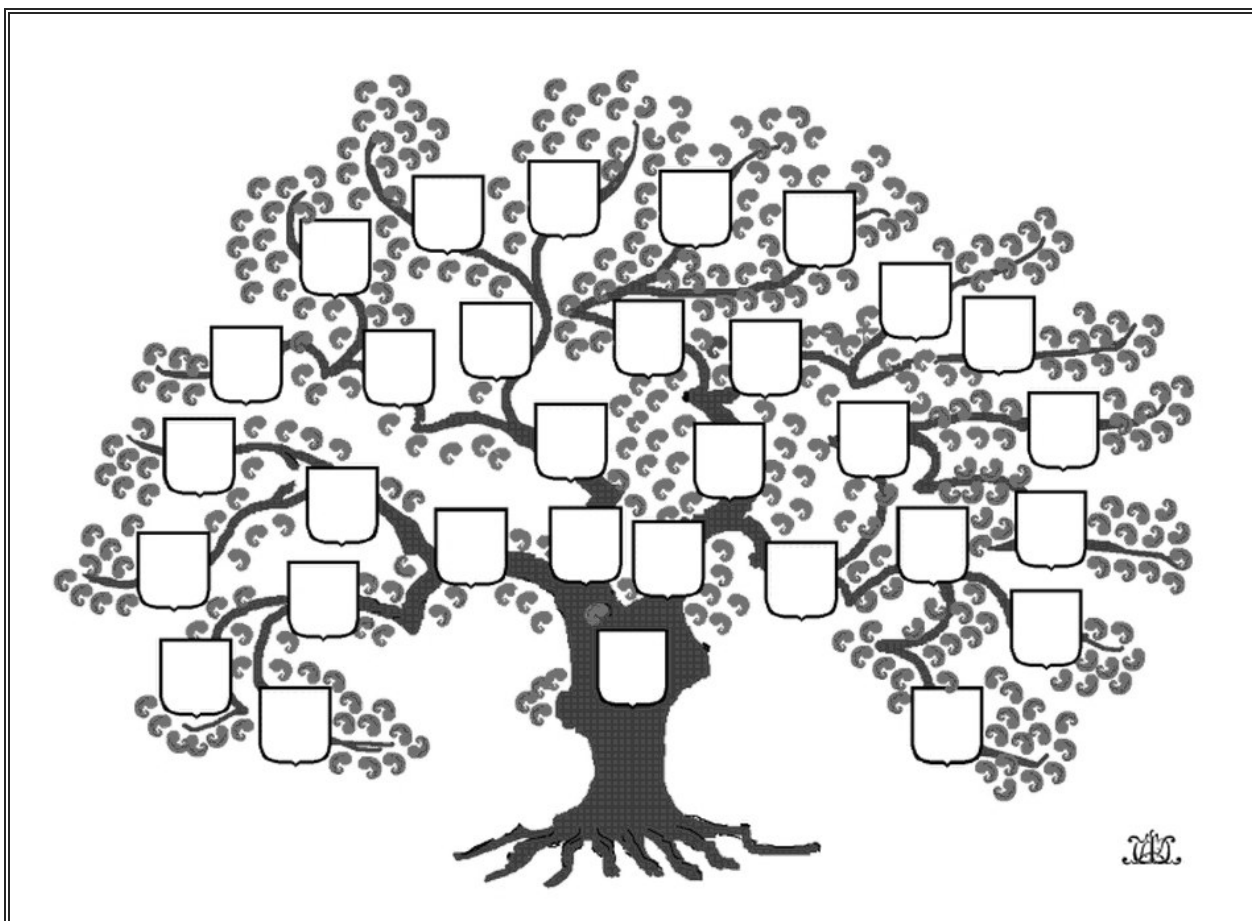

Slægtsforskning med EDB 2

Kompendium

Ulrich Alster Klug

Nørgårds Højskole - uge 39 2009

Indholdsfortegnelse

1	INDLEDNING	5
1.1	LIDT OM SLÆGTSFORSKNING	5
1.2	ARKIVERNE	5
1.2.1	<i>Arkiverne</i>	5
1.2.2	<i>Tilgængelighedsfrister</i>	7
2	KILDER	7
2.1	KIRKEBØGER	7
2.1.1	<i>Borgerlig vielse</i>	7
2.1.2	<i>Kirkebøgerne fik fortrykte skemaer</i>	8
2.1.3	<i>Tilgængelighed</i>	8
2.2	FOLKETÆLLINGER	8
2.2.1	<i>Den administrative grundenhed</i>	8
2.2.2	<i>Tilgængelighed</i>	9
2.3	SKIFTER	9
2.3.1	<i>Tabel over skiftejurisdiktionerne</i>	13
2.4	FREMANGSMÅDE VED BRUGEN AF SKIFTEPROTOKOLLER	14
2.5	HVILKE KILDER HENVISER SKIFTERNE TIL?	15
2.6	HVILKE TYPER SKIFTER ER BEHANDLET HVOR?	16
2.6.1	<i>Skifter på Internettet</i>	16
2.7	LÆGDSRULLER	17
2.7.1	<i>Hvornår var de forskellige årgange i lægdsrullen?</i>	19
2.7.2	<i>Optagelse og sletning for overgangsperiodens årgange</i>	20
2.8	HVOR SØGER MAN EFTER HAM I LÆGDSRULLEN?	20
2.9	ANGIVELSE AF FLYTNINGER	20
2.10	SØRULLERNE	21
2.11	HER SES KIRKEBØGER, FOLKETÆLLINGER, SKIFTER OG LÆGDSRULLER	22
2.11.1	<i>Hvor ses kirkebøger og folketællinger?</i>	22
2.11.2	<i>Hvor ses skifterne?</i>	23
2.11.3	<i>Hvor ses lægds- og søruller?</i>	23
3	KOM GODT I GANG	23
3.1	ANETAVLEN	23
3.2	ARBEJDET MED KIRKEBØGER OG FOLKETÆLLINGER	26
3.2.1	<i>Eksempel 1: Olga Charlotte Olsen</i>	27
3.2.2	<i>Københavns Politis Dødeblade</i>	30
3.2.3	<i>Krabsens Stednavnedatabase</i>	30
3.2.4	<i>Eksempel 2: Udgangspunkt næsten uden oplysninger</i>	31
3.2.5	<i>Find dødsdato og sted</i>	33
3.2.6	<i>Navneskikken</i>	34
3.2.7	<i>Eksempel 3: Opkald hos Sadelmagermester Hendrich L. Klughs børn</i>	34
3.2.8	<i>Eksempel 4: Opkald hos proprietær Anders Aarups børn</i>	34
3.2.9	<i>Hovedreglerne for opkald</i>	35
3.2.10	<i>Efternavne – slægtsnavne - tilnavne</i>	35
3.2.11	<i>Stavemåden – navnets form</i>	36
3.2.12	<i>Navneforandring</i>	36
3.2.13	<i>Opbyg familier</i>	36
3.2.14	<i>Hvad henviser kirkebøger og folketællinger til?</i>	36
3.3	LAV EN TIDSOVERSIGT	37
4	GODE SITES PÅ INTERNETTET	39
4.1	ARKIVALIERONLINE	39
4.2	TILMELD DIG SOM BRUGER	39
4.3	KIRKEBØGER	40
4.4	FOLKETÆLLINGER	41
4.5	BLADEPROGRAMMET	41
4.5.1	<i>Vejledning i installation af JAVA software</i>	42
4.5.2	<i>Spiseseddel for at ændre en forkert fil-tilknytning</i>	42
4.6	DANSK DEMOGRAFISK DATABASE	42
4.6.1	<i>Dansk Data Arkiv</i>	42
4.6.2	<i>Generelt om databaserne og brugen af dem</i>	42

4.6.3	Folketællingerne:	43
4.6.4	Udvandrerdatabase:	45
4.6.5	Indvandrerarkivet:	45
4.6.6	Dannebrogsmænd:	46
4.6.7	Skiftedatabasen på DDD.	47
4.6.8	Liste over Film	48
4.6.9	Liste over skifteretter:	49
4.7	FAMILYSEARCH	50
4.7.1	Ordforklaringer	50
4.7.2	Mulighederne	51
4.7.3	Search – søg efter familiemedlemmer	51
4.7.4	Søgning på et efternavn	52
4.7.5	IGI og VRI	53
4.7.6	Finde forældre	54
4.7.7	Søgning ved hjælp af Batchnummer	55
4.7.8	Finde børn	55
4.7.9	Family History Library Catalog	55
4.7.10	Place Search	56
4.7.11	Find den rigtige skifteret - Hjælp hos Familysearch.	56
4.7.12	Author Search	58
4.8	DANSK ARKIVALIE INFORMATION SYSTEM	60
4.8.1	Søgefelterne	60
4.8.2	Eksempel	60
4.8.3	Reservationssiden	61
4.8.4	Hvilket arkiv skal man vælge?	61
4.8.5	Fem enheder ad gangen....?	61
5	INTERNETADRESSER	61
6	GOTISK SKRIFT	62
6.1	EKSEMPLER PÅ GOTISKE SKRIFTER	70
6.1.1	Det kalligraferede alfabet omkring 1840.	70
6.1.2	Det gotiske, håndskrevne alfabet omk. 1840.	71
6.1.3	Eksempel på forskrift fra 1700-tallet.	72
6.1.4	Eksempel på gotisk fraktur.	72
7	NAVNESKIKKEN	73
7.1	NAVNEOPKALD	73
7.2	TILNAVNE (EFTERNAVNE)	73
8	BORGERSKABSPROTOKOLLER	75
9	FÆSTEPROTOKOLLERNE	76
9.1	FÆSTETS KARAKTER	76
10	EJENDOMSHISTORIE	77
10.1	BETEGNELSER FOR JORDBRUGERE M. V.	77
10.2	TABEL OVER EJENDOMSHISTORISKE KILDER 1	78
10.3	TABEL OVER EJENDOMSHISTORISKE KILDER 2	79
11	TINGLYSNING	80
12	UÆGTE BØRN	81
12.1	DEFINITIONER	81
12.2	UDVIKLING PÅ OMRÅDET	81
12.3	UNDERSØGELSESEMNER	81
13	VIELSE OG SKILSMISSE	82
13.1	DEFINITIONER	82
13.2	SKILSMISSE SØGES PÅ FØLGENDE MÅDE	83
14	FORSKELLIG ADMINISTRATIV INDELING	84
14.1	GEJSTLIG INDELING 1536FF.	84
14.2	VERDSLIG ADMINISTRATION 1660-1971	86

14.3	VERDSLIG ADMINISTRATION 1971-2006	86
14.4	VERDSLIG ADMINISTRATION 2006FF.	86
14.5	UDSKRIVNINGSVÆSENET	86
14.6	DOMSTOLENE	87
15	RETSBETJENTARKIVERNE	87
15.1	HVAD ER RETSBETJENTE?	87
15.2	INDHOLD	88
15.3	AFLEVERING OG BESTILLING	88
16	ØVRIGHEDERNES BEVILLINGER	88
16.1	DEFINITIONER	88
16.2	UDVIKLING PÅ OMRÅDET	89
16.3	TYPER AF BEVILLINGER, SOM AMTMÆND M.V. GAV I KONGENS NAVN	89
16.4	SÅLEDES BENYTTES ØVRIGHEDERNES BEVILLINGER	89
16.5	KANCELLIETS TESTAMENTPROTOKOLLER	90
16.6	LITTERATURHENVISNINGER	90
17	FAMILIERETSLIGE BEVILLINGER 1848-1948	91
17.1	UDVIKLING OG INDHOLD	91
17.2	REGNSKABERNES ORDNING	91
18	EMBEDSLÆGEARKIVER	92
18.1	TILBLIVELSE OG AFLEVERING	92
18.2	INDHOLD	92
18.3	BENYTTELSE	92
19	SKOLER M.V.	93
19.1	DEFINITIONER	93
19.2	UDVIKLING PÅ OMRÅDET	93
19.3	VÆSENTLIGSTE KILDEGRUPPER	93
19.4	ARKIVER	94
19.5	KILDEHENVISNINGER	94
20	LISTER OVER SØN- OG HELLIGDAGE M.V.	95
20.1.1	<i>Helligdagene</i>	95
20.2	UGEDAGENE	95
21	OVERSIGT OVER ARKIVFONDE OG ARKIVALIER	97

1 Indledning

Dette er kompendiet til brug for holdene i EDB og slægtsforskning ved Nørugaards Højskole.

Da det gælder for højskoler ligesom for det danske retsvæsen, at det er det talt ord, der er gældende, er dette et kortfattet kompendium, som søger at fastholde de vigtigste oplysninger, som du kan få brug for at tjekke, efterhånden som du arbejder med slægtsforskningen.

Forkortelser:

AO	Arkivalier Online (www.arkivalieronline.dk)
DAISY	Dansk Arkivalie Informations System (www.daisy.sa.dk)
DDD	Dansk Demografisk Database (www.ddd.dda.dk)
FKT	Folketællinger
FS	FamilySearch (www.familysearch.org)
KB	Kirkebog / kirkebøger
LAK	Landsarkivet i Kbh.
LAO	Landsarkivet i Odense
LAV	Landsarkivet i Viborg
LAA, LAÅ	Landsarkivet i Aabenraa
RA	Rigsarkivet i Kbh.
SA	Statens Arkiver (www.sa.dk)

På min hjemmeside findes forskellige noter og tillæg, som kan være til hjælp:

www.dannebrog.biz, se under links og under materiale til mine aftenskolekurser, samt tillæg til mit almindelige notesæt.

God fornøjelse!

Ulrich Alster Klug

dannebrog@dk-yeoman.dk

1.1 Lidt om slægtsforskning

Slægtsforskning går grundlæggende ud på at finde frem til en given persons slægtninge, evt. også familie. Familie behøver ikke være ens blodsbeslægtede slægtninge, ens papbarnebarn er ikke en slægtning, men et familiemedlem. På latin kaldes slægtsforskning med et græsk låneord for genealogi, nemlig læren om det nedarvede, jævnfør ordene gener og logos.

Men et er at vide, hvem man er i slægt med, altså at have navne og datoer og steder. Det er straks endnu mere spændende også at vide noget om hver enkelt persons liv, hans levevilkår, valg i livet, hans muligheder, og den tid han levede i. Så kombinerer vi i praksis personalæhistorie med slægtsforskning. Dette kan man kalde slægthistorie.

Vi skal på kurset se både på kilder, som kan give os oplysninger, og de arkiver, kilderne findes på. Vi skal se på, hvordan man bruger et arkiv og nogle af de muligheder, der findes på internettet. Og endelig skal vi se på, hvordan man kan systematisere de fundne oplysninger.

Først skal vi lige se på arkiverne og på de mest anvendte kilder, og derefter går vi til anetavlen, som du kan bruge til at få lidt styr på de oplysninger, du allerede har.

1.2 Arkiverne

I Danmark opbevares de kilder, der findes bevaret fra administrationen, på arkiver. Der er gratis adgang til arkiverne – og benyttelsen af arkiverne både på deres læsesale og på internettet er gratis.

Der findes fire lag af arkiver med geografisk afgrænsning, og desuden en hel del særlige arkiver med emnemæssig afgrænsning.

1.2.1 Arkiverne

Med geografisk afgrænsning findes

<i>Navn</i>	<i>Område</i>	<i>Indhold</i>	<i>Placering</i>
Rigsarkivet	hele riget	centraladministrationen, dvs. kongehuset, ministerier, højesteret mv. Statens arkiv. www.sa.dk	København
Landsarkiverne	hver sin landsdel	lokaladministrationens materiale, f.eks. byretter, politiet, amter, kommuner, stifter, provstier og pastorater. www.sa.dk	København, Odense, Viborg og Aabenraa.
Stadsarkiver	en kommune	kommunens arkiv (løbende arkiv og afleveret arkiv) se www.danskearkiver.dk	Bl.a. København, Frederiksberg, Frederikshavn, Ballerup og Odense har stadsarkiver.
Lokalarkiver	en kommune – eller en del af en kommune	privat afleveret materiale, f.eks. skudsmålhbøger, festsange, billeder og breve. se www.danskearkiver.dk	Et eller flere i hver kommune. Evt. løser kommunens stadsarkiv opgaven.

Af arkiver med emnemæssig afgrænsning kan nævnes:

<i>Navn</i>	<i>Område</i>	<i>Indhold</i>	<i>Placering</i>
Dansk Data Arkiv	Bl.a. digitalisering af materiale ved Statens Arkiver og af indtastninger af samme	se www.ddd.dda.dk og www.sa.dk	Odense
Udvandrerarkivet	udvandring fra hele landet	Udvandrerprotokollerne og breve etc. se www.sa.dk og www.ddd.dda.dk	Ålborg
Kort- og Matrikelstyrelsens Arkiv	hele landet, undtagen Sønderjylland	Matriklen 1844 og matrikelkort fra 1803ff. se: www.kms.dk og http://arkiv.kms.dk/mpn	Kbhvn
Erhvervsarkivet	hele landet	har materiale vedrørende erhvervslivets udvikling, f.eks. private virksomheders arkiver.	Århus

I løbet af kurset vil vi besøge landsarkivet i Viborg, og foruden arkivets eget materiale findes også her kopier af en hel del af folketællingerne, som findes ved Rigsarkivet i Kbh, og af kirkebøgerne fra de andre landsarkiver.

Huskeregul: Hvis et kontor behandler sager fra hele landet, så afleverer kontoret sit materiale til Rigsarkivet i Kbh.

Hvis der findes flere ens kontorer, der hver især behandler sager fra hver sit geografisk afgrænsede område, så afleverer hvert kontor til det stedlige landsarkiv.

1.2.2 Tilgængelighedsfrister

Den generelle tilgængelighedsfrist er 20 år, men for kirkebøger, folketællinger samt for personfølsomt materiale gælder andre frister.

Tilgængelighedsfrister:

<i>Sagstype</i>		<i>Frist</i>	<i>Dispensation</i>
Generelt		20 år	-
Kirkebøger	Fødsel, konfirmation og vielse	50 år	om direkte aner og om en selv
	Dødsfald	10 år	do.
Folketællinger		75 år	men man kan på RA få tilladelse til at se alle folketællingerne
Personfølsomme sager		75 år	Almindeligvis muligt, når det drejer sig om direkte aner og om en selv.

2 Kilder

På arkiverne opbevares de kilder, som alle slægtsforskere har adgang til.

2.1 Kirkebøger

Fra 1646 har der været ført kirkebøger i alle danske sogne, fra 1814 kaldet ministerialbøger. Ministerialia kaldes disse kirkelige handlinger forrettet af præsten:

- Døb,
- konfirmation (indført i 1736),
- trolovelse (kirkeligt vielsesritual, ophævet 1799),
- vielse (juridisk vielsesritual),
- begravelse,

og de skulle indføres i kirkebogen. Det skete, dels for dokumentation af hvem der var hvem, dels for at kunne følge udviklingen i befolkningen.

Indtil 1814 blev der som regel kun ført én samlet kirkebog for hele pastoratet. Et pastorat består af de sogne, der betjenes af samme præst. Fra 1814 og frem har hvert sogn haft sin egen kirkebog.

Undtagelser fra Folkekirkens kirkebøger

Selvom ministerialbøgerne skal indeholde den civile registrering, er visse personer undtaget fra optagelse i Folkekirkens kirkebøger.

Det gælder bl.a. medlemmer af de statsanerkendte trossamfund, f.eks. det mosaiske og de katolske. Deres ministerialbøger erstatter for deres medlemmer Folkekirkens.

Personer der står udenfor de statsanerkendte trossamfund indføres i Folkekirkens kirkebøger, det gælder bl.a. muslimer og ateister.

2.1.1 Borgerlig vielse

En anden undtagelse gælder borgerlig vielse. Fra deres indførelse i 1857 og frem til 1923 indførtes vielsen i kirkebogen, hvor den fandt sted. Fra 1923-1971 førte sognefogeden på landet og giftefogeden i byerne protokoller over borgerlig vielse. Fra 1971 har kommunen ført protokollerne.

2.1.2 Kirkebøgerne fik fortrykte skemaer

Fra 1814 kommer der trykte skemaer i kirkebøgerne og dermed faste krav til indførslernes oplysninger. Det gør det lettere at overskue deres indhold, og fra 1891 øges kravet til oplysningerne, så vi får meget nøjagtige henvisninger tilbage i tiden.

F.eks. henvises fra en persons dødsindførsel direkte til hans fødselsindførsel.

Den almindelige rækkefølge i kirkebogen er:

- Fødte (først drenge, så piger),
- konfirmerede (først drenge, så piger),
- trolovede og viede,
- evt. til- og afgangslister (1814-1875),
- begravede (først mænd, så kvinder),
- evt. jævnførelsesregister.

I perioden fra 1814 til 1891 varierer kirkebøgerne fra stift til stift, fordi det blev overladt til biskopperne at fastlægge bøgernes udformning.

Til- og afgangslister var lister over til- og fraflyttede til sognet, og blev mest brugt for tyendet. Jævnførelsesregisteret var en slags forløber for folkeregisteret, findes bagest i kirkebogen, og det virker som regel ikke.

2.1.3 Tilgængelighed

Kirkebøgernes afsnit for fødsel, konfirmation og vielse er tilgængelige på landsarkiverne, når den ønskede indførsel er 50 år gammel, mens oplysninger om dødsfald er tilgængelige, når de 10 år gamle.

Disse frister gælder dog i princippet fra bogen blev afsluttet og i øvrigt kun, når bogen er afleveret til det respektive landsarkiv.

2.2 Folketællinger

Da man hverken kendte befolkningens sammensætning eller størrelse, da man begyndte at føre kirkebøger, så blev statistik ud fra kirkebøgernes indførsler noget svævende. Derfor indførtes fra 1787 folketællinger i kongeriget Danmark-Norge. Fra 1803 i hertugdømmerne, fra 1840 i kolonierne (Færøerne, Grønland, De Vestindiske Øer).

En folketælling er en adressevis sorteret liste over befolkningen, som den var på en given dato, f.eks. 2. juli 1787 eller 5. nov. 1940.

2.2.1 Den administrative grundenhed

Der findes en liste for hver administrativ grundenhed i landet eller riget, så man finder en familie efter grundenheden.

Grundenheden kunne i Danmark være:

- København,
- en købstad,
- på landet var sognet (eller fra 1840 sognekommuen, hvis område svarede til et pastorat) grundenheden.

Grundenheden i Slesvig og Holsten kunne være:

- De kongerigske enklaver (det var de områder, der regeredes direkte af den danske konge): Som i Danmark,
- hver købstad for sig,

- hvert godsdistrikt for sig (oversigt findes i Folioregistratur 221 på Rigsarkivet i Kbh).

2.2.2 Tilgængelighed

Folketællingerne kan ses på Rigsarkivet i København, når de er 75 år gamle. Folketællingen 1965 er dog blevet fordelt mellem landsarkiverne.

Du kan ved henvendelse til Rigsarkivet få adgangstilladelse til at se tællingerne 1940, 1950, 1960 og 1970. Tællingerne foretaget i 1935, 1945 og 1955 er kasseret.

Du kan se mere om folketællinger under afsnittet Arkivalier Online.

2.3 Skifter

Hvad er et skifte?

Når en person dør skal hans eller hendes ejendele deles mellem hans/hendes arvinger. Sådan en deling af afdødes dødsbo kaldes for et skifte (personens ejendele skifter ejer). Den afdøde kaldes for arvelader, mens de personer, der skal arve kaldes for arvinger.

Typen af arvinger kan være

Livsarvinger:

Afdødes efterslægt i lige linie, dvs. børn, børnebørn og oldebørn osv.

Andre arvinger (= udarvinger):

Enten afdødes ægtefælle, hans forældre, bedsteforældre eller andre slægtninge. Tidligere gik man om nødvendigt helt ud til efterkommerne af afdødes tip-oldeforældre.

Arvinger i følge afdødes testamente.

Hvis der ingen arvinger er:

Kongen / staten.

Arveklasserne:

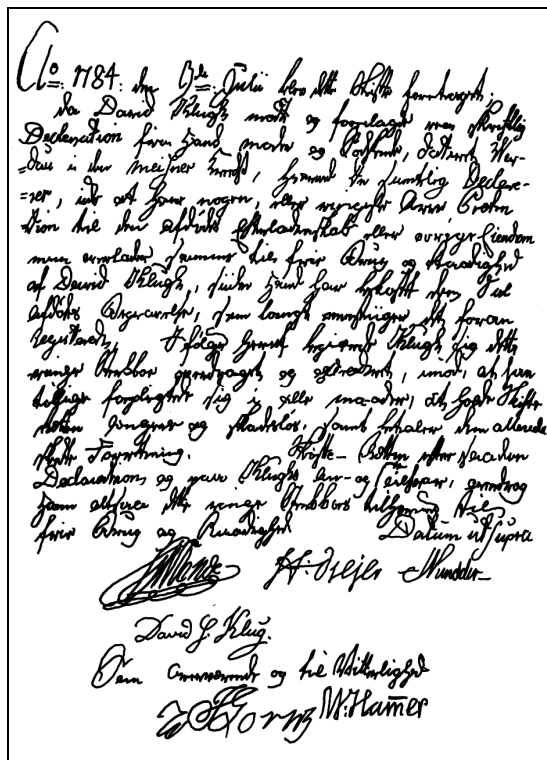
Arvingerne deles i grupper, hvor eksisterende arvinger i en lavere gruppe altid udelukker arvingerne i højere grupper. Klasserne er set i forhold til afdøde:

- 1) Ægtefælle og livsarvinger.
- 2) Forældrene og deres afkom.
- 3) Bedsteforældrene og deres afkom.
- 4) Oldeforældrene og deres afkom.
- 5) Tipoldeforældrene og deres afkom.

Arvinger, der ikke optræder i klasse 1, kaldes for udarvinger.

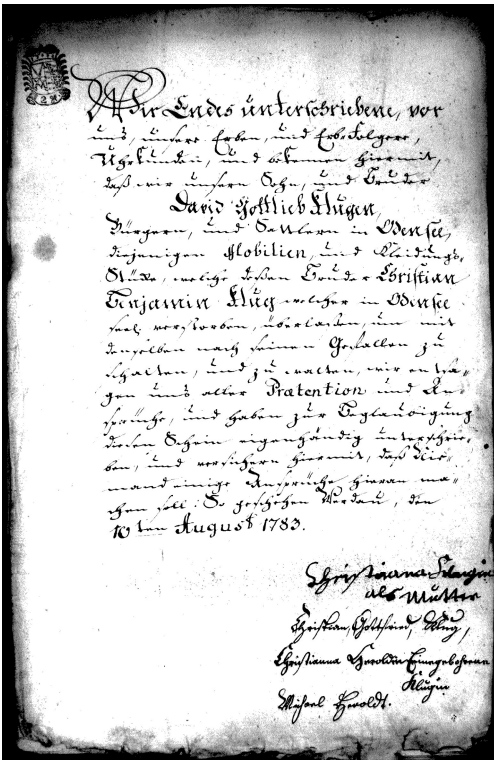
Skifteprotokollerne

Skifterne blev oprindeligt nedskrevet i såkaldte skiftebreve, der udleveredes til arvingerne. Først i 1500 og 1600-tallet blev egentlige skifteprotokoller indført. Oprindeligt indførtes kun skifter, hvor nogle af arvingerne var umyndige.

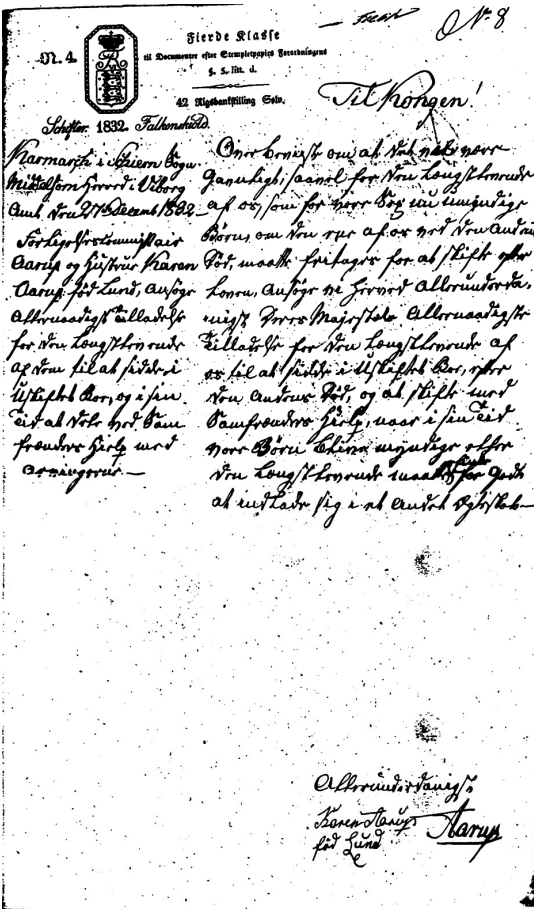
Figur 1: Sidste side af skiftet efter Chr. Benjamin Klug.

Han var ugift garversvend og døde 1781 i Odense. Han boede hos sin broder, der fik boet overdraget. - Odense Byfogeds Skifteprotokol, LAO.

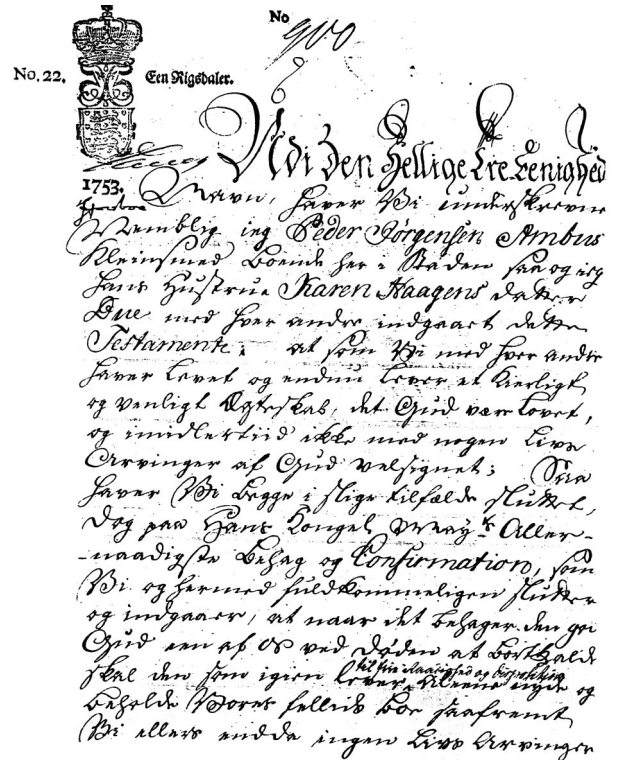
Figur 2: Afkaldet fra afdødes søskende og moder i Weardau, Sachsen, dateret 1783. - Dokumenter 1784 til Odense Byfogeds Skifteprotokol, LAO.

Skifte-jurisdiktionen og Skifteretterne

Figur 3: Ansøgning om bevilling til uskiftet bo

fra proprietær og forligskommissær Anders Aarup og hustru Karen fød Lund, 1833. Findes i Viborg Amt Blanketregnskaber 1. kv. 1833, Danske Kancelli, Rigsarkivet.

Figur 4: Første side af testamente

for klejnsmed Peder Jørgensen Ambus og hustru Karen Haagens Daatter Due, 1771. De boede i Nyhavn 1. Findes under Sjællandske Registre og Tegnelser, 1771, Danske Kancelli på Rigsarkivet.

Pligten til at forestå et skifte påhvilede afdødes foresatte eller ejeren af den jord, hvorpå afdøde boede. Denne pligt/ret kaldes for skiftejurisdiktionen. Det er således nødvendigt at vide, hvilken skifteret et givet skifte vil henhøre under, hvis man ikke skal gennemlede alle de mulige skifteretter. Som hjælp til afgørelsen af, hvilken skifteret, det vil være relevant at søge hos i første omgang, kan vedlagte skema benyttes, idet man stedse har sig personens erhverv og boligtype for øje (var han selvejer eller fæster). Derudover henvises til A. Fabritiusens 'Håndbog i slægtsforskning' p. 194-203.

Skifterettens forpligtelser

I følge Chr. V's Danske Lov af 1683 pålagdes det alle skiftejurisdiktioner at føre skifteprotokoller, dvs. afskrive skiftebreve i en protokol, så uvildig og retsgyldig opbevaring af stedfundne skifter fandt sted. Da der desværre ikke samtidigt hermed indførtes afleveringspligt for skifteprotokollerne, er mange af de tidlige skifteprotokoller gået tabt. Skifteretten skulle ikke behandle alle skifter, men kun de skifter, der krævede det i følge loven, nemlig hvor arvingerne gjorde, at skiftet faldt ind under mindst ét af følgende tilfælde:

- 1) Der var umyndige arvinger, dvs. mænd under 25 år, eller ugifte kvinder under 35 år.
- 2) Der var fraværende arvinger, dvs. arvinger, der ikke kunne tilkaldes til skiftets afholdelse, f.eks. arvinger i udlandet eller andre landsdele.
- 3) Der var ingen livsarvinger, dvs. hverken ægte børn, børnebørn eller oldebørn i live.
- 4) Der opstod splid mellem arvingerne ved samfrændeskifte (i dag privat skifte).

Hvis afdøde, f.eks. en aftægtsmand eller et fattiglem, intet ejede, blev der ikke afholdt skifte efter ham. Vi kan altså ikke regne med at kunne finde skifte efter samtlige vore forfædre.

Hovedregelen

Hvis samtlige arvinger var myndige (eller gift med mænd) og tilstedeværende, kunne arvingerne ordne skiftet selv, dvs. uden skifterettens mellemkomst.

Samfrændeskifte

Hvis en arveladers ægtefælle ønskede at skifte med de umyndige børn uden skifterettens mellemkomst, kunne vedkommende erholde tilladelse til samfrændeskifte. Dette betød et skifte, hvor mandlige familiemedlemmer, enten på mandens eller konens side, var garanter for skiftets rette gennemførelse. Samfrændeskifter kan ikke altid findes i protokollen. Samfrændeskiftet ophævedes 1845.

Hensidde i uskiftet bo

Først i 1872 fik ægtefæller ret til at hensidde i uskiftet bo, og stadig kun, når de indsendte en erklæring om, at den afdøde ægtefælle ikke havde særbørn, dvs. børn fra tidligere ægteskaber eller arveberettigede børn udenfor ægteskabet.

Privat skifte

Som en slags genoptagelse af samfrændeskiftet indførtes omkring 1870 det private skifte. Dette forekommer, hvor én af arvingerne påtager sig at forestå boopgørelsen, så arveafgiften kan blive opkrævet. Hvorledes arvingerne så selv vil dele boet, er skifteretten uvedkommende, så længe arvingerne kan blive enige indbyrdes. Opstår splid mellem arvingerne, går skiftet tilbage til skifteretten, der skal søge at mægle mellem arvingerne. Lykkes dette ikke går sagen til domstolene (byretten).

Testamenter

Hvis afdøde havde skrevet testamente, kunne han i dette have udpeget eksekutoren for boet, dvs. den der skulle forestå delingen af boet, men denne eksekutor havde ingen juridisk myndighed. Hvis der opstod splid arvingerne imellem, overtog skifteretten eller domstolene sagen.

Testamenterne skulle konfirmeres af Kongen for at være gyldige, derfor er ældre testamenter

registreret. Testamentprotokollerne, som de indsendte testamenter blev afskrevet i, findes på RA., og kartotek til disse testamenter (indtil 1848) findes i vejledningssværelset på RA.

Der er 75 års tilgængelighedsfrist på testamenter.

Protokollernes hjemsteder

Skifteprotokollerne er altid afleveret til det respektive landsarkiv, men kan delvis også ses på Rigsarkivet i mikrofilmkopi:

RA	Mikrofilm af skifterne i LAK, LAO, LAV, LAA, mange med nyere registre.
LAK	Mikrofilm af skifterne for LAK ses på LAK, alle med nyere registre. Desuden yngre protokoller i original.

På Landsarkivet i København, LAK

Skifteretterne sorterede indtil 1919 under retsbetjentene, hvorfor man skal søge i registraturen for deres arkivfond. Registraturen er amtsvis opdelt, og bagest i hvert bind findes et sognenavneregister, hvori det let ses, hvilken herredsfoged eller byfoged, som sognet hørte under i hvilken periode. I indholdsfortegnelsen forrest i bindet findes den pågældende retsbetjentkontor, og i selve fortegnelsen findes skiftevesenets arkivalier under litra D (?).

Er der tale om et godsarkiv, går man ind i navneregisteret til det pågældende godsarkivs skifteprotokoller. Navneregistrene står i biblioteket i den gamle bygning. Dernæst går man ind i filmfortegnelsen, som findes på film læsesalen, og deri findes filmnummeret.

Der er 75 års tilgængelighedsfrist på skifteprotokoller og testamenter.

Husk, at du har krav på aktindsigt, når det drejer sig om skifter efter dine direkte forfædre. Spørg på det arkiv, hvor skifteprotokollen eller testamentet findes.

På Rigsarkivet

Man forholder sig som angivet under Borgerkabsprotokollerne, idet man dog må lede efter den rette type arkivfond, dvs. enten rette magistrat (købstad), gods- eller hospitals-arkiv, eller rette retsbetjent (herred eller amt).

Skiftebrevets formular

1) hvor og hvem

først berettes det, hvor dødsboet (stervboet) findes, hvem der på skifterettens vegne er mødt (skifteforvalteren, skifteskriveren, 2 vitterlighedsvidner samt 2 vurderingsmænd), samt hvem afdøde var.

2) arvingerne

hvem hans levende ægtefælle måtte være, dernæst om de har særlige eller fælles livsarvinger, dernæst disses navne og opholdssteder og evt. kvindernes ægtefæller. For umyndige børn angives oftest

deres alder. For kvinder og umyndige angives, hvem der er deres værge.

Er der ingen livsarvinger opregnes de udarvinger, der måtte være tale om, ofte med angivelse af de nøjagtige familierelationer.

3) boets opgørelse

boets aktiver

her opregnes (registreres og vurderes)

- boets midler,
- ejendomme,
- indbo og
- indgæld (udestående fordringer)

boets passiver

her opregnes boets

- udgæld (fordringer på boet).

Herunder er visse fordringer privilegerede, dvs. har forrang frem for alle andre, hvis boet ikke er solvent (giver overskud), nemlig:

begravelsesomkostningerne,

lægeregninger og apotekerregninger,

løn til ansatte, dvs. tyende eller svende og lærlinge,

4) sammentælling

Boets gæld / formue udregnes.

5) regnskab

Så udregnes hver arvinges arvelod.

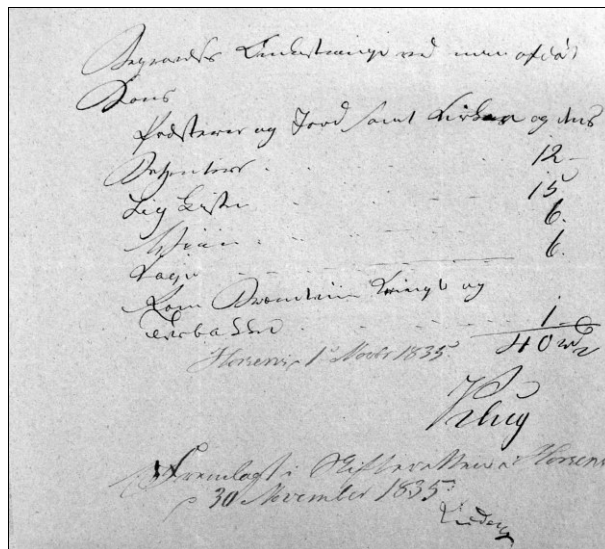
6) forhandling

Herunder besluttet det, hvorledes man skal forholde sig m.h.t. boets ordning. Skal boet realiseres, dvs. alle aktiverne sælges ved auktion, skal den efterlevende ægtefælle overtage boets hele formue mod at forsørge børnene, osv.

7) afslutning

Beslutningen truffet under 6) føres ud i livet, arvingerne modtager arven og kvitterer herfor og for, at de godkender hele forretningen. Derfor kan vi i mange tilfælde finde folks underskrifter i skifteprotokollerne.

Hvis skiftet ikke foretoges samtidigt med registreringen, udsattes selve skifteforretningen, dvs. vurderingen og udregningen og evt. forhandling, til senest 30. dagen efter dødens indtræden. Gennemgangen af indboet kan være fantastisk læsning. Man føres fra stue til stue og får alt beskrevet - lige til paraplyen, der er udlånt, og kanariefugleburet, der er tomt.

Figur 5: Eneste bevarede bilag til skiftet efter min tip-tip-oldemor.

Hun døde i 1835 i Horsens og var Madam Anne Mette Klug født Fogh. Det er en oversigt over udgifterne ved hendes begravelse, skrevet af hendes mand. Det ses, at efter begravelsen blev følget trakteret med vin, brændevin, kage, kringle og tvebakker.

2.3.1 Tabel over skiftejurisdiktionerne

Geografisk område:	Befolkningsgruppe:	Periode:	Skiftejurisdiktion:	Arkiv:
Landet:	Lensbesiddere, Godsejere, Selvejere, Indsiddere	-1799	Amtmanden	LA
		1793 -1919	Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA
	Fæstere - også arvefæstere, Lejehusmænd Bøndergårdsforpagtere Godsforvaltere	-1817	Godsejeren	LA
		1817 -1919	Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA
	Gejstlige, dvs. Præster, provster, biskopper, degne klokkere skoleholdere	-1807	Herredsprovsten	LA
		1807 -1919	Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA
	Krongodsets fæstere m.v.		Ridefogeden, jævnfør også Ryttergodset	LA
	Ryttergodset	1670 -1767	Regimentsskriveren	LA
		1770 -1850	Amtsforvalteren	LA
1850 -1919		Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA	
Købstæderne	Borgerne	-1919	Magistrat og Byfoged	LA
	Gejstlige (se definition ovenfor)	1807 -1919	Magistrat og Byfoged	LA
	Hof- og slotskirkernes personale i Kbhvn. Hillerød, Fredensborg og Helsingør. Lærere ved Frederiksborg lærde skole.		Kgl. Konfessionarius (skiftedokumenter kun bevaret for perioden 1724-1787)	LAK
København	Civile rangspersoner	-1771	Hofretten	LAK
		1771 -1919	Hof- og Stadsrettens skiftekomm.	LAK
	Civile Embedsmænd og funktionærer (kgl. betjente) udenfor rangen	-1771	Borgretten	LAK
		1771 -1919	Hof- og Stadsrettens skiftekomm.	LAK
	Almindelige borgere	-1771	Bytinget (Københavns skiftekomm.)	LAK
1771 -1919		Hof- og Stadsretten	LAK	
Københavnske fallitboer	1872 -1919	Sø- og Handelsretten	LAK	
Bornholm	Landbefolkningen	-1761	Skifteskriveren	LAK
		1761 -1919	Herredsfogeden	LAK
	Købstædernes borgere m.v.	-1919	Byfogeden	LAK
Christiansø	alle	-1855	Auditøren ved fæstningen	LAK
		1855 -1919	Hrd.fogeden i Nr.Herred på Bornholm	LAK
Amager	Store Magleby og Dragør		Schouten (dokumenter kun bevaret for perioden 1812-21)	LAK
hele landet	Jøderne	1736 -1814	Menighedens forstander	LA
	Universitetets ansatte: Professorer, Betjente, de såkaldte lærde mænd, og Universitetets studerende		Konsistorium (kun få rester bevaret i universitetets arkiv)	RA
	Landmilitæretatens officerer	1743 -1846	Landetatens generalauditør	RA
	Landmilitæretatens underofficerer og menige		Regimentsauditøren	Ha på RA
	Sømilitæretatens officerer højere end kaptajnsrang	1630 -1771	Søetatens generalauditør	RA
Øvrige sømilitære	1670 -1779	Underadmiralitetetsretten	RA	

Figur 6: Tabel over skiftejurisdiktionerne.

Fra 1919 er det altid det stedlige dommerembedes skifteret, der for alle borgere forstår skiftet, og disse skifter kan kun ses på det respektive landsarkiv. Skifter fra LAV, LAO og LAA findes på film tilgængelige på RA, se senere.

2.4 Fremgangsmåde ved Brugen af Skifteprotokoller

Find den rigtige skifteret (skiftejurisdiktion) i tabellen

Tabel over skiftejurisdiktionerne. – Hvis denne tilhørte et gods, vil det som regel kunne ses i et af følgende opslagsværker, hvilke godser, der havde jord i det pågældende sogn:

LAKs område

Aksel Nørhlits: Sjællandske og Mønske Godsers Skifteprotokoller ved LAK (trykt bog). – For Lolland-Falster anvendes 'De brune kasser' på Landsarkivet.

LAOs område

Anne Riising: Oversigt over de Fynske Godsers Skifteprotokoller ved LAO (trykt bog).

LAAs område

Folioregistratur nr. 200 på RA: De Slesvigske Folketællinger, Forefindes i Vejledningen på RA.

LAVs område

Henning Jensen: Arkivhåndbog for Nørrejylland (trykt bog).

Ellers kan

Hartkornsspecifikationerne 1778ff og 1789ff tages til hjælp

Find i tabellen over filmede kilder, om protokollen kan ses på RA, eller om man skal til landsarkivet.

Benyt om muligt først navneregisteret til skifteprotokollen

På LAK står registrene til godsers, birks og herreders skifteprotokoller fremme, samt registre til de fleste Københavnske Skiftekommisioner.

Materialet fra Skifteretterne benyttes, her henviser Dødsanmeldelses- og Skifteprotokoller gerne til Skiftedokumenter

Disse er ikke altid filmede til brug på RA.

Findes så på resp. LA under den pågældende skifteret/retsbetjent.

Overformynderiets Protokoller

Disse er heller ikke altid filmede til brug på RA.

Findes så på det respektive LA under den pågældende skifteret/retsbetjent.

Auktionsprotokollen

Disse findes under Retsbetjentenes Arkiver på LA (på LAK under **Litra A: Fogedvæsen** indenfor beskrivelsen af enhver retsbetjents arkiv).

Hm, ikke altid filmet til brug på RA.

Skøde- og Panteprotokollerne

Disse findes under Retsbetjentenes Arkiver på LA, og findes i filmkopi på RA.

Fæsteprotokollerne

Disse findes under godsarkiverne på LA, og findes i filmkopi på RA.

Matriklen 1844

Denne ses i original på Kort og Matrikel Styrelsens Arkiv (KMS, jævnfør kapitlet om KMS).

Øvrighedernes Bevillinger

Rigsarkivet, enten i original eller på film. Både protokoller og sager er filmet – Jævnfør de respektive kapitler.

Hvilke Skifter kan ses på LAK?

Kun skifter fra LAK selv kan ses på LAK; dvs. skifter fra Sjælland, Møn, Lolland-Falster og Bornholm (og Samsø burde være med, idet Samsø lå i Holbæk Amt, men i Århus Stift).

Hvilke skifter ses på RA?

Film forefindes af alle skifter fra hele landet indtil ca. 1900, hvis protokollen er afleveret til det pågældende LA (dvs. ganske enkelte skifteprotokoller fra godser *kan* mangle ved LA – og derfor også ved RA- og skal derfor søges ved det pågældende gods). Film indtil ca. 1860 står fremme; film af skifter for perioden ca. 1860- ca. 1900 skal bestilles hjem – ventetid ca. 3 dage.

2.5 Hvilke kilder henviser skifterne til?

Skifteprotokollerne henviser ofte til dokumenter, bevillinger, attester m.v., men i hvilke kilder findes disse dokumenter m.v. så?

Tabellen viser, hvilke dokumenter m.v., der kan være henvist til, og i hvilke arkivfonde og kilder disse almindeligvis kan findes på h.h.v. RA og LA.

Før arkivalier fra LA på film på RA, se *tabellen over de filmede arkivalier*.

	Realregisteret (efter 1845)	ca. 1790 ff: Skoede og panteprotokoller.	indtil ca. 1790: Tingboeger fra Herrederne.	indtil 1807: Skoede- og panteprotokol fra Landstingene	testamenter - Danske kancelli - indtil 1848	Justitsministeriet - testamenter - efter 1848	Danske kancelli - oevrighedens bevillinger 1803-1848	Justitsministeriet - familieretslige bevillinger - 1848ff.	taxationsforretninger under herredet	taxationsforretninger under amts / byens brandforsikring (h.h.v. 1800 og 1760 ff).	amtsregnskaberne	fra ca. 1790: justitsprotokollerne	faesteprotokoller i godsarkiverne	Skifteprotokollen (Kbhvn: dicisionsprotokollen)
skøder på bondegårde og huse	x	x	x											
huse i købstæderne og Kbhvn.	x	x	x											
pantebreve / arvinger gives pant	x	x	x	x										
salg til selveje af en bondegård	x	x	x	x										
testamenter					x	x								
Tilladelse til hensiddet i uskiftet							x	x						
Tilladelse til samfrændeskifte							x	x						
Tilladelse til proklama							x	x						
Hartkorn	x	x	x	x										
syns- og skønsforretninger									x	x				
uægte børn før 1812											x			
betaling af arveafgift (boer over 100 rdl.,											x			
tingsvidner		x	x	(x)								x		
aftægtskontrakter	x	x	x											
fæstebreve	x	x	x										x	
resterende skatter og afgifter											x			
skifteretsattester														x
tinglysning af f.eks. skifteretsattester	x	x												
efterlysning af arvinger			x									x		

Figur 7: Hvor findes de dokumenter og sager, som skifterne henviser til.

2.6 Hvilke typer skifter er behandlet hvor?

Nedenstående tabel viser hvilke dele af en fuldt udviklet skiftekommissions arkiv, som man med fordel kan benytte sig af, når skiftet er af den type, som er angivet til højre.

Formålet med tabellen er at hjælpe forskeren med at overskue sagsbehandlingen og dens beskrivelse i de forskellige dele af skifterettens arkiv.

	dødsanmeldelsesprotokol	alm. skifteprotokol	sognefogedens registreringsprotokol	auktionsprotokol (retsbetjente)	forseglingsprotokoller (forseglings og vurderings-forretning)	decisionsprotokol (forhandlingsprot - kun Kbhn.)	repartitionsprotokol (udlodningsprotokol - kun København)	eksekutorboer pakker	testamenter pakker	skiftedokumenter pakker	konkursboer og bodelinger (skilsmisse) pakker
Typer af skifter:											
samfrændeskifte	x	x									
uskiftet bo	x	x			x	x					
intet skifte (fattig)	x	(x)									
efter person på aftægt (intet skifte)	x										
konkursbo	x	x		x	x	x	x				x
kun udarvinger	x	x	x	x	x	x	x			x	
alm. offentligt skifte	x	x	x		x	x	x			x	
testamente - alm. offentligt skifte	x	x	x	x	x	x	x		x	x	
testamente - eksekutorbo	x	(x)	x	x				x		x	
skilsmissebo		x									x
konkursbo	x	x									x
handlinger i forbindelse med skifter:											
afkald på arv	x	x				x				x	
ansøgning om tilladelse til uskiftet bo	x	(x)								x	
myndige børn accepterer moders / faders ansøgning om uskiftet bo	x	(x)								x	
udbetaling af arv	x							x	x	x	

Figur 8: Hvor findes de forskellige typer skifter behandlet?

NB.: I ældre tid fandtes kun i Kbhn. flere typer protokoller, og da dødsanmeldelsesprotokoller og sognefogedens registreringsprotokoller indførtes fra 1793, fik man nogle steder protokoller for dødsanmeldelse, og nogle steder findes dødsanmeldelser i selve skifteprotokollen.

2.6.1 Skifter på Internettet

- www.krabsen.dk - bl.a. database med registre til skifteprotokoller fra Vendsysselske godser.
- www.ddd.dda.dk - bl.a. registre til skifteprotokoller fra følgende af de gamle amter: Thisted, Viborg, Randers og Aalborg.
- <http://myweb.cableone.net/really/index.htm> - Aurelia Clemons store hjemmeside med bl.a. sogn til gods-index og ekstrakter af mange danske skifteprotokoller.

Desuden findes nogle andre sider med registre til skifteprotokoller:

- www.vivif.dk - Fynske skifter,
- www.brejl.dk - Erik Brejls store hjemmeside vedrørende Skanderborg og Århus amter.

- www.krabsen.dk – godsskifter for Hjørring amt.

http://www.e-bachmann.dk/genealogy/dis-danmark.dk/index_da.php eller www.dis-danmark.dk => Kilder => Amt-Herred-Sogn portalen – hvor du finder oplysninger om registrerede kildeindtastninger etc. for hvert sogn i landet

2.7 Lægdsruller

Lægdsrullen er listen over de drenge og mænd, der kan udskrives til hæren. Lægdsrullerne føres af den civile administration, som har udskrivningspligten. Hæren fører til gengæld stambøger, der omfatter de mænd, der p.t. tilhører de forskellige enheder i hæren.

Det vil sige, at en mand findes i lægdsrullen fra han optages i den til han bliver udskrevet, og når han er blevet hjemsendt, hvorimod han optages i hærens stambøger, mens han er soldat, og i den tid er han i princippet ikke at finde i lægdsrullen.

Da lægdsrullerne er blevet ført på forskellig vis i forskellige perioder og endda også af forskellige instanser, er det mest praktisk først at give oplysning om hvem udskrivnings- og værnepligten påhvilede, for derefter at vise, hvorledes man arbejder med lægdsrullerne, og hvor rullerne ny findes.

Udskrivningen indtil 1788

Indtil 1788 var det jordrotterne, dvs. godsejerne, der havde udskrivningspligten, idet hver godsejer i tilfælde af krig skulle stille med et antal soldater, som han selv udskrev blandt sine bondekarle. Militærtjenesten påhvilede altså kun bondestanden, mens mænd af gejstligheden og borgerstanden ikke var værnepligtige.

Udskrivningspligten efter 1788

Fra 1788 påtog staten sig udskrivningspligten, og lægdsrullerne førtes fra da af amtsvis. Landet deltes i en række grupper / distrikter, der igen deltes af amterne, der igen deltes i lægder. Hvert lægd havde gerne samme udstrækning som et sogn, men det er ikke altid tilfældet.

Drengene optoges oprindeligt i lægdsrullen ved fødselen, senere fra 14 års alderen, og fra omk. 1850 fra det fyldte 18. år.

De slettedes ved 36-40 års alderen.

Fra 1788-1852 var der stadig ikke almindelig værnepligt, dvs. at det kun var bøndernes sønner, der skulle indskrives i lægdsrullerne. Gejstlige og gejstligt ansattes børn, borgernes børn i købstæderne, adelige og militærfolks børn kom ikke i lægdsrullen. Derimod søges officerer og adelige samt de mænd, der meldte sig frivilligt, i stambøgerne.

Alm. værnepligt fra 1852

Efter grundloven af 1849 indførtes almindelig værnepligt, d.v.s. gældende alle danske mænd, der

var våbenføre. På sessionen afgøres det, om en mand er våbenfør, og derfor kan eller vil blive indkaldt. En del kasseres og slettes derfor af rullen.

Man kan dog slet ikke være sikker på at finde den mand, som man søger, i lægdsrullen. En hel del sønner af større bønder betalte sig fri, og efter 1849 kunne man betale en anden for at aftjene ens værnepligt i ens sted (en stillingsmand). Denne ordning ophævedes dog officielt omkring 1900, men fortsatte på ulovlig vis nogen tid derefter.

Rullernes indretning 1788-1868

Hovedrulle, dvs. selve fortegnelsen over de værnepligtige, førtes hvert andet - tredje år, mens man for de mellemliggende år nøjedes med at indføre oplysninger om flytninger; fraflytning noteres i sidst foregående hovedrulle ud for den mand, der flyttede, og i tilgangsrullen opføres han under det lægd, som han er flyttet til.

Hvert års bog har et bogstav; første bog A, anden bog B, osv. således at henvisninger let kan foretages. Angives det i en hovedrulle, at manden er flyttet 1/11-1843 C 118 betyder det således: 1. november 1843 flyttet til lægd nr. 118 indenfor dette amt og anført som tilflyttet under lægd 118 i protokollen for året med litra C.

Lægdsrullernes oplysninger

I lægdsrullen indføres følgende oplysninger:

- Hvilket nr. manden/drengen havde i sidste hovedrulle eller tilgangsrulle,
- samt hvilket nr. han har i denne,
- faders navn,
- mandens eget navn,
- hans alder og fødested,
- hans opholdssted,
- hans håndtering,
- om han er gift, og i så fald, hvor mange børn han har,
- oplysning om sessionen, f.eks. højde, evt. kassationsårsag eller oplysning om, hvor han aftjente sin værnepligt (gør det muligt at gå ind i stambogen, hvor nærmere oplysning om soldatertiden skal findes).

Således er det muligt, hvis en mand først en gang findes i lægdsrullen, at følge hans flytninger fra han var barn, til han var omk. 35 år.

Lægdsrullerne på arkiverne

Før 1788

Ruller fra før 1787 henregnes til godsarkiverne, og de opbevares på landsarkiverne, hvor de skal søges; de er i øvrigt langt fra altid bevaret.

Efter 1788

På LAK findes lægdsrullerne efter 1787 i original. Rullerne står til selvekspektion i publikumsmagasinet, og fortegnelserne findes i vejledningen.

Sådan finder man den rigtige lægdsrulle

1788-ca. 1860

For at kunne hente den rette lægdsrulle skal man angive hvilken gruppe og amt, årstal, bindets nr. indenfor amtet og året, som ønskes, og man må for at kunne finde frem til alt dette kende sognets lægdsnummer. Fortvivl ikke! I vejledningen på LAK findes de fornødne værktøjer, nemlig dels en sognefortegnelse, dels selve fortegnelsen over lægdsrullerne.

Fremgangsmåden er:

1) find sognets navn i sognefortegnelsen (DEN BLÅ BOG). Der oplyses hvilket lægdsnummer, som sognet havde på hvilket tidspunkt, samt hvilket amt som sognet lå i fra 1788-1860, samt hvilken gruppe eller distrikt amtet tilhørte. - Vi kan allerede nu notere gruppenummeret og amtets navn på bestillingssedlen.

2) Tag nu selve fortegnelsen (DEN BRUNE BOG). Denne har forrest en indholdsfortegnelse, dernæst selve fortegnelsen opstillet gruppevis, og amtsvis indenfor grupperne. I indholdsfortegnelsen findes den ønskede gruppe og derunder amtet. Der henvises til sidenummeret, hvorpå vi slår op der, og så åbenbarer sig en liste for os. Under amt / distrikt er året angivet til venstre, så i de næste kolonner om årets bog er hovedrulle eller tilgangsrulle, dernæst årets bogstav, hvilke lægd, der er behandlet i bindet, og sidst bindets nr.

Vi finder det ønskede år, og ser hvilket bindnummer vi skal notere på bestillingssedlen.

De under hvert amt anførte hoved- og tilgangsruller dækker altså hele amtets område.

Er du i tvivl, så læs vejledningerne, der findes forrest til det brune bind. Hjælper dette ikke, så spørg personalet i vejledningen på arkivet.

Figur 9: Eksempel fra lægdsruller før 1850.

Læg mærke til de mange detaljerede oplysninger, som mange kan være heldig at finde.

Indtil 1850

Købstædernes befolkning af bondestanden søges i et nærliggende sogn; hvilket sogn undersøges ved opslag under købstadens navn i stednavneregisteret.

Københavns værnepligtige skal søges i Hvidovre lægd, Københavns Amt, men dette oplyses også i den blå sognefortegnelse.

Efter ca. 1860

Fra 1868 med virkning fra ca. 1860 omlagdes lægdsrullerne, således at der fra 1868 førtes tre rækker ruller. Dvs. lægderne distrikterne i de allerede udførte ruller fik nye numre, hvad man skal huske på, når man arbejder med disse bøger fra overgangstiden.

De typer ruller, der førtes fra 1868 er:

1) Tilgangsrullen,

der førtes hvert år, men som kun omfatter de første gang dette år optagne samt de i året tilflyttede mænd.

2) De omskrevne ruller,

der førtes hvert år, men som kun omfatter de resterende mænd fra den 11 år gamle tilgangsrulle.

Man omlagde desuden fra amter og grupper / distrikter til en inddeling i udskrivningskredse og lægder. Hvilket lægd og hvilken kreds der er relevant findes enten i den blå sognefortegnelse eller i den særlige, trykte, lille, brune fortegnelse over udskrivningskredse og lægder (fra 1872), der står på hylden over de ældre lægdsrullefortegnelser, og i hvilken man slår op under sognets navn og finder oplysning om lægdsnummer og udskrivningskredsens nr.

Du skal holde øje med: Hvilken af de tre typer ruller, du ønsker, samt årstallet eller fødeåret for manden, samt udskrivningskredsens nr. og lægdets nr.

Hvilke eksemplarer er tilgængelige?

For København anvendes i praksis de af Københavns Politi førte eksemplarer af lægdsrullerne ca. 1840ff. og ellers anvendes de i udskrivningskredsene udførte renskrifter af de årlige, indsendte ruller.

11/175

Vigt. Bole-Nr.	Fæderens eller Moderens og Sønnens fulde Navn.	Sønnens		Født. Tallet.	Søgnets Nr. Vedtegninger.
		Fødested.	Fødselsaar.		
R 44	P. eller M. Johan Warberg, født 1851 S. Johan Peter Warberg, født 1851	Orskov	1851	64	Ref. 1868, 11 L. 11 Lægdsrulle
	Konj. 29 1/2"	Konf. 5. a. 5;		U. P.	Ref. 74
		afg. 73			

Figur 10: Eksempel fra 3. Udskrivningskreds' arkivs lægdsruller ved LAO.

Optagelse i året 1866 for John Peter Warberg, født 1851. Han blev kasseret på grund af trangbrystethed.

I retsbetjentarkiverne kan man finde kopier af de stedlige lægdsforstanderes og købstæders lægdsruller indtil ca. 1840, men ikke alle ruller er bevaret.

På Rigsarkivet kan der ses film af de bevarede lægdsruller i retsbetjentarkiverne ved landsarkiverne, dog landrådsarkiverne (for 1865-1920) ved LAA.

2.7.1 Hvornår var de forskellige årgange i lægdsrullen?

Lægdsrullealderen

Nedenstående oversigt viser, hvornår man blev optaget i lægdsrullen og hvornår man senest blev slettet. Optagelse i rullen blev regnet efter den såkaldte "lægdsrullealder", dvs. den alder den værnepligtige opnåede i løbet af lægdsrulleåret eller kalenderåret (dvs. det fyldte alders år). Fra 1849 til 1862 var konfirmationen kriteriet for optagelse i lægdsrullen.

Årstal	Nedre grænse	Øvre grænse
1788-1808	0 år	35 år
1808-1849	0 -	45 -
1849-1861	14 -	37 -
1862	15 -	37 -
1863-1871	16 -	37 -
1872-	18 -	35 -

Årene er i løbende alder sår, dvs. fra 1872 blev drengene optaget det kalenderår, de fyldte 18.

2.7.2 Optagelse og sletning for overgangsperiodens årgange

når han var født i lægdsrulleåret =>	foedt 1753 - 1763	foedt 1763 - 1773	foedt 1773 - 1787	foedt 1788 - 1804	foedt 1805 - 1811	foedt 1812 - 1824	foedt 1825 - 1834	foedt 1835 - 1836	foedt 1837	foedt 1838 - 1848	foedt 1849 - 1853	foedt 1854	foedt 1855	foedt 1856ff.
så var han optaget i lægdsrullen efter følgende regler: V														
indtil 1849: værnepligt kun for bondefødt mandkøn	X	X	X	X	X	X								
1849ff. værnepligt for alle (fra årgang 1825)							X	X	X	X	X	X	X	X
optaget 1788	X	X	X	X										
genoptaget mellem 35 og 45 år gl. (1808)		X												
optaget ved fødselen (1788-1849)				X	X	X	X	X	X	X				
optaget som 14-årig (1849-1861)								X	X					
optaget som 15-årig (1862)									X					
optaget som 16-årig (1863-1871)									X	X	X	X	X	
optaget som 18-årig (1872ff.)											X	X	X	X
gledet ud 1848								X	X	X				
gledet ud 1862									X					
gledet ud 1863									X					
gledet ud 1871												X	X	
slettet som 35-årig (1788-1808)	X	X												
slettet som 45-årig (1808-1849)		X	X	X										
slettet som 38-45-årig (1849)					X									
slettet som 37-årig (1849-1871)						X	X							
slettet som 35 ell. 36-årig (1872)								X						
slettet som 35-årig (1872ff.)									X	X	X	X	X	X

De lyse-grå felter betegner forventede 'sidste optagelser', det betyder, optagelsen i næste års lægdsrulle er en nyoptagelse, så der ikke ved den findes henvisning til foregående rulle, hvor drengen optræder.

Det mørke-grå felt markerer, at det er forudsat, at mændene, der var 35-44 år i 1808 blev genoptaget i rullen, selvom de tidligere var slettet.

2.8 Hvor søger man efter ham i Lægdsrullen?

Hvad skal man vide for at finde en mand i Lægdsrullen?

Før 1868

Du skal kende:

- 1) Mandens navn og bopæl i et år, hvor der er hovedrulle.
 - Han kan da findes i Hovedrullen for det år, han boede der - eller
- 2) Mandens navn og fødeår og fødested.
 - Han kan da findes i hoved- eller tilgangsrullen for det lægdsrulleår (1. maj til 3. april), han var født - eller
- 3) Mandens navn og tilflytningsår og -sted,
 - han kan da findes i tilgangsrullen (evt. hovedrullen) for tilflytningslægdet for det år, han tilflyttede.

Efter 1868

Du skal kende:

- 1) Mandens navn og fødeår, samt hans bopæl i det år, han fyldte 18 (dvs. da han blev optaget for første gang i lægdsrullen).
 - Han kan da findes i Hovedrullen for det år og lægd, han boede i, da han fyldte 18 år - eller
 - 2) Mandens navn, samt hvilket år han flyttede til et givet sted.
 - Han kan da findes i tilgangsrullen for det år og lægd, han flyttede til.
- 11 år efter en hovedrulle/tilflytning, vil manden kunne findes i den omskrevne rulle for samme lægd - HVIS han altså ikke har været fraflyttet lægdet i mellemtiden.

2.9 Angivelse af flytninger

Angivelse af flytninger indtil ca. 1868

Mellem amter:

Frederiksborg Amt - B - 18 - 299 betyder flyttet i året B (f.eks. 1790) til Frederiksborg Amt, lægd 18, hvor han har fået løbenr. 299.

Indenfor samme gruppe / amt:

18 - B - 299, så er han flyttet til fra lægd 18 indenfor samme gruppe og Amt, som angivelsen er fra.

Flytninger efter ca. 1868

Mellem udskrivningskredse:

1 - J - 2 - 314 betyder: flyttet i året J (= 1911) til (eller evt. fra) udskrivningskreds 1, lægd 2, hvor han fik løbe nr. 314.

Indenfor samme udskrivningskreds:

2 - J - 314, så betyder det indenfor samme udskrivningskreds, som den rulle, angivelsen findes i.

Figur 11: Eksempel på lægdsrulle fra 1866,

Manden overførtes til sørullen, da han er blevet halvbefaren.

Figur 12: Eksempel på lægdsrulle fra 1866.

For mand, der slettes ved første session, da han er for spinkel (brytsmål 29"). Han glider så helt ud af lægdsrullen.

2.10 Sørullerne

Sørullerne indførtes 1803 og ophævedes igen 1912.

Disse ruller omfatter de bonde- og fisker-sønner, der kunne udskrives til flåden, og dækker derfor primært kystsognene. For disse sogne findes altså såvel lægdsruller, som søruller, men hver mand findes aldrig i begge rullerne; kun i én af dem.

Også matroser og skippere – og deres sønner – købstæderne og Kbh. findes i lægdsrullen.

Før 1803 skal alle værnepligtige søges i lægdsrullen.

1803-1860 blev alle sønner af fædre med søerhverv staks optaget i sørullen, og står derfor ikke i lægdsrullen, med mindre de af en eller anden grund blev overført der til.

Efter 1860 blev alle værnepligtige først optaget i lægdsrullen, så holdt man øje med sømænd og fiskere etc., og når de var blevet halvbefarne, blev de overført til sørullerne. Lægdsnumrene er fra 1860 de samme i lægds- og søruller.

Sørullernes inddeling 1803-1860

Sørullerne deles i tre grupper:

Ungdomsrullen, hvori drengene står, (0-18 år) indtil de kommer på session.

Hovedrullen, hvori de våbenføre (18-35 år) mænd står,

Ekstrarullen, hvori de mænd, der har (35-ca.50 år) været indkaldt, findes, så de kan genindkaldes.

De i sørullerne givne oplysninger svarer til de i lægdsrullerne givne, desuden oplyses om, hvorvidt matrosen er u-, halv- eller helbefaren.

Princippet med hovedruller i ca. hvert tredje år, og tilgangsruller i de andre, er også gældende for sørullerne.

Figur 13: Eksempel på sørulle efter 1850.

Bestilling på RA

Sørullerne 1803-1912 er blevet på Rigsarkivet.

Særlig fortegnelse over sørullerne 1803-1860 findes på Rigsarkivets læsesal, hvortil rullerne bestilles.

For perioden 1860-1912 benyttes den blå sognefortegnelse, idet der ingen særskilt sørulleregistratur findes.

Lægdsnumrene er de samme for lægds- og søruller, og manden blev altid først optaget i lægdsrullen for derefter som halvbefaren at blive overflyttet til sørullen.

Udskrivningskredsenes kladder til sørullerne efter ca. 1860 findes ved landsarkiverne og findes der i Udskrivningsvæsenets registratur.

2.11 Her ses kirkebøger, folketællinger, skifter og lægdsruller

2.11.1 Hvor ses kirkebøger og folketællinger?

Arkiv:	Periode	Landsarkiverne	Rigsarkivet	Arkivalieronline	Stadsarkivet på Kbh. Rådhus
Kirkebøger	1577-1891 fra hele landet	1577-1891 fra hele landet på Fiches	1577-1891 fra hele landet på Fiches	1577-ca. 1925 fra hele landet	Kun fra Kbhvn og Frederiksberg, Fiches.
	1891-ca. 1950 fra eget område	Original			
	1891-ca. 1915 fra Fyn og Jylland		Film		
Folketællinger		Kun fra arkivets eget område			Kun fra arkivets eget område
	1787	Fiches	Fiches	Scannet	Xerox
	1801	Fiches	Fiches	Scannet	Xerox
	1834	Fiches	Fiches	Scannet	Xerox
	1840	Fiches	Fiches	Scannet	
	1845	Fiches	Fiches	Scannet	
	1850	Fiches	Fiches	Scannet	
	1855	Fiches	Fiches	Scannet	Film
	1860	Fiches	Fiches	Scannet	Film
	1870	Fiches	Fiches		
	1880	Fiches	Fiches	Scannet	
	1885	Xerox (kun LAK)	Film		
	1890	Fiches	Fiches	Scannet	
	1895		Film		
	1901		Film	Scannet	
	1906		Film	Scannet	
	1911		Film		
	1916		S-Film	Scannet	
	1921		Fiches		
	1925		Original	Scannet	
1930		Original			
1940		Original			
Kun efter tilladelse	1950		Original		
	1960		Original		
	1970		Original		

2.11.2 Hvor ses skifterne?

Embede:	Arkiv:	Landsarkiverne	Rigsarkivet
Herredsfogeder (1790-1919), Birkedommere (1790-1919), Amtmænd (1683-1790), Herredsprovster (1683-1807), Byfogeder (ca. 1600-1919) Små godser (1683-1817), Store godser (1683-1850)		Kun det landsarkiv, embederne hører under Original (ved LAK er arkivets skifteprotokoller fra godserne at se på film).	Film indtil ca. 1900 fra alle fire landsarkiver.
Byretter (efter 1919)		Kun det landsarkiv, embedet hører under.	
Københavns Skiftekommissioner (indtil 1919)		Kun LAK	Film indtil ca. 1900.
Skifteprotokoller fra før ca. 1683 fra len og grevskaber, provster m.v.		Kun det landsarkiv, som stedet hører under (grevskabet Samsø dog under LAK).	
Hærens og Kbhs. Universitets Skifteprotokoller			Original.

Rigsarkivets film af arkivalier ved LAK skal bestilles hjem fra fjernmagasinet i Glostrup. – Ventetid tre dage.

Rigsarkivets film af skifteprotokoller ved LAA, LAO og LAV for tiden efter ca. 1860 skal tages hjem fra Glostrup – Ventetid tre dage.

2.11.3 Hvor ses lægds- og søruller?

Materiale	Arkiv:	Landsarkivet i Kbh	de andre LA	RA
Statens lægdsruller 1789-1860		Original for hele landet	Mikrofilm for eget område	-
Statens og lægdsruller 1860ff.		Original for hele landet		-
Kladder i retsbetjentarkiverne 1789-1860		Kun fra eget område	Kun fra eget område	Mikrofilm for LAV
Kladder i Udskrivningskredsens arkiver 1860ff.		Kun fra eget område	Kun fra eget område	
Statens søruller 1789-1912				Originaler for hele landet

3 Kom godt i gang

3.1 Anetavlen

Anetavlen indeholder oplysninger om en persons aner i et antal eller alle generationer. Den anetavlen er udarbejdet for, kaldes en proband. Det er latin og betyder ”den noget skal bevises for”.

Over probanden anføres generation for generation anerne, først forældre, så bedsteforældre osv.

Anerne nummereres, så probanden får nr. 1, hans far nr. 2, mor nr. 3 osv. Man finder faderens nummer ved at gange med 2, og moderens nummer er én højere, end faderens.

Mænd får altid lige numre, kvinder ulige. Er en ane ukendt, gives han stadig det nummer, der tilkommer ham, hvis man nu skulle finde ham senere.

Her får du en skematisk udfyldt anetavle og et eksempel på en udfyldt anetavle:

Farfars Farfar - Ane nr. 16	Farfars Farmor - Ane nr. 17	Farfars Morfars - Ane nr. 18	Farfars Mormor - Ane nr. 19	Farmors Farfar - Ane nr. 20	Farmors Farmor - Ane nr. 21	Farmors Morfar - Ane nr. 22	Farmors Mormor - Ane nr. 23	Morfars Farfar - Ane nr. 24	Morfars Farmor - Ane nr. 25	Morfars Morfar - Ane nr. 26	Morfars Mormor - Ane nr. 27	Mormors Farfar - Ane nr. 28	Mormors Farmor - Ane nr. 29	Mormors Morfar - Ane nr. 30	Mormors Mormor - Ane nr. 31
Farfars Far Ane nr. 8	Farfars Mor Ane nr. 9	Farmors Far Ane nr. 10	Farmors Mor Ane nr. 11	Morfars Far Ane nr. 12	Morfars Mor Ane nr. 13	Mormors Far Ane nr. 14	Mormors Mor Ane nr. 15								
Farfar Ane nr. 4.		Farmor Ane nr. 5.		Morfar Ane nr. 6.		Mormor Ane nr. 7.									
Far Ane nr. 2.				Mor Ane nr. 3.											
Probanden (= Den om hvem noget skal bevises eller vises) (evt. Mig selv). Ane nr. 1.															

Figur 14: Skematisk udfyldt anetavle.

3.2 Arbejdet med kirkebøger og folketællinger

Det er spændende at arbejde med kirkebøger og folketællinger, fordi man får første indblik i såvel slægtens udvikling som dens levevilkår og muligheder. Det er detaljerne, som giver de mest spændende oplysninger, f.eks. hvem der var faddere, hvor familien boede – havde huset eller gården et navn, hvilken adresse boede man på i staden, og hvilket erhverv havde slægtens medlemmer? Skifte erhvervet fra generation til generation, eller forblev det det samme i mange slægtled? Flyttede familien ofte – eller var de bofaste? Døde kvinderne i barselseng, døde mange af børnene som små osv. Alle disse små oplysninger, som hver for sig ikke syner af meget, de er tilsammen det vindue – eller spejl – som vi kan se vore aners live igennem og derved komme tættere på dem.

Endelig er fadderne og deres bopæle af stor betydning, fordi fadderne ofte er familiemedlemmer, og ofte bor de, hvor dåbsbarnets far eller mor var født – eller var blevet gift.

Kort sagt, det er uhyre vigtigt, at du får alle detaljer med, når du finder indførsler i kilderne, det gælder ikke blot ved kirkebøger og folketællinger, men ved alle kilder.

Når du påbegynder undersøgelsen af slægten, skal du først kontrollere alle de oplysninger, du allerede har samlet sammen fra slægten eller det, du selv kan huske eller kan huske at have fået fortalt. Hvis de oplysninger, du har, er forkerte, kan du let komme til at bruge timer på et blindt spor eller på at udforske en helt anden slægt, som du har forvekslet med din egen.

Det aller simpleste – og mest graverende tilfælde, som jeg kan illustrere med, er det tilfælde, hvor man stoler på slægtens overlevering om, hvem ens fars forældre var – og så viser det sig ved eftersyn af fars fødsel i kirkebogen, at han var adopteret af det ægtepar, du troede, var dine farforældre.

I andre tilfælde viser det sig, at farfar var gift to gange, om ens far var søn af den første kone, ikke af den anden kone.

Det at kontrollere oplysningerne har også den fordel, at du har noget ret sikkert at gå efter, samtidigt med, at du lærer kilderne at kende, og det letter indlæringen betydeligt. Det er her, hvor jeg somme tider siger til kursisterne, at de ikke skal tænke, men bare gøre, som jeg siger. Det kan lyde lidt hovskisnovski, men det giver som regel pote for kursisten, fordi jeg jo kan teknikerne og kender kilderne så godt. Men når det er sagt, så er mit mål jo, at du hurtigt selv kan benytte kilderne uden at skulle spørge andre til råds.

Når du kontrollerer de oplysninger, du allerede havde, så får du for det første bekræftet oplysningerne, og for det andet får du yderligere oplysninger, og de vil hjælpe dig videre til næste skridt.

Ofte har kursisterne dåbs- og andre attester for de nærmeste familiemedlemmer, og en attest udskrevet fra en kirkebog er et suverænt udgangspunkt, fordi henvisningen er meget nøjagtig.

Men ved vi ikke med sikkerhed, det attesten siger, så vi ikke skal kontrollere den? Ja og nej.

For det første snyder en hel del dåbsattester, idet adoptivbørn får attester, der siger, at de er børn af adoptivforældrene – og de er de jo i juridisk henseende, men ikke i biologisk. Denne usikkerhed fjerner vi så, når vi efterprøver attestens oplysninger ved eftersyn i kirkebogen.

For det andet får du stort set altid flere oplysninger i kirkebogen, end fra en attest, og derfor er det altid godt at se efter i kirkebogen.

Jeg skal lige indskyde, at du ikke behøver have en attest for at kunne finde en person i kirkebogen. Jeg skal give et eksempel, som illustrerer mange af mine postulaters sandhed.

3.2.1 Eksempel 1: Olga Charlotte Olsen

Figur 16: Olga Charlotte Olsen som ung, før 1923.

Min mor fortalte mig, at min mormor var Olga Charlotte Klug født Olsen, og at hun var født 07.05.1898 i København. Hun og hendes veninde flygtede som unge fra Vesterbro, og hendes forældre var postbud Christian Olsen og anden hustru Petrine. Christian døde før min mormor blev konfirmeret, og Petrine døde i 1950 i Kbhvn.

Jeg vil finde Olgas aner, hvor skal jeg begynde?

Jeg kan begynde med at lede efter Olgas fødsel. Hvis hun havde været født på landet, og jeg kendte landsbyens eller sognets navn, så var det ret nemt, for der ville som regel kun være en relevant kirkebog at lede igennem, men hun var født i København, og der var der rigtig mange sogne.

Nu flygtede hun fra Vesterbro, så jeg vil gætte på, hun var født i den bydel, og

jeg kan opstille en liste over mulige sogne på Vesterbro i 1898. Du kan finde nogle kort og lister, der kan hjælpe dig mht. Kbhvn. og Frederiksberg på hjemmesiden: www.hovedstadsarkiver.dk.

Det viser sig ved hårdt arbejde, at hun er født i Sct. Matthæus sogn. Her ser du indførslen:

316		1898		Fødte
Nr.	Fødselsaar og Datum.	Hvor født? (Paa Landet: Byen, Sognet og Herredet. Har Gaarden eller Huset særeget Navn, bør det anføres. I Købstad: Købstaden og tillige Sognet, hvis der i Byen er mere end 1 Sogn, samt derhos altid Gaden og Husnummeret.)	Barnets fulde Navn.	Forældrenes fulde Navn efter Forevisning af Døbe- eller i alt Fald Vielsesattest eller ved Eftersyn i Kirkebogen; deres Stilling og Bopæl; samt for Moderens Vedkommende Angivelse af hendes Alder med det fyldte Aar. (Barnets ægte Fødsel maa altid dokumenteres ved Vielsesattest eller Eftersyn i Kirkebogen.)
359	7 Maj	Vesterbro 39 ^a og -	Olga Charlotte Olsen	^{20.} Parblind Niels Christian Olsen + Petrine Antoinette Nielsen 35.
Kvindekøn.		316		Anmærkninger.
Daabsdagen.	Hvem der har foretaget Daabs-handlingen, og om den er foretaget i Kirken eller hjemme. Ved Hjemmedaab anføres tillige Datoen for Fremstillingen i Kirken.	Faddernes fulde Navn, Stilling og Bopæl.	(Her anføres blandt andet, hvad der vedkommer Bestemmelsen af Barnets Fødehjemstedsret.)	

29 August 1898	Pastor Jannsen Hjemsind	Fru Gregersen Vildersg 41 , Petersen Endelsg 15-3
10 Septbr 1899	So So Stirkne	Commis Edmund Olsen Gasvei 33 4

Nu får vi en masse oplysninger:

Fødselsdagen er korrekt, Olga blev født på adressen Vesterbrogade 35 4. sal over gården, familien hjem i 1898, det er underforstået, idet der ikke er angivet nogen adresse ved forældrenes navne.

Forældrene var: Postbud Niels Christian Olsen og hustru Petrine Knudsine Nielsen, 35 Aar. Dvs. at Petrine var 35 år, da hun fødte Olga.

Så Olgas far, min oldefar, hed altså Niels Christian, ikke kun Christian. Og hendes mor havde både et mellemnavn - og et fødenavn, som står her og er Nielsen. Når der ikke står "født Nielsen", så er det fordi kordegnen sparede på tiden og blækket. Sidst i 1800-tallet brugte alle gifte kvinder i København (og i købstæderne) mandens navn, se bare fadderne Fru. Gregersen og Fru. Petersen, hvis adresser er nærmest ulæselige. Jeg tror, de var venner af familien, for jeg kender dem ikke, og de boede i hvert fald ikke ved FKT 1901 på adresserne Vildersgade 41 (som findes under Strandgade 28) og Eriksgade 15. Det er svært at læse adresserne, og tit er det sådan. Stedkendskab hjælper en hel del. Brug evt. en kort.

Den tredje fadder er Commis Edmund Olsen, Gasvei 33 4. sal., og det er nærliggende at tænke, at han nok er familie, når han hedder Olsen - og det er han, for det er Olgas ældste halv-storebroder, født 1878.

Gasvej er vistnok samme gade som Gasværksvej, og nu kan vi jo forsøge at finde Edmund Olsen på adressen Gasværksvej 33, 4. sal i FKT 1901, så kan vi måske finde ud af, hvor gammel han var i 1901, og hvor han var født. Desværre er han ikke på den adresse, men vi finder faktisk Niels Christian Olsen med familien på adressen.

Til gengæld findes familien ikke på adressen fra maj 1898, Vesterbrogade 35 4. over gården.

3.2.1.1 Gå fra kirkebog til folketælling

Der var jeg godt nok heldig, for det kan være meget svært at finde folk, når de sådan flyttede rundt i København. - Her er FKT 1901 for familien:

4. 22. Sept 1898	Olsen Niels Christian	M	1852 ¹⁵ / ₅	9	•	Lyngby 1872	Lyngby S.
" 1	Olsen Petrine	K	1862 ²⁷ / ₁₁	9	•	Sævi 1887	Sævi
" 2	Olsen Harald Ewald Robert	M	1872 ¹ / ₆	11	•	København	
" 3	Olsen Frank Robert	M	1873 ²⁴ / ₂	11	•	København	
" 4	Olsen Louis Gabriel Charles	M	1875 ²⁴ / ₉	11	•	København	
" 5	Olsen Olga Charlotte	K	1878 ³ / ₅	11	•	København	
" 6	Olsen Jørg Trineus Eberhard	M	1877 ¹⁵ / ₂	11	•	København	

Forældre	Postbud			1871	5
Hustru					
Søn					
Søn					
Søn					
Datter					
Søn					

Der er fem hjemmeboende børn, den næstyoungste er min mormor, Olga. Alle børnene er født i Kbh, mens faderen er født i Nykøbing Sj., og moderen i Aaarestrup (skal være Aastrup ved Horsens).

Niels er tilflyttet i 1873 fra Nykøbing Sj., mens Petrine er tilflyttet i 1887 fra Silkeborg.

Niels er stadig Postbud, og han og Petrine blev gift i 1891 og har fem levende børn – og lykkeligvis ingen døde.

Det der er sket, er sikkert, at familien er flyttet fra Vesterbrogade 35 til Gasværksvej 33 i tidsrummet mellem Olgas fødsel og dåb. Fødslen er nemlig anmeldt lige efter, den fandt sted, mens hun først er fremstillet d. 10. september 1899 i Kirken (efter hjemmedåb 29.08.1898, og ved hjemmedåben plejer man ikke at tillægge barnet endelige faddere, der er der nemlig kun vidner).

3.2.1.2 Gå fra kirkebog til kirkebog

Vi skal lige tilbage til Olgas fødsel. Der er nemlig i rubrikken for anmærkninger noget krimskrams. Det står for: Matth K 7/12 91 og betyder: At forældrene blev viet 07.12.1891 i Sct. Mattheus Kirke i Kbhvn.

Hvor er det dejligt, at kordegnen har været så omhyggelig med at notere vielsesdatoen, også selvom Olga var ægteparrets fjerde barn. Nu kan vi nemt finde vielsen i Sct. Mattheus kirkebog over viede i 1891:

1891.		Copu.	
Nr.	Brudgommens Navn, Alder, Haandtering og Opholdssted.	Brudens Navn, Alder, Haandtering og Opholdssted.	
436	<p>Ekonomant af 100geskole Postbud</p> <p>Niels Christian Olsen</p> <p>40^{1/2} Aar Dybølsgade 13²</p>	<p>ugift</p> <p>Petrine Amidsine Nielsen</p> <p>29^{1/2} Aar Colbjørnsensgade 9⁴</p>	

Ierede.					56
Hvem Forloverne ere.	Vielses-Dagen.	Om Vielsen er foretaget i Kirken eller Hjemme, og i sidste Tilfælde Bevillings-Datum.	Hvor anført i det alm. Jeonf. Reg.	Anmærkninger.	
<p>Postbud</p> <p>Andreas Gregersen</p> <p>Colbjørnsensgade 10th</p> <p>Melhusentor</p> <p>Jacobi Hansen</p> <p>Reverdisgade 10 Kbh.</p>	<p>4</p> <p>December</p> <p>1891</p>	<p>2</p> <p>Kirken</p> <p>af</p> <p>Pastor Larsen</p>		<p>1. Febr 1891</p> <p>Skifteattest 24/10/90.</p> <p>Sk. fr. Hjøbb. 23/11/91</p>	

Vi får at vide, at Niels har været gift en gang før, hans kone er død, åbenbart før 24.10.1890, for denne dato er der skrevet skifteretsattest ud. Han boede i 1891 Dybølsgade 13, 2.

Petrine var ugift, boede Colbjørnsensgade 9 4. sal. Her findes hun ikke ved FKT 1890, men det er en ejendom med tjenestepiger, så mon ikke, hun har tjent der op til vielsen?

Læg mærke til den ene forlover, nemlig Postbud Andreas Gregersen, bopæl på Lille Colbjørnsensgade 10 St., det må være den i 1898 ved Olgas dåb nævnte Fru. Gregersens mand.

Niels kan vi prøve at finde Niels i FKT 1890, men ak han er der ikke på adressen Dybølsgade 13.2.

Hvad gør man så? Man leder kirkebøgerne igennem for at finde alle Niels Christians børn som født. På den måde får man en række adresser, hvorudfra man kan søge i folketællingerne.

Det kan være et hestearbejde, for der er jo mange sogne i Kbh, og der er ikke nogen garanti for, at Niels har boet i samme sogn hele tiden.

Faktisk viser det sig, at fra sin vielse i 1877 i Sct. Johannes Kirke, boede han i dette sogn frem til mellem 1882 til 1884, hvor han flyttede til Sct. Mattæus sogn. Han døde i 1912 på adressen Vesterbrogade 35, 4., hvortil familien åbenbart må være flyttet tilbage efter 1901. I 1912 lå den i Maria sogn, men dette var i mellemtiden udskilt fra Sct. Matthæus sogn.

Man kan nemlig godt skifte sogn uden at flytte. Det ser man ofte i købestæderne og i Kbh, hvor så mange sognedeling har fundet sted.

Vi kan faktisk nemt finde Niels Christians dødsdato og dødsogn, fordi Børge Fogsgaard på sin hjemmeside har en søgbar indtastning af Københavns Politis Dødeblade, som går fra 1893-1923.

3.2.2 Københavns Politis Dødeblade

Kbhvns Politi førte 1860 til 1908 en slags halvårlige folketællinger, kaldet mandtalslister, hvor alle personer over 10 år blev opført. For at kunne finde folk, blev anmeldte flytninger mellem mandtalslisterne samt oplysninger fra mandtalslisterne overført på hver politistations løbende register over indbyggerne, Københavns Politis Registerblade kaldet, det fungerede fra 1893 til 1923 og var en slags folkeregister. De blade, der blev udtaget, fordi folk døde, blev gemt i en særlig bunke kaldet Dødeblade, og det er til dem, at Børge Fogsgaard har lavet det kæmpe register.

Jeg kan på hjemmesiden www.fogsgaard.org nemt finde Niels Christian Olsen, død 1912, og her er hans indførelse:

<i>Landsarkivets løbenr.: O 2326</i>
Niels Christian Olsen postbud
<i>Født: 16-05-1851 Fødested: Nykøbing Sj.</i>
<i>Død: 02-05-1912 Adresse ved død: <u>Vesterbrogade</u> 35, 4 o.g.</i>
<i>Ægtefælle: Petrine Knudsine f. Nielsen Født: 27-01-1862 Fødested: Aastrup</i>
<i>Antal hjemmeboende børn: 2</i>
<i>Anmærkninger: Fødsel verificeret (Nykøbing Sj.). Hustruens fødsel verificeret (Føvling, Skanderborg Amt).</i>

Nederst står der, at fødslerne er verificeret, hvad der skyldes, at jeg skrev til Børge og fortalte, at der var en fejl, som han så rettede – og samtidigt har han tjekket, at mine oplysninger er korrekte.

Men vi får, at der er 2 hjemmeboende børn under 10 år, samt at Petrine er født i Aastrup.

3.2.3 Krabsens Stednavnedatabase

Ved at benytte Krabsens stednavnedatabase på hjemmesiden www.krabsen.dk kan vi se, at der findes 18 byer af dette navn i databasen:

Stednavnebase				
Fundet: 18 forekomster				
Stednavn	Sogn	Herred	Gammelt amt	Bemærkning
Åstrup	Føvling	Tyrsting	Skanderborg	bebyggelse
Åstrup	Grenå	Djurs Nørre	Randers	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Kirke Såby	Voldborg	Roskilde	Ejerlav eller dele heraf. Hovedgård eller større landbrugsejendom.
Åstrup	Kongsted	Fakse	Præstø	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Løvel	Nørlyng	Viborg	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Roum	Rinds	Viborg	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Rårup	Bjerre	Vejle	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Sankt Hans	Vennebjerg	Hjørring	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf. Hovedgård eller større landbrugsejendom.
Åstrup	Skødstrup	Øster Lisbjerg	Randers	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Soderup	Merløse	Holbæk	Ejerlav eller dele heraf. Hovedgård eller større landbrugsejendom.
Åstrup	Støvring	Støvring	Randers	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Veggerby	Hornum	Aalborg	Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Åby	Kær	Aalborg	Bebyggelse.
Åstrup	Åby	Kær	Aalborg	Manuelt/NJA
Åstrup	Åstrup	Falsters Sønder	Maribo	Sogn Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Åstrup	Gørding	Ribe	Sogn Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Åstrup	Haderslev	Haderslev	Sogn Ejerlav eller dele heraf.
Åstrup	Åstrup	Sallinge	Svendborg	Sogn Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.

Petrine nedsatte sig efter sin mands død som kogekone, og hun var fænomenal til at lave mad. Selv efter, hun som 70-årig brækkede sin hofte og derfor måtte gå med stok, tog hun ud som kogekone og lavede selskabsmad til 40 personer – jeg antager dog, at hun havde folk til hjælp, f.eks. til at skrælle kartofler og til opvasken. Hun skulle også have tjent hos en enkeetatsrådinde Goldschmidt og hos Augusta Blads fader.

Da min mor har "pralet" med, at Petrine skulle være udlært som kogekone på Boller Slot, så prøver vi den Åstrup, der ligger tæt på Horsens først. Det er den i Føvling sogn, Skanderborg Amt.

Og voila, her er hun født 27.01.1862 i Aastrup by. – Man må nemlig gerne 'snyde' lidt.... – øh bruge alle de oplysninger, man har, både stort og småt.

3.2.4 Eksempel 2: Udgangspunkt næsten uden oplysninger

Min farfar døde i Ealing i London, da min far var ganske lille. Jeg havde ingen attester vedrørende ham, ikke engang min fars dåbsattest, og min far var født i Ealing i London og jeg kendte ingen mulighed for at skaffe nogle af de engelske attester, da jeg i 1984 begyndte at slægtsforske.

Alt hvad min far kunne fortælle mig, var at hans far blev kaldt Jim, fordi hans danske navn, der vistnok var Aksel eller Aage, var for svært for englænderne at sige. Desuden havde farfar taget navneforandring til Alster, vistnok fra Jensen, og farfar og hans to brødre, Jens og Harald var vistnok fra Frederikshavn. Onkel Jens var ved politiet i Kbh, og Harald var sagfører.

Nu kunne jeg snyde lidt, fordi Harald var sagfører, jeg stødte på Kraks Blå Bog og i den var Harald optaget i 1964-udgaven, det var det år, han døde. Her fik jeg hans fødselsdata (1887) og sted (Frederikshavn), og forældre (Vognmand Christian Jensen og hustru Ane Jacobi Larsen).

Men ser vi bort fra optagelsen i KBB, så kan vi alligevel forsøge at finde min farfar og hans brødre.

Jeg vil begynde med at antage, at min farfar var født før min farmor, som var født i 1898. Det betyder, at jeg vil gennemlede fødte mandkøn i Frederikshavn kirkebog fra 1898 og tilbage i tiden, til jeg støder på nogen, der har taget navneforandring til Alster. Heldigvis findes oplysning om navneforandring som anmærkning ved fødslen, for at man senere kunne udskrive korrekte dåbsattester med det nye efternavn.

Det vil tage sin tid at lede kirkebogen igennem, fordi Frederikshavn er en stor by, men der er ingen vej udenom.

Figur 17: Jim og Elaine på deres bryllupsdag 25.09.1920. Billedet er taget i haven til min farmors barndomshjem. Min farmor var hvid brud, mens min mormor, der blev gift i 1923 bar sort kjole.

Jeg skal tilbage til 1889, hvor jeg finder følgende dreng:

Aksel Aage Laurits Jensen, født 17.12.1889 og døbt 23.03.1890 i Frederikshavn kirke, som søn af Vognmand Christian Jensen og hustru Ane Jacobi Larsen, 29 år, der boede i Frederikshavn.

Fadderne var: Forældrene og Pige Nikoline Jensen (kan hun være en søster til min oldefar?).

Anmærkningen siger: Efternavnet forandret ifølge Skrivelse fra Silkeborg By og Birk af 27. Maj 1911.

Jamen, hurra! Så lykkedes det!

Da jeg ingen relevante indførsler har fundet fra 1898 tilbage til 1889, så må Aksels brødre være ældre end ham, og jeg fortsætter til jeg finder:

Jens Johannes Jensen (Alster), født 19.07.1887, og

Harald Victor Jensen (Alster), født 03.10.1885.

Forældrenes vielse

Da dåbsindførslerne er fra før 1891, så står der ingen henvisning til forældrenes vielse, og måden at finde den på er at gætte. Jeg vil gætte på, at de er blevet gift i Frederikshavn, og at de er gift før Harald blev døbt, som var den 15.11.1885, idet Harald er opført som ægtefødt.

Jeg går om til afsnittet med viede for Frederikshavn sogn og sandelig, så finder jeg under 07.11.1884 vielsen (det er opslag 196 på AO):

Ungkarl Christian Jensen, 27 Aar, født 20.08.1857 i Torslev, af Frederikshavn (dvs. det er her, han bor i 1884), Tjenestekarl, viet til Jomfru Ane Jakobi Larsen, 24 Aar, født 22.02.1860 i Byrum, af Frederikshavn.

Forlovere: Gæstgiver Jesper Christensen og Tjenestekarl Niels Christian Jensen, begge af Frederikshavn.

Gæstgiveren er ikke familie, men N. C. Jensen kunne være Christians broder?

Nu fik jeg Christians og Anes fødselsdatoer og fødesteder. De var åbenbart begge vandret fra land til by, sådan som så mange andre, der var i overskud på landet. Mange af disse indvandrere var meget fattige og levede under meget usle vilkår, men Christian var en undtagelse. Han nedsatte sig som vognmand, blev også muremester, købte eget hus og endte i sognerådet i Frederikshavn – det var først i 1917, at Frederikshavn fik et byråd og en borgmester.

Nu mangler vi bare at finde sønnernes konfirmationer samt ægtefællernes dødsindførsler i kirkebogen, så kan vi ikke hente mere i kirkebogen (udover hvis de har stået faddere eller været forlovere, selvfølgelig). Normalt vil man så lede kirkebogen igennem. Endelig kunne ægteparret selvfølgelig også have fået nogle pigebørn, det undersøger man ved at gennemlede fødte kvindeskøn i kirkebogen fra ca. 1884 og frem til ca. 1905. Ane er født 1860, så hun var 45 i 1905, hvor hun sikkert havde sidste chance for at kunne blive gravid. Der er ingen piger.

Det sidste barn er født i 1889, så Christian og Ane må være døde efter 17.12.1889. Nu leder man simpelthen kirkebogen igennem for at finde dem døde i Frederikshavn. Hvis man ikke finder dem, er de nok flyttet – du skal normalt regne med, at de kan være blevet op til 100 til 110 år, så er man på den sikre side.

I KBB står der faktisk, at Christian døde i 1920, og at Ane døde i 1915, så jeg har faktisk to årstal at gå ud fra – det var sandelig heldigt, for jeg sparer en masse arbejde.

Nikoline er for resten Christians yngre søster, født 1859, og Niels Christian Jensen er Christians storebroder, født 1850.

Hvis fødestedet ikke oplyses ved vielsen eller ved dødsindførslen, så må man finde familien i en folketælling for at få oplyst fødestedet. I kirkebogen findes ikke nøjagtig adresse, der står bare 'Frederikshavn', så jeg må lede hele staden igennem.

Man kan jo få hjælp på www.ddd.dda.dk, hvis den relevante folketælling er indtastet.

Her familien i FKT 1890 og 1901:

FKT 1890, Frederikshavn, Ved Havnen, matr. no. 246 a, Forhus Stuen, 1, FT-1890, C4144
Christian Jensen 32 Gift Husfader Vognmand Torslev Sogn, Hjørring Amt

Anna Jacobine Jensen 29 Gift Husmoder Læsø
Harald Jensen 4 Ugift Barn Frederikshavn
Jens Johannes Jensen 2 Ugift Barn Frederikshavn
Drengbarn Endnu Uden Navn under et aar Ugift Barn Frederikshavn
Marie Christensen 16 Ugift Tyende Tjenestetyende Flade sogn, Hjørring Amt

FKT 1901, Frederikshavn, Lodsgade, Mnr. 245c, skema 314, hus nr. 12:

Christian Jensen, f. 20.08.1857 Torslev S, Hj. Amt, kom 187 8 fra Understed S, Husfader, Vognmand, g. 1884, 3 levende og ingen døde børn,

Anne Jakobine Jensen, f. 22.02.1861 Hobro, Aalb. Amt, kom 1882 fra Hobro, Husmoder,

Harald Vigtor Jensen, 03.10.1884 Frh., Barn,

Jens Johannes Jensen, 19.08.1887 Frh., Barn,

Axel Aage Laurits Jensen, f. 17.12.1889 Frh., Barn. -

2den. Familie havde 3 personer, en retsbetjent med kone og logerende Fuldmægtig ved damskibs.....

1901 folketællingen er en god tælling at finde familien i, for her oplyses både året for indgåelse af sidste eller nuværende ægteskab, samt hvornår det måtte være ophørt, samt antallet af levende og døde børn fra dette ægteskab. Her ser vi, at de tre sønner er de eneste børn, Christian og Ane fik sammen. I princippet kan begge ægtefolk derudover godt have uægte børn, for disse tælles ikke med. Læg også mærke til oplysningerne om tilflytning, som dog som regel kun gives i købstæderne og Kbh, mens de på landet kun oplyses i ganske få tællinger.

NB. Navneforandringen var sket fra Silkeborg politi, fordi Harald i 1911 var sagførerfuldmægtig der i byen, og han har åbenbart lige ordnet den sag. Baggrunden for navneforandringen var sikkert ikke snobberi, men at det var upraktisk at hedde Jens, Harald og Aksel Jensen, fordi man nemt kunne blive forvekslet med andre af samme navn.

Morale: En slægt kan godt findes, selvom udgangspunktet er spinkelt.

3.2.5 Find dødsdato og sted

Da et skifte giver mange oplysninger om familien og dens økonomi, er det altid godt at søge at finde dødsanmeldelse og evt. skifte efter samtlige aner. Det kræver dog, at man har en idé om, hvor og hvornår anerne døde.

Og det kan være svært at finde dødsfald, fordi folk ikke altid døde der, hvor de fik børn.

Finder du ikke en ane som død i det sogn, du regnede med kan der være flere løsninger:

- En kvinde kan være blevet gift igen – og blive begravet, og kun den sidste ægtefælle nævnes,
- i ældre tid kan en kvinde blive begravet, uden hendes navn nævnes, f.eks. som "Ole Langkildes svigermøder, Johanne, 77 Aar gammel". Er det nu Johanne Jensdatter eller Johanne Jørgensdatter? Eller der står måske bare "Begravet degnens enke" eller "Lars Hansens konemøder".
- anen kan blive begravet med et andet navn, end du forventede (brug evt. folketællinger til at indkredse perioden for dødsfaldet),
- anen kan være flyttet hen til et af barn, der bor i et andet sogn,
- han kan efter ca. 1860 være blevet indlagt på et statshospital, idet man endnu ikke havde rigtige plejehjem med kompetencer indenfor f.eks. demens.
- han kan være død på sygehus i den nærmeste købstad eller i Kbh (Frederiks Hospital, Rigshospitalet),
- han kan være kommet på fattiggården, som kan ligge i et af de andre sogne i pastoratet,
- og endelig er der op gennem 1800-tallet ældre folk, som flytter til Kbh., hvor man mindst ville forvente det. Det kan være for at hjælpe de yngste børn til uddannelse, for det var billigere, at de boede hjemme, end at de skulle leje værelser ude i byen. En enke eller enkemand kan også flytte til Kbh. for lettere at finde en ny ægtefælle.
- Og så kan en ane selvfølgelig også være kommet i fængsel,
- somme tider finder man en enke i en folketælling, og tænker jo så, at manden må være død. Han kan ikke findes død i kirkebogen – og tilfældigvis dukker han op i et nabosogns folketælling, i lys levende live, hvor

der så står, at han er fraskilt. Fraskilte kvinder kunne nemlig få tilladelse til at kalde sig for enker, det lød pæner og gjorde det lettere for dem at blive gift igen, og dermed forsørget.

3.2.6 Navneskikken

Under søgningen efter slægten vil du sikkert hurtigt opleve, at de samme fornævne dukker op igen og igen. Dette skyldes almindeligvis ikke bare, at det var almindelige fornævne på den tid, men at der er opkaldt efter familie.

Indtil omkring 1900 blev der opkaldt efter slægtninge i de allerfleste danske familier.

Her er to eksempler fra min egen familie:

3.2.7 Eksempel 3: Opkald hos Sadelmagermester Hendrich L. Klughs børn

Forældre: Hendrich Lindegaard Klugh gift 1813 Skjold kirke, Skanderborg Amt med Anne Mette Sørensdatte (Fogh).

Børn, alle fødte i Horsens:

Dødfødt dreng	- intet navn.
Ericke Hedeveg Klug	- navnet er mig en gåde.
Anne Margrethe Elisabeth Klug	- opkaldt efter sin farmoder.
Karen Sophia Klug	- opkaldt efter sin mormoder.
Niels Peder Klug	- opkaldt efter faster Johannes to mænd, Niels og Peder.
Søren Christian Klug	- opkaldt efter sin morfader.
Johanne Klug	- opkaldt efter førnævnte faster Johanne.
Johan David Gotfred Klug	- opkaldt efter sin farfader, der hed David Gotlieb ¹ .
Henrich Anton Klug	- opkaldt efter sin fader.

For øvrigt skal du lægge mærke til, at man tidligere var fuldstændigt lige glade med stavemåden på et navn, og mange gange veksler navnets form også. Så den dreng, der fødes som Laurits Pedersen kan sagtens stå som Lars Petersen ved sin vielse og som Lorents Peders Søn ved sin begravelse. – F.eks. blev Anne Margrethe Elisabeth kaldt for Elise, og Søren kaldte sig for Christian, og Johan David Gotfred kaldte sig for Fritz.

3.2.8 Eksempel 4: Opkald hos proprietær Anders Aarups børn

Forældre: Anders Jensen (Aarup) gift 1815 i Vr. Velling præstegård, Viborg amt med Karen Lund.

Børn, alle fødte i Vr. Velling-Skjern pastorat, Viborg amt:

Wilhelmine Elisabeth Aarup	- opkaldt efter morforældrene (Christian Vilhelm og Karen Elisabeth).
Christian Vilhelm Aarup	- opkaldt efter morfaderen.
Jens Nicolai Aarup	- opkaldt efter mostrene Jensine og Nicoline Lund, evt. efter farfaderen Jens Pedersen (Lund).
Karen Elisabeth Aarup	- opkaldt efter mormoderen.
Anne Aarup	- opkaldt efter farmoderen.
Nicoline Marie Aarup	- opkaldt efter mosteren Nicoline Marie Lund.
Ane Petrine Aarup	- muligvis opkaldt efter faderens to yngre halvsøskende, Anne og Peder.
Andrea Aarup	- opkaldt efter faderen, idet han døde før Andrea blev født.

¹ Fornavnet Johan skyldes nok, at faderen havde en broder, der hed Johan, samt at David sikkert har lydt for jødisk her i 1800-tallets begyndelse.

3.2.9 Hovedreglerne for opkald

Opkald efter familiemedlemmer er et tema med mange variationer, hvad eksemplerne da også viser. Det almindeligste mønster er således:

- første søn efter farfar,
- anden søn efter morfar,
- første datter efter farmor,
- anden datter efter mormor.

Skulle et barn dø, opkaldes der straks efter dette barn. Det gælder ofte også børn af tidligere ægteskaber. Hvis en af ægtefællerne har været gift før, opkaldes første barn af samme køn efter den afdøde ægtefælle. Skulle man være så lykkelig, at de første børn overlevede, så opkaldte man de næste børn efter

- ægtefællernes afdøde søskende,
- ægtefællernes barnløse eller evt. efter ugifte søskende,
- efter arbejdsgivere, foresatte (f.eks. efter officerer, kongehuset eller godsejeren),
- efter idoler, f.eks. efter Grundtvig, Mozart eller Napoleon,

Men der kan i den enkelte familie være forhold, som gør, at der slet ikke opkaldes efter den ene gren af familien, eller at der opkaldes først efter en gren, derefter efter den anden, osv.

Ofte er en fraværende gren nedprioriteret i forhold til en nærværende, f.eks. hvor mand er flyttet langt væk fra sin fødeegn.

Det er først op gennem 1800-tallet, at der i stadigt stigende går mode i fornavne, og at man finder mange familier, hvor der slet ikke opkaldes efter familie.

3.2.10 Efternavne – slægtsnavne – tilnavne

Det var først med dåbsforordningen af 1828, det blev forlangt, at barnets navn skulle indskrives ved dåben i kirkebogen og at det var dette navn, som barnet i fremtiden skulle bære, altså benytte. Indtil dette tidspunkt blev børnene blot døbt med et eller flere fornavne, og så fandt man senere ud af, hvad man kaldte det.

Faste slægtsnavne fandtes fortrinsvis blandt de finere bønder, hos borgerskabet i byerne, gejstligheden og adelen, men bønderne betragtede fadersnavnet som deres officielle efternavn. Så Lars Jensens søn Peder hed således Peder Larsen og Peders søster Ane hed Ane Larsdatter.

Når Peder så selv engang fik børn kom de til at hedde Pedersen op Pedersdatter.

Men, men, men eftersom der ofte var flere Lars Jensen'er i samme sogn på samme tid, så fik Lars også et tilnavn, hvorved man kunne skelne ham fra de andre Lars'er og Lars Jensen'er i sognet. Hvis han blev smed, kunne man kalde ham for smed, hvis han blev skrædder så var tilnavnet Skrædder nærliggende, og boede han i Kærhuset så var Kær eller Kjær også en mulighed.

Når så Lars Skrædder flyttede fra det hus, hvor han havde boet til leje og til Kærhuset og i øvrigt begyndte at arbejde som daglejer i stedet for som skrædder, så blev han kaldt for Kær.

Kvinderne blev kaldt ved deres mands navn, men IKKE ved efternavnet, med mindre der er tale om de finere madamer eller fruer i byerne.

Lene Hans Jensens er altså gift med Hans Jensen – hun kan være datter af Ole Petersen.

Hvorimod Madame Gørtz er gift Gørtz og måske født Halse, og

Fru Wandler kan være født Klugh.

Traditionen med Fru. Mogens Jensen er nyere – og skyldes nok, at Fru. Jensen kunne være hvem som helst omkring første verdenskrig i Kbh. Denne skik ses tydeligst i slægten Constantin Hansen, der stammer fra maleren Constantin Hansen, og i slægten Wilhelm Hansen, der stammer fra nodeforlæggeren af samme navn. Vi kender også billedhuggeren Anne Marie Carl Nielsen, der egentlig hed Anne Marie Nielsen, men som også brugte mandens fornavn, for så vidste man, hvem hun var....

For slægter med slægtsnavne, så er disse slægtsnavne opstået på et eller andet tidspunkt og så er de blevet hængene, meget ofte, fordi navnene var tyske eller fordi konerne var madamer eller fruer og døtrene jomfruer eller frøkener – og efter adelens skik, så blev David Klugh's datter jomfru Ane Margrethe Klugh, ikke jomfru Davidsdatter, selvom slægten var borgerlig.

Skikken med at konerne fik giftenavne, stammer fra adelens titler under enevælden. En lensgreve Schacks gemalinde kunne jo ikke så godt være Hansine Jensen lensgrevinde Schack. Det er, som om hun mister det at have et efternavn og så bruger sin titel i stedet – ligesom kongehuset.

3.2.11 Stavemåden – navnets form

Indtil man fik kartotekskort på snart sagt ethvert offentligt kontor, brød man sig ikke meget om korrektheden i hverken stavemåde på navne eller navnets form.

Du skal derfor ikke hænge dig i, om navnet Bræmer er stavet Brehmer, Bræmer, Bræmmer, Bremer eller Bremmer. Og heller ikke i om Ulrich er stavet Uldrich, Ulrich, Ulrik eller Uldrigh.

3.2.12 Navneforandring

Indtil navneloven af 1904 kunne man kun få navneforandring ved kongelig bevilling gennem Danske Kancelli, fra 1848 gennem justitsministeriet. Det almindeligste var, at man ikke fik navnebevis men derimod bare kaldte sig, hvad man ville. Det skal du være meget opmærksom på under din forskning, og det gælder om at bruge flere holdpunkter end kun navnet, når man skal vurdere, om to omtaler af personer gælder samme person.

Fra 1904 kunne navneforandringer gives enten

af Justitsministeriet (enten separat eller i forbindelse med adoption), dette materiale findes på Rigsarkivet , eller

af Politimesteren, dette materiale findes ved landsarkiverne, eller

af amtet (i forbindelse med en adoption), dette materiale findes på landsarkiverne.

Ved fødselsindførsler i kirkebøgerne er der som regel i givet fald henvisning til navneforandring, i hvert fald med angivelse af dato, og ofte også med instans.

3.2.13 Opbyg familier

Reglerne for opkald er det genialt at kende og benytte, fordi de hurtigt kan hjælpe dig med at afgøre, om du har fundet de rigtige forældre til en person.

Men du kan kun bruge reglerne, hvis du går systematisk frem, generation for generation, når du undersøger slægten tilbage i tiden. Det er nødvendigt at kende alle børnene i en søskendeflok for at kunne forudsige, hvad bedsteforældrene bør hedde, og du skal endda undersøge alle ægteparrets ægteskaber, fordi der jo kan være opkaldt efter afdøde ægtefæller og afdøde børn af tidligere ægteskaber.

Det giver selvfølgelig en masse arbejde, på den anden side giver det dig også en masse detaljer, for det første omkring bopæle, forlovere og faddere som som regel var valgt blandt familie, og så får du jo også indblik i traditioner og levevilkår.

Kort sagt, du skal opbygge hele familier, og en familie kan f.eks. bestå af:

Ole Larsen og hans første kone, Ane Kirstine Larsdatter, og deres børn,

Ole Larsen og hans anden kone, Anne Marie larsdatter, og deres børn,

Anne Marie Larsdatters uægte barn, som hun fik før ægteskabet.

Eller den kan bestå af:

Manden og hans første kone og deres børn.

Manden og hans anden kone og deres børn.

Den første kone og hendes første mand og deres børn.

Den anden kone og hendes første mand og deres børn.

Den anden kone og hendes tredje mand og deres børn.

Ofte siger rækken af ægteskaber også noget om ejere eller fæstere af en gård eller et hus, og det vil hjælpe dig, når du engang vil undersøge selve ejendommen, f.eks. hvor den findes ude i landskabet og hvordan den har set ud gennem tiderne.

3.2.14 Hvad henviser kirkebøger og folketællinger til?

Det er også genialt ved kirkebøger og folketællinger, at de mere eller mindre direkte henviser til en masse andre kilder.

Hvis f.eks. den første kone dør, og der er børn i ægteskabet, så skulle manden skifte med dem, før han kunne gifte sig igen. Der må derfor kunne findes noget om skiftet – eller om, hvorfor der netop ikke blev afholdt skifte efter den første kones død.

Hvis manden ved de første børns dåb kaldes for skomagersvend, mens han senere er skomagemester, så må han på et tidspunkt have fået næringsbrev eller borgerskab som skomager. Han er højst sandsynligt også udlært som skomager, fordi det jo er et håndværk.

Hvis manden først står som indsidder, som er en, der bor til leje hos en anden familie, og senere står som husmand eller gårdmand, så må han have fæstet eller købt en gård.

Osv.

Hvis barnet blev adopteret eller fik navneforandring, så er der også henvisning til dette i kirkebogen.

Der er også krydshenvisninger i kirkebøger, f.eks. hvis parret blev indskrevet til lysning til ægteskab på Thurø, men blev gift i Kbhvn.

Eller hvis et uægtebarn født efter 1844 er født i ét sogn men avlet i et andet.

Hvis en ane er i fængsel, når det får et barn eller der er folketælling, så henvises der også til det i kilderne.

Det kan også være nævnt, at ægtefællerne er blevet skilt, eller som der tit står i ældre tid, *lever adskilt fra manden*.

3.3 Lav en tidsoversigt

Det er en god idé at lave en tidsoversigt for hver ane eller hvert anepar, så kan du overskue, hvad du har af oplysninger, og du kan også nemmere regne ud, hvor du skal søge flere oplysninger næste gang, du sætter dig ved computeren eller tager på arkiv.

Lav en tidsoversigt, hvor du noterer årstal og begivenhed. Det kan være de kilder, du har været i (både med positivt eller negativt resultat) eller ting, du kan regne ud, f.eks. flytninger. Også notater om erhverv må med. Det er en god idé at sætte kilde på, så er det nemt at kontrollere senere.

Kolonnerne i tidsoversigten kan bruges således:

År er det år eller den periode, noget må være sket.

Begivenhed er det, som skete, f.eks. fødsel eller dåb.

Sted er det sted, hvor f.eks. fødslen fandt sted.

Kilde: Kolonnen kilde bruges til at notere henvisning til det sted, du fandt oplysningen i rækken. Er et barn f.eks. 14 år, da det bekræftes i 1854, så er konfirmationen kilden til personens alder.

Undersøgelsesområde dækker de konkrete kilder og arkiver, du skal benytte til kontrol af de begivenheder, du har regnet ud.

Det kan f.eks. se ud som følger:

Ane 54: Hans Christian Dreier (1813-1890), gift 1837 med ane 55: Caroline Kirstine Jantzen (1808-1897).

År	Begivenhed	Sted	Kilde	Undersøgelsesområde
1813	Født	Svendborg	Svendborg Vor Frue KB	
1828	Konfirmation	Svendborg	Svendborg Vor Frue KB	
før 1834	kommet i slagterlære	i Svendborg	FKT 1834	lavprotokol for slagterlavet i Sv., LAO
1834	FKT	Svendborg	FKT 1840 Svendborg	
før 1837	flyttet til Kbh		FKT 1834 og 1840	
1837	kgl. bevilling til vielse på sengen	Kbh	vielsen 1837, hvor der står, at de er blevet gift 'på sengen formedelst sygdom'.	biskoppelige tilladelser, Sjællands Stifts arkiv, LAK

1837	gift	Kbhvn, i hjemmet	Kbhvn, Trinitatis KB	
1839	Datter født i Trinitatis sogn	Kbhvn, Trinitatis S	Kbhvn, Trinitatis S, opslag 204	
1839-1840	flyttet fra Trinitatis sogn til Holmens sogn	Kbhvn	Kbhvn, datters fødsel i Trinitatis KB og datters dåb i Holmens KB	
1840	Datter døbt i Holmens kirke	Kbhvn	Kbhvn, Holmens KB opslag 318	
før 1840	blevet snedkersvend	i Kbh	FKT 1840	
1840	FKT	Svendborg	FKT 1840 Svendborg	
1840-1845	flyttet fra Kbh til Svendborg		FKT 1840 og 1845	Pasprotokoller Kbhvn og Svendborg
1840-1845	løst borgerskab som snedkermester / slagtermester	Svendborg		Svendborg Borgerskabsprotokol
1845	bor hos svigerforældrene, Kyseborgstrædet 3, Svendborg	Svendborg	FKT 1845 Svendborg	
1845-1850	køb af hus	Torvet 335, Svendborg		Realregister for Svendborg by, Mnr. 335
1850	bor på Torvet 355	Svendborg	FKT 1850 Svendborg, Torvet nr. 335	
1860	bor på Torvet 355	Svendborg	FKT 1860 Svendborg, Torvet nr. 335	
osv.				

Ud fra sådan en liste er det nemmere at overskue oplysningerne, og at finde nye ting, man kan lede efter. Du skal ikke tage det så tungt, om du får alle forskningsmuligheder med fra begyndelsen. Det kan du altid arbejde på efterhånden. Listen er kun et redskab.

Du kan også skrive generelle spørgsmål, f.eks. Hvordan boede de mon i 1845? Hvordan så det eller det huset mon ud? etc. Også ting, der kan undersøges på biblioteket, brug f.eks. www.kb.dk (Det Kgl. Biblioteks hjemmeside) og www.bibliotek.dk (folkebibliotekernes hjemmeside).

Efterhånden vil man så kunne skifte punkterne ud med tekstafsnit med de oplysninger, der var spændende under hvert punkt – og supplere det med billedmateriale, så man til sidst ender med en egentlig, fortællende levnedbeskrivelse.

4 Gode sites på internettet

4.1 Arkivalieronline

Statens Arkivers hjemmeside www.arkivalieronline.dk indeholder scanninger (billeder) af siderne fra alle danske kirkebøger før 1891 samt nogle af folketællingerne fra hele Danmark.

Danmark:			Slesvig-Holsten:
Tilgængelig på AO	Findes på landsarkiverne	Findes på Rigsarkivet	Ses på Rigsarkivet
1787	1787 (fiche)	1787 (fiche)	
1801	1801 (fiche)	1801 (fiche)	
			1803 (orig.)
1834	1834 (fiche)	1834 (fiche)	
			1835 (orig.)
1840	1840 (fiche)	1840 (fiche)	1840 (orig.)
1845	1845 (fiche)	1845 (fiche)	1845 (orig.)
1850	1850 (fiche)	1850 (fiche)	1850 (orig.)
1855	1855 (fiche)	1855 (fiche)	1855 (orig.)
1860	1860 (fiche)	1860 (fiche)	1860 (orig.)
	1870 (fiche)	1870 (fiche)	
1880	1880 (fiche)	1880 (fiche)	
	1885 (xerox kopi på LAK ²) (kun Kbh.)	1885 (film) (kun Kbh.)	
1890		1890 (fiche)	
		1895 (film) (kun Kbh.)	
		1901 (film)	
1906		1906 (film)	
		1911 (film)	
1916		1916 (film)	
		1921 (fiche)	Fra 1920 følger det gen-
1925 (købstæder)		1925 (S-film, Kbh. i publikums-magasinet)	forenede område Danmark og er en del af
		1930 (original,	dette.

² LAK = Landsarkivet i København.

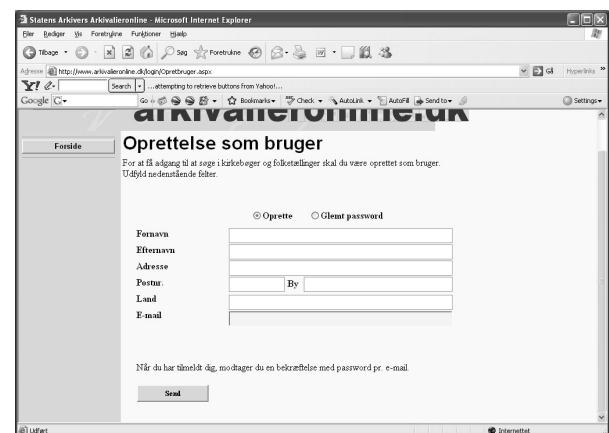
		publikums-magasinet)
		1940 (efter tilladelse).
		1950 (efter tilladelse)
		1960 (efter tilladelse)
	1965 - ikke tilgængelig	
		1971 (efter tilladelse)

4.2 Tilmeld dig som bruger

For at kunne benytte AO skal man være tilmeldt som bruger.

På forsiden vælger du 'Nyt bruger', og derefter 'Opret ny bruger':

Vælger først 'Oprette' ved at klikke i cirklen. Udfyld dernæst felterne og klik på 'Send'.

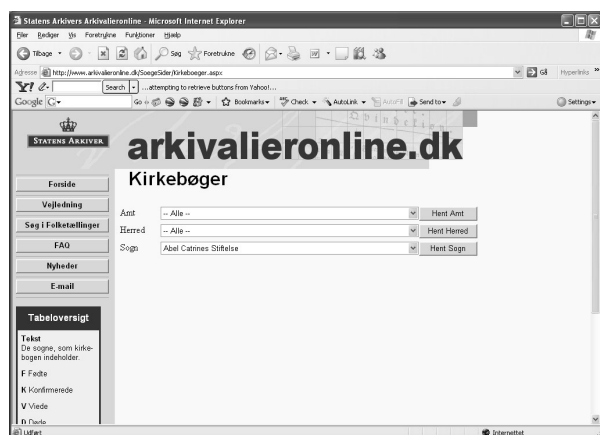
Nu vil du i løbet af sekunder modtage en bekræftelse pr. e-mail samt et password.

Passwordet kan du ændre ved at vælge forsiden punkt 'Brugerprofil'.

For tilmeldte brugere fungerer e-mail-adressen som brugernavn, og dette og passwordet udfyldes i forsiden feltet øverst til højre. Klik på 'Login', og du logges ind og kan benytte AO.

4.3 Kirkebøger

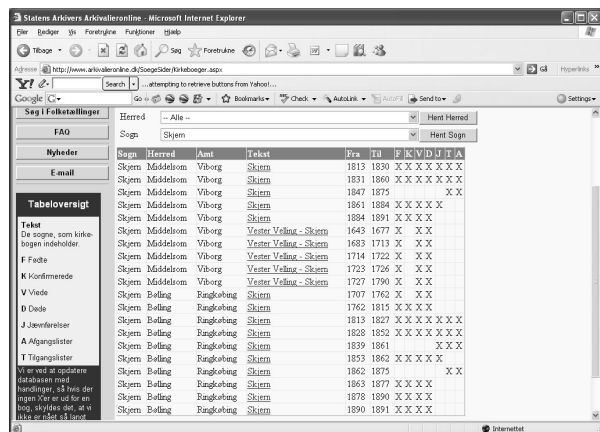
På forsiden klikker du på 'Kirkebøger' og dernæst på 'Søg i kirkebøger'.

Nu kan du finde frem til sognet ved hjælp af oplysning om, enten amtet, som sognet lå i, herredet, som sognet lå i, eller ved at lede efter sognets navn i den nederste liste.

Når du har valgt klikker du på f.eks. 'Hent sogn'.

Lad os f.eks. vælge Skjern sogn (i Middelsom Hrd. Viborg Amt):

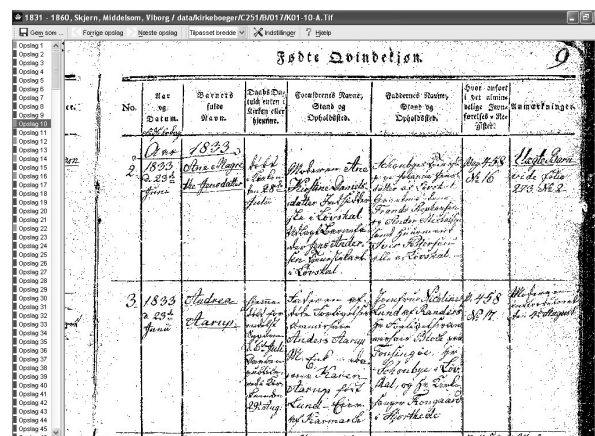
Vi får en liste med kirkebøgerne fra to sogne, som begge hedder Skjern. Det andet er det i Ringkøbing Amt.

For hver kirkebog ses en linie med oplysning om hvilke sogne, bogen dækker. Indtil 1814 dækker de fleste kirkebøger ikke bare et sogn, men hele pastoratet. Fra og til angiver bogens start og slut år.

Ved afkrydsning angives det, hvilke typer indførsler, som bogen omfatter.

F	fødte
K	konfirmerede
V	viiede
D	døde
T	tilgangsliste
A	afgangsliste
J	jævnførelsesskema

Klik på sognenavnet for den ønskede bog, og du får følgende side (jeg vælger Skjern 1831-1860), og så åbner selve læseprogrammet i et nyt vindue:

Til venstre findes en liste over opslagene (siderne). De sider man har haft set på, er markeret med grønt. På opslag 10 finder jeg min tip-oldemoder.

Man blader i bogen ved enten at klikke på opslags-linket i listen til venstre, eller ved at bruge 'Førrige opslag' eller 'Næste opslag', som findes øverst i menubjælken.

Her kan du også vælge størrelse for visningen af billedet. Det er hurtigst at skimme, hvis man vælger så lille billede som muligt, hvor man dog stadig kan læse f.eks. navnene på de døbte.

Når vi vil gemme et billede, klikker vi på 'gem som' og får følgende sti-finder frem:

Her vælger du, hvor på din harddisk (eller memory key), du vil gemme billedet.

Jeg har lavet en særlig mappe for AO og i den en mappe for hver familie.

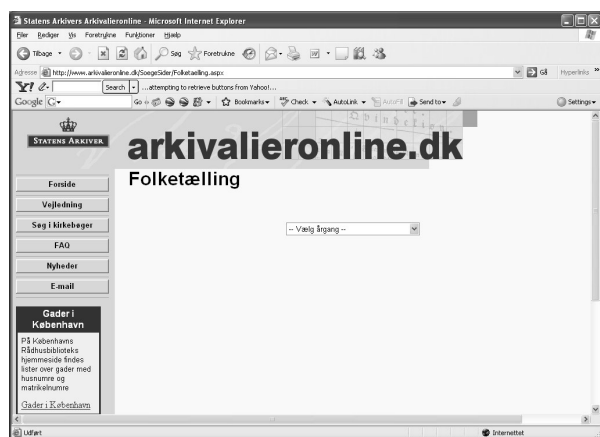
Billederne navngiver jeg, så jeg kan se, hvor og hvad og hvornår de vedrører.

Anden inddeling på arkiverne

Hvis du har benyttet kirkebøgerne på arkiverne, så kan du straks se, at de jyske og sjællandske kirkebøger på AO er fordelt efter Amt, Herred og Sogn, og ikke efter sogne- eller pastorats-nummer, som de ellers er på arkiverne.

4.4 Folketællinger

På forsiden vælger vi 'Folketællinger' og så 'Søg i folketællinger':

For at få en folketællingsenhed frem at se på, skal vi først vælge årgang. Dernæst, hvorvidt vi vil se på:

København, Købstad eller Landsogn.

Jeg vælger Købstad, og fra listen over købstæder vælger jeg 'Odense'.

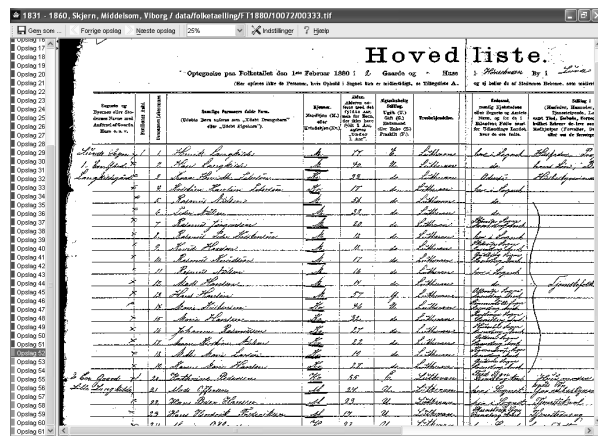
Nu får jeg en liste over gaderne i byen, samt mulighed for at gå frem efter matrikelnummer.

Det veksler lidt fra folketælling til folketælling, hvilke muligheder der findes for København og købstæderne, fordi tællingerne er forskelligt foretaget.

Vi kunne også vælge et landsogn i 1880, og så får vi samme sæt af lister, som vi havde under kirkebøgerne.

Lad os vælge *Sønderborg Amt, Sunds Herred, Lunde Sogn*.

Ved klik på 'Hent oplysninger' åbnes selve visningsprogrammet i et nyt vindue, og vi kan blade og gemme ligesom under kirkebøgerne.

På opslag 52 finder vi Langkildegaard og Lille Langkilde.

Læg mærke til, at fra 1834 findes hvert skoledistrikt for sig, og indenfor distriktet hver landsby (ejerlav) for sig.

I kirkebøgerne fra købstæderne oplyses indtil omk. 1868-1925 ofte brandforsikrings-nummer. Derefter findes husnummer i gaden samt matrikelnummer.

F.eks. er det så nemt at finde det samme hus i næste tælling - med mindre brandforsikrings-nummeret er ændret undervejs.

Find sognet eller stednavnet

Har du navnet på en landsby eller en gård, finder du sognet på følgende side:

www.krabsen.dk,

som er en stednavnedatabase med omk. 100.000 danske stednavne.

Hvis du vil vide mere om et sogn, kan du finde oplysning om det på:

www.sogn.dk,

som er folkekirkens sogneportal.

Her er der bl.a. henvisning til sognets hjemmeside - hvis det da har en.

4.5 Bladeprogrammet

Når man på arkivalieronline har valgt en enhed, dvs. enten en kirkebog eller en enhed i en folketælling, som man vil se, og klikker på 'hent', så vil samlingen af scanninger åbne i et nyt vindue. Det kan tage nogen tid, så vær tålmodig.

Man behøver ikke installere selve bladeprogrammet, men bladeprogrammet kan kun køres af computeren, hvis der er installeret et program på den, som gør, at computeren kan forstå og køre bladeprogrammet.

Kort sagt, hvis der er en ældre version af Windows på computeren, så åbner

bladeprogrammet muligvis ikke, og i så fald skal du følge nedenstående vejledning. Med Windows XP og nyere skulle der ingen problemer være.

Det er også muligt, at sikkerhedsindstillingerne på computeren er sat sådan, at computeren ikke vil åbne i et nyt vindue. Dette skal i så fald rettes, f.eks. under 'funktioner' og 'Blokering af pop-up-vinduer', som netop SKAL være tilladt.

4.5.1 Vejledning i installation af JAVA software

1. Åbn Internet Explorer
2. Skriv **www.java.com**
3. Klik på Download Now
4. Klik på Begin Download

Følg punkt 5 og 6, hvis Service Pack 2 til Windows XP er installeret, ellers

spring videre til punkt 7.

5. Klik på den gule linje øverst i vinduet og vælg Install active-x control
6. En ny dialogboks åbner, klik på Installer
7. En ny dialogboks åbner, klik på Ja
8. En ny dialogboks åbner, klik på Accept
9. En ny dialogboks åbner, fjern markeringen ud for Google Toolbar For Internet Explorer
10. Klik på **Next**

Installationen kan tage nogle minutter afhængig af hastigheden på Internetforbindelsen.

11. En ny dialogboks åbner, klik på Finish
12. Klik på Verify Installation
13. Installationen er nu fuldført

Og hvis det stadig ikke virker

Nogle computere er meget genstridige, og så kan det være, du skal følge følgende råd.

4.6 Dansk Demografisk Database

4.6.1 Dansk Data Arkiv

Dansk Data Arkiv er et af statens arkiver. Det har bl.a. til formål at gøre oplysninger fra statens andre arkiver tilgængelige via EDB-mediet. Som resultat heraf er opstået Dansk Demografisk Database, som stadig udbygges. - Dansk Data Arkiv sælger også dele af databaserne på CD-rom, så man kan søge i f.eks. de indtastede folketællinger og kirkebøger uden at være på Internettet. En afgørende forskel mellem søgemulighederne på Internettet og på CD-rommen med Folketællinger, er at man på CD-rommen kan finde oversigter over de stavemåder på navne, som findes på CD-rommen, hvilket kan lette søgningen meget.

Tip angående Windows 98 (uden servicepack 2):

Jeg prøvede at installere arkivalieronline på en win98, det gik faktisk forholdsvis gnidningsløst.

Opskrift

1. gå på www.java.com og installer den sidste nye java runtime.
2. Hent et sogn fra arkivalieronline vælg kør til filen den henter og når den siger at den ikke kan genkende filtypen så vælg java eller muligvis javaw (det er den med koppen som icon)

Så skulle installationen køre, det er godt nok meget langsomt, men det virker

4.5.2 Spiseseddel for at ændre en forkert fil-tilknytning

Det kan nemlig ske, at man har fået lavet en fejl, så man ikke kan foretage ovenfor omtalte valg, og at computeren altid vil åbne billederne med f.eks. Imaging. Så gør du således:

1. åben **Denne computer**
2. i topmenuen vælges **vis** og menupunktet **Mappeindstillinger**
3. I toppen af det vindue der kommer frem vælges fanebladet **Filtyper**
4. der kommer nu en liste frem med de forskellige filtyper og hvilke programmer de er knyttet til, find filtypen ASPX og hvis ikke den er knyttet til programmet JAVAWS, så klik på knappen **Fjern** ude i højre side.
5. nu kan du gå ind på arkivalieronline og hente en kirkebog og vælge kør, når den spørger efter program til at åbne filen angives JAVAWS og så skulle det virke. Det kører godt nok ikke hurtigt (i Windows 98), men det kan lade sig gøre.

4.6.2 Generelt om databaserne og brugen af dem

MEGET VIGTIGT AT LÆSE:

Indtastningernes stavemåde

Det skal bemærkes, at samtlige af de databaser, som man kan søge i på DDAs hjemmeside benytter nøjagtig stavemåde. D.v.s. at man ved søgning skal søge på netop den stavemåde eller sammensætning af navne, som den pågældende indførsel er indtastet med, ellers får man ikke indtastningen med blandt resultaterne. Søger man på Hansen får man således ikke forekomster af Hanson med o.s.v. Man må søge på Bremer, Bræmer, Brehmer, Bremmer, Brämer etc. for at

være sikker på, at man får alle stavemåder af navnet Bræmer med.

Dette virker sikkert uhyggeligt upraktisk, og det er det faktisk også. Endelig har man søgt at indtaste alle forekomster i alle typer kilder ligesom de stod i originalen, så hvis Dorothea Maria blev kaldt Marie eller Rie til hverdag, og det derfor er dette kaldenavn, der er opført på folketællingslisten, så er det også dette, man skal søge efter for at få hende frem.

De mange søgefelter

For alle databaserne gælder, at der er mange søgefelter på søgesiden. Man er nok ofte tilbøjelig til at plotte en masse ind, men gør det ikke. Søgningen foregår nemlig sådan, at kun resultater, der svarer nøjagtig til det, du har bedt om, kommer frem. D.v.s. hvis jeg f.eks. tror, at Valdemar Klug var handelskommis, da han udvandrede i 1890'erne, og jeg indtaster hans stilling, så kommer han kun frem, hvis han var handelskommis, da han udvandrede. Han kommer ikke engang frem, hvis han kun står som kommis. - Søg derfor først på efternavnet eller evt. på efternavnet og første fornavn, og se, hvad der kommer frem. Derefter kan man altid indsnævre sin søgning ved at udvide med forskellige kriterier og se, hvad der så sker.

www.dda.dda.dk

Denne URL giver den følgende forside for DDA:

Nu kan der vælges imellem de fire databaser:

- Folketællinger
- Udvandrerarkivet
- Indvandrerarkivet
- Dannebrogsmænd

Vi tager dem én for én:

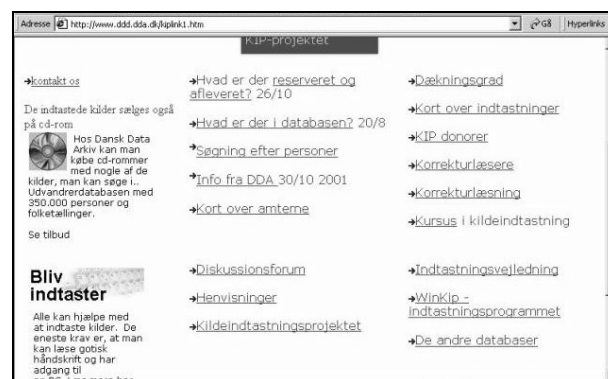
4.6.3 Folketællingerne:

Der er indtastet ca. 10% af samtlige forekomster fra folketællingerne 1787-1916 (jævnfør Note B - 1: Folketællingerne) og også noget fra de slesvigske folketællinger, som blev foretaget i årene 1803,

1835, 1840, 1845, 1850, 1855 og 1860. Kun 1801, 1834, 1845 og 1885 er nu komplette. Desuden tager databasen højde for indtastninger fra Oeders Efterretninger, som foretoges 1771, men kun for Sjælland og Møn. Den var en slags summarisk folketælling, hvor man får oplyst husfaderens navn, erhverv, hans alder samt antal af ægteskaber og hans hustrus alder og antal ægteskaber, desuden oplyses antallet af drenge og piger i husstanden. Vist også antallet af tyende. Der til kommer den første folketælling, som var fra 1769; heraf er kun spredte bidder bevaret, mest fra Kbhvn og visse købstæder.

De indtastede data:

De indtastede data stammer fra folketællingerne. De ligger altid således: 1) København (evt. med Frederiksberg), 2) købstæderne og 3) landsogne sorteret efter amt og herred. Da databasen grundlæggende tager højde for amt, herred og sogn, og betragter sognet som tællingsenheden, så giver købstæderne og navnlig København anledning til nogen unøjagtighed i indtastningerne. Problemet løses på forskellig vis, men generelt ligger hver købstad under det amt, som det fra 1794 kom til at sortere under administrativt set. København indtastes under Københavns Amt.

Forsiden til databasen for folketællingerne har mange muligheder; her vil vi koncentrere os om:

- Hvad er der i databasen?
- Søgning efter personer.

Hvad er der i databasen:

Inden man søger efter personer, er det en god ting at undersøge, om de tællinger, man er interesseret i at søge i, overhovedet er tastet ind. Programmet meddeler nemlig kun, at der ingen poster blev fundet, ikke at årsagen er, at tællingen ikke er indtastet.

Hvilke sogne og byer er der i databasen?

Hjælp
Søgbart materiale
 Indtastningerne ligger med mellemrum lagt i den database, der kan søges i fra Internettet. Datoen for sidste opdatering står altid på vores sider.
Søg i oversigten
 Ved ikke at udfylde nogen felter får man en komplet, sorteret oversigt over hele databasen. Ved kun at udfylde knappen 'Hvis' får en sorteret oversigt over de sidste likkede indtastninger. Søgningen begrænses ved at udfylde et eller flere af feltene.

Nye indtastninger: Kan vælges alene eller i kombination med valg af område/år

Vælg: **Hvad er der i databasen**, og hosstående billede kommer frem.

Kolonnerne er fra venstre:

Amt, Herred, Sogn, år, indtastningsnr.

Følgende er tilgængeligt -

264 poster fundet

Holbæk, Ars, Aarby, FT-1787, C1289,
 Holbæk, Ars, Aarby, FT-1801, B6421,
 Holbæk, Ars, Kalundborg Købstad, FT-1801, B9470,
 Holbæk, Ars, Kalundborg Landdistrikt, FT-1801, B2818,
 Holbæk, Ars, Lille Fuglede, FT-1801, B6425,

Ved hjælp af *Rediger, søg (på denne side)*, kan man let hoppe til det relevante herred eller sogn.

Endelig findes på Dis-Danmarks hjemmeside (<http://www.dis-danmark.dk>) amtskort og på Krabsens Hjemmeside (<http://www.krabsen.dk>) amtskort og herredskort med lister over sognene indenfor amtet.

Søgning efter personer:

Årstallene: Alle årstallene findes i det lille gardin, hvor der står årstal og alle. Der er ingen begrænsning, så man kan let søge på sammensætninger af årstal og amt, som der slet ikke findes materiale fra, f.eks. København 1803. Databasen vil ikke fortælle, at der er noget galt; den vil bare på resultatsiden fortælle, at der ingen forekomster var.

Årstallet vælges ved at klikke på den lille pil, som findes til højre i feltet. Gardinet kommer frem, og man klikker på det årstal, man vil søge på.

Amt, herred og sogn: Du skal vælge et amt, men det er ikke nødvendigt at indtaste navnet på herredet eller sognet. Man kan således vælge, om man vil søge på hele amtet på én gang, eller på et herred eller på et sogn i et herred i et amt, eller bare på et sogn i et amt (pas på, hvis der er flere sogne af samme navn i samme amt, hvis herredet ikke indtastes).

Herreds og sogne-navne skal du indtaste nøjagtigt, som de er indtastet af arkivet.

Man vælger amt ved at klikke på den lille pil, som findes til højre i feltet, og man klikker derefter på det amt, man vil søge på. Flere amter ses ved at bevæge 'glideren' nedad.

Navn: Dette skal indtastes med fornavne først, dernæst mellemnavnene i rigtig rækkefølge, og sidst efternavnet. Pas på!! Det er sådan, at det, personen er blevet kaldt og den stavemåde, der er anvendt i hver enkelt folketælling, er også den måde, hvorpå personen er indtastet i databasen. - Man må således forsøge at regne ud, hvordan personen er nævnt i en given folketælling for at få hin person frem på resultatsiden.

Indtastningsnummeret: Dette er et nummer, som identificerer hver sogns eller hver del af en købstads folketælling, så man kan søge ved hjælp af dette nr. eller kontakte DDA vedr., problemer etc.

Søg efter personen:

Navn: Johan Sørensen
 Erhverv:
 Stilling i husstanden:
 Fødested: Født efter 1945
 Alder:
Som boede:
 Amt: Holbæk (Sikr. altid udfyldes. NEI Oderss eft. dækker hele landet)
 Indtastningsnr.: (Kan erstatte sogn, herred og år)
 Sogn: Nære Asmindrup
 Herred:
 FT år: Alle år
 Sorter efter: Navn | Løbenr. | Sogne | NEI Der kan kun sorteres efter et felt

Det samme navn kan være stavet på mange måder, det gør det svært at søge. For at erstatte et tegn med f.eks. 'pe' vil søge efter både Peter og Peder.
 Erstat flere bogstaver Hvis du vil erstatte flere bogstaver, skal man angive f.eks. 'Lass' vil finde både Lasse, Lasse og Lassie.
 Ingen hits Der er stadig meget der ikke er indtastet. Søg i **oversigten** for at se, hvad der er i databasen.
 For mange hits Når man søger efter et navn er søgningen lavet således, at man ved søgning på Hans også får Hanssen, Jøhansen, Hansine mm. med. Hvis man vil undgå det, så

Hvis der indtastes oplysning om herred og sogn, så skal disse staves nøjagtigt, som de er det på listen over søgbart materiale.

Der er ingen links fra søgbart materiale og hen til søgesiden, så man står sig ved at åbne begge siderne samtidigt, man har forsiden til folketællingerne åbnet (brug: 'Ctrl.' og 'n'; ved samtidigt anslag åbnes et nyt vindue med samme indhold som det oprindelige).

Retur til søgeside

2 post(er) fundet

Kilde: FT-1801
 Navn: Johan Sørensen Køn: M
 Alder: 53
 Stilling i husstanden: husbond Civiltand: Gift
 Erhverv: bonde med lidt jord hartkorn
 Sogn: Nære Asmindrup Herred: Ods
 Amt: Holbæk Stednavn: Schaverup
 Husstands-familier: 5 Matr. nr/adresse: -
 Nr. ægteskab: 1
 Indtastningsnr.: B7259 Løbenr.: 144

Kilde: FT-1787
 Navn: Johan Sørensen Køn: M

Vi får en liste over resultaterne. Der er 9 poster fundet.

Vi kan nu trykke på vis dok for at se, af hvem og hvornår, indtastningen fandt sted.

Vi kan også trykke på Vis husstand, og så får vi enten:

- husstanden eller
- siden

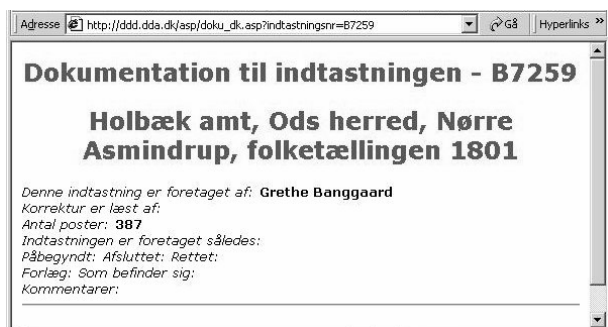
hvor personen fandtes i folketællingen.

Vis husstand er valgt:

Øverst ses den fulde adresse, som den er tastet ind. Somme tider mangler gadenavnene i Kbhvn. dog.

NB: i tællingerne 1787 og 1801 oplyses også om antal ægteskaber for enhver person, og disse oplysninger findes også nydeligt på resultat-siden, men de er ikke med på 'Vis husstand' - der er nok en lille fejl i søgeprogrammet på hjemmesiden.

Ved klik på dok. = dokumentation på resultatsiden fås et lille skærbillede, som fortæller hvor mange personer enheden dækker, samt hvem indtasteren er.

Som regel er det kun en idé at kontakte indtasteren, hvis du vil undersøge, om du og denne har fælles aner. - Fejl i databasen og i indtastningerne skal sendes direkte til DDA.

4.6.4 Udvandrerdata-basen:

Omfatter register over de kontrakter til billetter, som blev forevist Københavns Politi i perioden 1868-1903. Registrene blev ført 1868 til 1940, og i to rækker: I for indirekte udvandring, d.v.s. med

stop i udenlandsk havn (evt. køb af videre billet dér), og D for direkte udvandring, d.v.s. med billet, der gjaldt fra dansk havn til det endelige bestemmelsessted.

Fra hovedmenuen for siden vælges Udvandrerarkivet, og nu kommer flg. søgebillede frem:

Læg mærke til, at efternavnet skal skrives først, fulgt af et komma og derefter skrives fornavn eller fornavnene.

Jeg søger på min oldefaders fætter, som hed Valdemar Emil Julius Klug, men skriver bare Klug, Valdemar - Der kommer intet resultat.

Ved søgning efter *Klug, V* kommer han frem, men vi kan se, at hans fornavn er skrevet Vald - og ikke Valdemar.

Det kan således konkluderes, at efternavnet skal staves, som det står i databasen, d.v.s. man må prøve sig frem ved navne, hvis stavemåde varierer eller kan staves forkert

Desuden bør man forsøge at forkorte personens første fornavn, hvis søgning på det fulde fornavn ikke giver positivt resultat. Brug kun ét fornavn ad gangen.

4.6.5 Indvandrerarkivet:

Indfødsretstildeling 1776-1960.

På søgesiden forklarer DDA selv: "Personer, der har fået tildelt indfødsret. Databasen er landsdækkende og omfatter 50.317 poster. Basen

bygger fra 1776-1849 på en protokol over Naturalisationspatenter og fra 1850-1940 på bemærkningerne til indfødsretlovsforslagene.

Opmærksomheden henledes på, at fra 1898 opnår kone og umyndige børn automatisk indfødsret, når manden får den tildelt. Det betyder, at gifte kvinder og børn ikke optræder i databasen, selv om de har opnået indfødsret. Enker, som selvstændigt har søgt og fået indfødsret skal normalt søges under deres giftenavn. Endvidere skal man være opmærksom på, at der efter 1914 optræder personer i basen, som ikke har opnået indfødsret, fordi de ikke har opfyldt betingelsen om - inden for et år - at godtgøre, at de er løst fra deres tidligere statsborgerskab.

Når der som resultat af en søgning til slut står: Lov af xx xx xxxx løbenr./pag. xxx Tillæg x betyder det, at vedkommende har fået tildelt indfødsret med den pågældende lov under det pågældende løbenummer (før 1850 noteret på den pågældende pagina). Tillæg (A, B) betyder, at oplysningerne skal findes i Rigsdagstidende i henholdsvis Tillæg A og Tillæg B.

Løbenumrene kan dog afvige lidt fra det endelige lovforslag - især op i 1930-40'erne, fordi de løbenumre, der - efter 1915 - er anvendt i databasen, er dem, de pågældende personer er opført under i tillæggene og ikke dem, de er opført under i det endelige lovforslag.

Immigrantmuseet - Farums Arkiver & Museer - er normalt ikke i besiddelse af yderligere oplysninger udover, hvad der står i Tillæggene til Rigsdagstidende eller i Protokollen over Naturalisationspatenter. Ønsker man yderligere oplysninger, må disse søges i de enkelte ansøgninger om indfødsret i Rigsarkivet."

Jeg skal tilføje, at for tiden 1776-1849 søges bevillingerne under den landsdel, som personen boede i, da han fik dansk indfødsret. Man søger i Danske Kancellis Register og koncepter og indlæg til Registerne. Der er et for hver landsdel.

Indfødsretssagerne er oftest bilagt med dåbsattester samt attester, der beviser, at personen er duelig og retscaffen, samt at han har ernæret sig selv, taler dansk og i øvrigt har tilknytning til Danmark. Man får således ofte masser af oplysninger.

Har man ikke Internet, kan man søge i registeret, som findes under arkivfond 0003:

Indenrigsministeriet, Indfødsretssager; det dækker 1776-1967. Desuden står fremme i vejledningen kopi af bogen over indfødsretssager 1850-1915. Sagerne skal være 80 år, før de er umiddelbart tilgængelige. Ønsker man at se en sag, som er mindre end 80 år, beder man i

Vejledningen på Rigsarkivet om en ansøgningsblanket hertil og søger.

Database over indfødsretstildelinger 1776 - 1960

Udfyld et eller flere af felterne

Efternavn: Fornavn:

Bopæl: Erhverv:

Fødelokalitet: Fødeland:

For information vedr. indvandrerdatabasen kontakt da venligst Farums Arkiver & Museer, Immigrantmuseet

Man udfylder helst kun navnefelterne.

Bopæl, erhverv, fødelokalitet og fødelandsfelterne skal udfyldes nøjagtigt, som de er det i registeret, databasen bygger på, ellers kan søgemaskinen ikke finde posten.

Brug derfor helst kun efternavnet. Prøv også med alle de mulige, forskellige stavemåder på efternavnet.

Udtræk fra DDD Indvandrerdatabasen

FORKLARING AF INDHOLDET KAN LÆSES HER

RETUR TIL SØGESIDE

21 POST(ER) FUNDET

Efternavn:	Hansen	Fornavn:	Jens Uffe
Erhverv:	Tømmer	Fødelokalitet:	Broager
Fødelandsregion:	Slesvig	Fødeland:	Tyskland
Fødselsår:	1919	Dk fra:	1945
Bopæl, lokalitet:	Broager	Amt, region:	Aabenraa-Sønderborg Amt
Lov af:	31 03 1953	Tillæg:	B1
Løbenr.:	13		

BEMÆRKNINGER: SØN AF TYSKE FORÆLDRE. ANDRAGEREN HAR MISTET SIN VED FADERENS NATURALISATION VED LOV AF 12. JUNI 1922, LØBE-NR. 261, ERHVERVEDE DANSKE INDFØDSRET VED 1943 AT ERHVERVE STATSBOGRERET I AMERIKAS FORENEDE STATER, HVORTIL HAN 1939 VAR UDVANDRET. 1945 VENDTE

Efternavn:	Hansen	Fornavn:	Jens
Erhverv:	Blikkenslager	Fødelokalitet:	Kvørs

For hver post på resultatsiden kan man se både lovens dato og tillæggets nr. og løb nummeret indenfor året eller i tillægget til loven.

Disse oplysninger anvendes til at bestille indfødsretssagen på Rigsarkivet. - Sagerne ligger i Glostrup, så der er en tre-fire dages ventetid. Indfødsretssager skal være 80 år, før de er tilgængelige.

4.6.6 Dannebrogsmænd:

Her har vi valgt at udtrække hovedværket 1991 Dannebrogsmænd, samt løb. 340 og 168 Dannebrogsmænd fra supplement af 1906 og 1908. Materialet er bearbejdet til et søgbart index for Festskriftet, der er offentligt tilgængeligt forskellige steder, bla. på Det Kongelige Bibliotek og Rigsarkivets Læsesale.

Værkets portrætter er udeladt, men de biografiske noter er medtaget i fuld udstrækning. Som supplement til databasen er her en oversigt over dannebrogsmænd fra 1864.

Udfyld 1 eller flere af felterne

Efternavn: Fornavn:

Fødeby: Erhverv:

En dannebrogsmænd var en mand, som modtog Dannebrogordenens Hæderstegn, indført 1808, afskaffet 1953. - Hæderstegnet blev givet efter kongens eget valg, i modsætning til ordener og medaljer, hvis uddeling altid hviler på den enkelte ordens statutter.

Databasen indeholder indtastning af de i værket fra 1908 med tillæg af 1912 nævnte Dannebrogsmænd. D.v.s. at de før 1908 afdøde og efter 1912 udnævnte ikke findes i basen.

Efternavn:	Johansen	Fornavn:	Jens Peter
Fødselsdato:	18. Maj 1844	Fødselsby:	Vexebo pr. Fredensborg
Erfhvær:	Bud ved Nationalmusæet	Dekoreret den:	D.M. 15 Sptb. 1903
Faders navn:	Johan Larsen	Faders erhvær:	Opsynsm.
Moders navn:	Nancy Smith	Vielssedato:	7. Maj 1875
Hustrus navn:	Emma Johanne Severine Johansen	Hustrus datoer:	6. Dec. 1839
Hustrus fødselsdato:	FS1903	Side i FS:	P2004.
Efternavn:	Benzon-Hansen	Fornavn:	Lorentz Peter
Fødselsdato:	17. Jan. 1838	Fødselsby:	Indslev, Taarup
Erfhvær:	tidl. Lærer og Kirkesanger i Orsløv, Ejby	Dekoreret den:	D.M. 2. Novb. 1907
Faders navn:	Hans Hansen	Faders erhvær:	Lærer D.M.

Søg helst kun på navnet eller på navn + erhverv.

Der fås en liste over alle personer, som opfylder kriterierne. Husk, at hansen og giver resultatet Johansen, og at Jens Peter ikke finder frem til Jens Johan Peter.

4.6.7 Skiftedatabasen på DDD.

DDDs engelske side

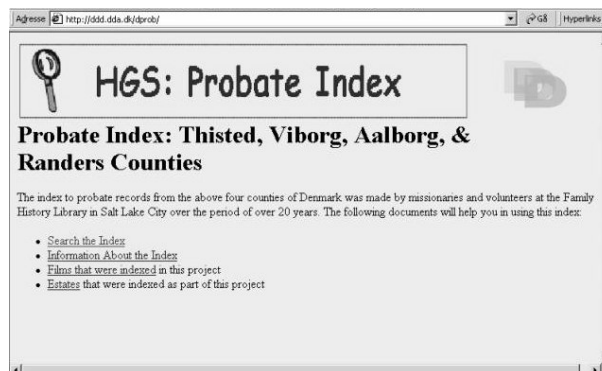
Hvis man fra forsiden på Dansk Demografisk Database (www.ddd.dda.dk) klikker på det engelske flag, kommer man til DDAs engelske udgave.

Der findes engelsksproget udgave for søgning i folketællingerne og i udvandrerdatabasen, mens man får henvisning til den danske side, når det gælder indvandrerdatabaserne. Til gengæld findes der et 'Probate Index', skifteregister på engelsk, som ikke findes på dansk.

Skiftedatabasens forside

Klikker man på den orange kasse, kommer man til skiftedatabasen. Det er et register under udbygning; et register til danske skifteprotokoller.

Endnu er kun skifter fra Thisted, Viborg, Aalborg og Randers Amter lagt ind.

De fire punkter på forsiden er:

* Søgning i databasen

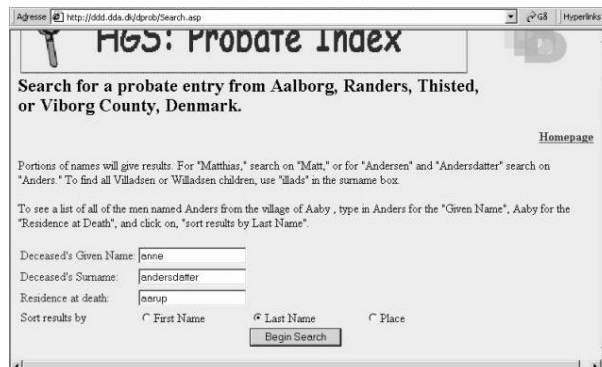
* Information om registeret

* Liste over film, hvis indhold er omfattet af registeret og

* Liste over skifteretter, hvis skifte-protokoller er omfattet af registeret.

Søgning i databasen:

Der er kun lavet register over afdøde, d.v.s. arveladerne, ikke over arvingerne. Derfor kan man kun søge efter afdøde. Der er tre felter: Fornavn (Given name), efternavn (Surname) og bopæl (Residence at death). Man kan vælge at få sorteret resultaterne efter fornavn, efternavn eller bopælen.

Da registeret er udarbejdet på engelsk benyttes æ, ø og å ikke, men erstattes normalt af:

for æ bruges ae,

for ø bruges o,

for å bruges aa.

Endelig skal man mærke sig, at søgningen er flydende, så bare de indtastede bogstaver forekommer et eller andet sted i en posts tilsvarende felt, så kommer resultatet med. F.eks. kan man søge på 'estergaard', hvis man er usikker på, om det staves med V eller W. Og 'peders' vil finde både Pedersdatter og Pedersen. Tilsvarende vil 'ne' i fornavnsfeltet finde både anne og ane -

og i øvrigt også f.eks. Hanne og Johanne og Cathrine.

Name of Deceased	Death (d:) or Probate (p:) Date	Residence: Farm, Estate, District, County	Pages / Time Period / & FHL Microfilm Number	Notes & Additional Information	Spouses (S:) or Parents' (P:) Names
Anne Andersdatter	(p:)Jun 1797	Saarup, Hillerslev - Hundborg, Thisted	229 256 / 1794-1809 / 053092		(S:)Jens ... Jens/Madsen Dahl
Anne Andersdatter	(p:)21 May 1773	Aarup, Fussingø, Sønderlyng, Viborg	82B / 1763-1787 / 041621	Book #1	(S:)Jens Pedersen

Jeg forsøgte første med Ane Andersdatter i Aarup, men fik ikke det ønskede resultat. Anne Andersdatter, altså fornavnet stavet med 2 n'er gav pote. D.v.s. søgningen ikke bruger soundex (lydindex), og man må derfor forsøge med flere stavemåder på navnet.

Her ses resultatsiden med oplysning om, at Anne Andersdatter i Aarup blev der holdt skifte efter d. 21.05.1773.

Afdødes navn:	Døds dato (d:) eller skifte dato (p:)	Bopæl: Gård, Gods, Herred, Amt.	Sider / periode / & FHL Mikrofilm nummer:	Noter og yderligere oplysninger:	Ægtefælle (S:) eller forældres (P:) navne:
Anne Andersdatter	(p:) 21. Maj 1773	Aarup, Fussingø, Sønderlyng, Viborg	82B / 1763 - 1787 / 041621	Bind nr. 1	(S:) Jens Pedersen.

Oplysningerne læses således: Der blev afholdt skifte efter Anne Andersdatter, som boede i Aarup, d. 21.05.1773. Skiftet begynder på fol. 82B i Fussingø Gods skifteprotokoller bind 1. Hun var gift med Jens Pedersen. Fussingø Gods' ligger i Sønderlyng Herred i Viborg Amt. - Her er der tale om skifte efter en fæstebondes kone, og derfor er det godset, der afholdt skiftet.

Posten ovenfor henviser til et skifte foretaget af Herredsfogeden for Hillerslev-Hundborg Herreder i Thisted Amt. I denne post er linien 'Estate' ikke udfyldt, hvilket skal læses som, at det er herredets skifterets skifteprotokol, der er relevant.

I Anne Andersdatter i Aarups post er både gods og herred udfyldt, hvilket betyder, at der er henvisning til et skifte afholdt af et gods.

Hvis der er henvisning til Herredsprovstens skifteprotokol (gejstliges skifter indtil 1807) vil der under estate være navnet på herredet + Provsti.

Hvis der er henvisning til Amtets skifteprotokol (selvejere og overklasse indtil 1790), vil der stå NN Amt under estate.

Hvis der er henvisning til et sognekalds skifteprotokol (mensalgods indtil 1817), vil der stå NN deanery.

NB: Hvis man får mere end 500 poster, vil man få oplyst antallet af fundne poster, men kun kunne få vist de første 500.

Information om registeret.

Registeret er offentliggjort af Gary T. Horlacher, som også har en engelsksproget hjemmeside, det kan være interessant at besøge: www.horlacher.org.

4.6.8 Liste over Film

Microfilm	Årene (Years)	Amt (County)	Herred (District)	Gods (Estate)
041501	1719-1785	Thisted	Vestre Haa	Astrup
041508	1800-1813	Thisted	Herreg	Abildgaard
041509	1763-1787 1819-1822	Viborg	Lyngholm	Albedes Kolonier
041510	1790-1835 1836-1849	Viborg	Lyngholm - Hids	Albedes Kolonier
041511	1730-1789	Viborg	Hids	Allinggaard-Gaardgaard
041512	1788-1811	Viborg	Hids	Allinggaard-Gaardgaard
041518	1778-1808	Viborg	Hedeholm	Arnild Kolonier
041519	1766-1834	Viborg	Salling Mølle	Astrup
041521	1784-1803	Viborg	Lyngholm	Ambygaard
041527				

Her fås en liste over de film, som registeret omfatter.

Det påstås af Horlacher, at filmnumrene er de samme ved Mormonernes arkiver (FHL) og ved Rigsarkivet i Kbhvn. (RA).

Således skal der ses bort fra evt. nuller før nummeret, når man vil finde filmen på RA, og der skal altid være to nuller forrest, når man vil finde FHL-film.

Eks.: film 041501 på listen hedder ved

RA: M 41.501, og ved

FHL: FHL # 0041501 (# står for nummer).

Kolonnerne er: Filmnr. - Periode for skifteprotokollen - Amt og Herred hvori skifteretten lå, og Skifterettens navn.

Man bladrer frem og tilbage i listen ved at benytte linkene nederst på siden.

First går til første side, previous går til foregående side, next til næste side, last til sidste side. Der kan ikke søges i listen.

4.6.9 Liste over skifteretter:

Gods Navn (Estate Name)	Herred (District)	Amt (County)
SKIFTEPROTOKOL		Aalborg
Skivehus	Hindborg	Viborg
Skjoldborg Pastorat	Hundborg	Thisted
Skjym-hordum	Hasting	Thisted
Slettegaard	Vester Han	Thisted
Snedsted, Praestekald	Hasting	Thisted
Soby Mølle	Fjends	Viborg
Sodal	Norfyng	Viborg
SOHNGAARDSHOLM	FLESKUM	Aalborg
Sonderfyng Deanery	Sonderfyng	Viborg
Søren Teestrup Jr	Rinds	Viborg
Spøttrup	Rødding	Viborg
ST. RESTRUP	HORNUM	Aalborg
Staarupgaard	Fjends	Viborg
Store Restrup	Hillastev	Thisted
Taarupgaard	Fjends	Viborg
Tandrup-Kovstrup	Hasting	Thisted
THORSTEDLUND	HORNUM	Aalborg
Thyholm	Hasting - Retz	Thisted
Tjele	Sonder Lyng	Viborg
Tordbol	Hundborg	Thisted
TORSTEDLUND	HORNUM	Aalborg

Man klikker på linket hertil fra forsiden og får en liste over samtlige skifteretter, hvis skifterprotokoller er omfattet af registeret.

Herreders skifteretter er dog ikke optaget på listen, men birkenes er.

Der står nu godt nok Estates, som egentlig betyder gods eller ejendom, men her dækker det skifteret. Står der et person navn dækker det som regel, at der er tale om et stort bo, som ligger for sig.

Kolonnerne er: Gods / Skifteret - Herred og Amt, hvori skifteretten lå. Man blader i listen, ligesom beskrevet under Liste over film.

Konklusion

Der er her tale om et glimrende initiativ, og jeg håber, registeret vil blive udvidet efterhånden, så det med tiden vil omfatte hele landet.

4.6.9.1.1 Vendsyssel skifter

På Krabsens hjemmeside findes under Databaser => Skiftedatabasen en database over skifter fra Vendsyssel. Den er ikke så avanceret, men kan være en hjælp. Også denne database er opstået på privat initiativ, og er under fortsat udbygning.

4.7 FamilySearch

Vejledning i brugen af <http://www.familysearch.org>

Kortfattet oversigt over indholdet af Family Search:

- Home, forsiden, som handler om slægtsforskning og også har henvisninger til de andre faneblades muligheder.
- Search, hvor man kan søge i databaserne med personer.
 - IGI og VRI har bl.a. registre til danske kirkebøger,
 - census har FKT 1880 for USA, 1881 for Canada og UK,
 - PRF har nyere indsendte gedcom-fil-stamtavler,
 - IGI har også besgelingslister etc. (internt Mormon-regnskab over forbøn etc).
 - AF har indtastning af gamle, papir-indsendte stamtavler, der findes på film i Utah.
- Share, hvor man kan indsende sin gedcom-fil.
- Library, hvor man dels kan finde oplysninger om Momonernes slægtshistoriske biblioteker, dels søge i online-registraturen over Mormonernes film af kilder fra hele verden, bl.a.
 - Family History Library Catalog, hvor der bl.a. findes:
 - Place Search, hvor der kan søges ud fra et sted, nemlig et sogn, en købstad eller en hovedstad.
 - Author Search, hvor man kan søge på en embede og se hvilke kilder, Mormonerne har filmet.

Mandag den 22.11.1999 åbnede Jesu Kristi Kirke (Mormonerne) i Salt Lake City sluserne og gjorde de indsamlede oplysninger om hele Vesteuropa tilgængelige på deres hjemmeside. Eftersom siden er på engelsk, vil jeg hermed bringe en kort beskrivelse af, hvorledes man kan begynde at søge på siden.

4.7.1 Ordforklaringer

AF:	Ancestral File: De af mormonerne og andre indsendte genealogier. Mange er indsendt i papirform og findes i mikrofilmkopi.
Batchnummer	Arkivnummer: D.v.s. det identifikations-nummer, som kilden har fået ved registreringen hos Mormonerne i Salt Lake City.
Exact spelling	nøjagtig stavemåde; kan kun anvendes på FS, når man søger på både for- og efternavn samtidigt.
FHC:	Family History Center: Et Slægtshistorisk Bibliotek ved en Mormon-kirke eller -tempel.
Pedigree	Anetavle
Family	view family, under Custom Search: Se familieskema.
Film-nr:	Det nummer, som filmen har hos Mormonerne. - Er ikke det samme, som Rigsarkivet i Kbhvn benytter, ej heller det samme, som landsarkivet ville benytte. D.v.s. at f.eks. samme skifteprotokol fra et gods vil findes på film tre steder, og filmene vil have forskellige betegnelser.
FS	http://www.familysearch.org - Mormonernes hjemmeside på Internettet (min forkortelse).
Gedcom-fil:	En fil, som kan læses og bruges i de flere slægtsforskningsprogrammer til computeren. - Standarten er udviklet af Mormonerne, og man bør holde sig fra at benytte et program, som ikke kan lave eller læse gedcom-filer. - Gedcomp betyder 'genealogiskedata-sammenlig'.
IGI:	International Genealogical Index: Internationalt genealogisk register. Er register til kirkebøger og til registre til kirkebøger og civile personregistre.
LDS:	Latter Day Saints: Engelske forkortelse for Mormonerne.

- Refine Search Rafinér søgning, d.v.s. samme søgning med flere kriterier (indsnævre søgningen som du ønsker).
- Soundex: 'Lyd-register': Fungerer således, at når man spørger på et navn, så får man både den stavemåde, man har spurgt på samt alle andre stavemåder på samme navn, eks. man søger på Ane og får også Anne, Anna og Anee, Ann og Ana.
- VRI Vital Recods Index, dvs. vigtigste kilders register, er registre til dåb og vielse fra kirkebøger.

4.7.2 Mulighederne

Valg: Hovedsiden = <http://www.familysearch.org>

Der er nu fire faneblade, hvert for sit overordnede område på FS:

- Home, forsiden, som handler om slægtsforskning og også har henvisninger til de andre faneblades muligheder.
- Search Records, hvor man kan søge i databaserne med personer.
- Share, hvor man kan indsende sin gedcom-fil.
- Library, hvor man dels kan finde oplysninger om Mormonernes slægtshistoriske biblioteker, dels søge i online-registraturen over Mormonernes film af kilder fra hele verden.

4.7.3 Search – søg efter familiemedlemmer

Valg: Hovedsiden => Search:

Her kan der søges efter tre ting, således:

1. man indtaster en persons navn (eller i hvert fald hans efternavn) – søger efter alle forekomster af personen, ideelt for at finde **forældre**, eller
2. man indtaster en persons navn, eller begge ægtefællers navne – søger efter **ægteskab / ægtefælle**, eller
3. man indtaster begge forældres navne (eller faders fulde navn og moders fornavn) – søger efter **børn**.
4. Endelig findes FKT 1880 og 1881 for hhv. USA og Canada og UK fuldt indtastet.

Man skal indtaste mindst et efternavn (i Last Name-søgefeltet) samt evt. et land.

Search som valgt fra hovedmenuen søger i:

AF, IGI, VRI, census (FKT) og Web-sider på én gang. Derfor er denne indgang bedst, når man kender både forfaderens navn og fødeår og helst også stedet (landet og evt. sogn eller købstad / hovedstad).

Man kan begrænse søgningen til en bestemt hændelse (Event), nemlig:

Birth/Christening: Fødsel/dåb

Marriage: Vielse

Death/Burial: Død/begravelse

Other: andet (hvad der nu ellers findes, kunne være confirmation, bortset fra IGI ikke omfatter dette endnu).

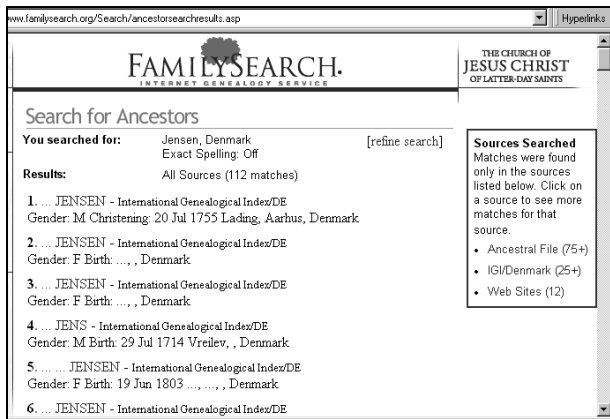
Man kan indsnævre søgningen ved hjælp af Year Range (periode) og Year (år), hvis man f.eks. ved, at Ane Jensdatter var født ca. 1750. Perioden kan blive op til + - 20 år, dvs. her 1730-1770.

Man kan IKKE søge søskendeflokke ved at søge på Lastname XX og så forældrenes navne. Man SKAL søge på både fornavn og efternavn, hvis andre felter, end Lastname udfyldes.

Men søgningen kan indsnævres lige så meget, man ønsker, når blot både fornavn og efternavn er udfyldt.

Pas på: Hvis du udfylder alle felter, så får du også kun poster, der opfylder alle felter. Dvs. at du kan gå glip af vigtige poster. Ikke alle poster har oplysning om land, hvorfor de pågældende poster ikke kommer frem, når man har valgt land eller region.

4.7.4 Søgning på et efternavn

Indtaster vi nu eksempelvis Jensen og Danmark som de eneste kriterier, vil vi opnå følgende resultat, som består af et skæmbillede visende:

- De første 75 forekomster i AF,
- De første 25 forekomster i IGI for Danmark og
- alle forekomster af Web-sider, hvor man kan finde noget om Jensen (over hele Verden).

De '112 Matches' betyder, at denne side viser 112 poster =

75 AF + 25 IGI + 12 Websteder.

Nu kan vi indsnævre søgningen, fordi vi ønsker at studere eksempelvis alle, der hed Ane Jensen (Jensdatter).

I højre hjørne findes et felt, hvor vi kan vælge at se nærmere på enten Ancestral File, IGI-Denmark eller Websites. Man klikker simpelthen på det ønskede punkt og får da de første 200 forekomster indenfor f.eks. følgende udvalgsriterium:

Ancestral Search: Jensen, Denmark, IGI-Denmark, forekomst 1-200:

Nu kan vi bevæge os ned gennem listen og studere de forekomster, som er resultatet af søgningen.

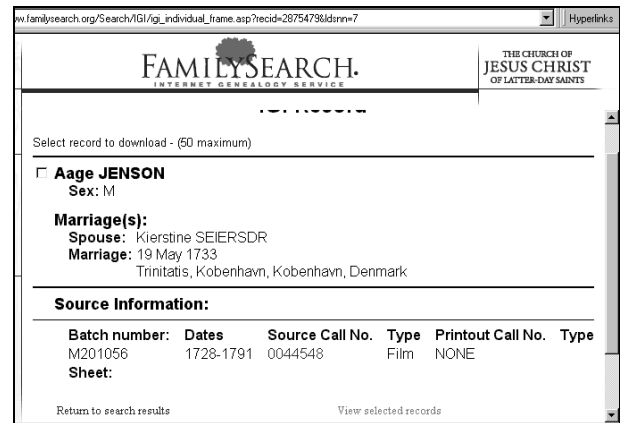
Når bunden af siden er nået, kan man gå til næste side, d.v.s. forekomst 201-400 o.s.v.

Selvfølgelig ville det med så almindeligt er navn være smart at søge direkte på f.eks. Ane

Jensdatter eller Ane Jensen og også gerne ved indsnævring til 'fødsel/dåb' og f.eks. 1750 + - 20 år.

Hvad enten vi søger 'fuldt' eller indsnævret fra starten, er det afgørende, at vi for at se detaljer for hver forekomst må klikke på navnet for at få et nyt skæmbillede hvor der ved en fødsel vil være angivet:

Klik på navn efter søgning: Denmark + Jensen => IGI-Denmark => forekomst 319:

Vi kan nu se, at Aage Jensen, som nok egentlig er en Aage Jensen, er en mand (M = Male = Mand, F = Female = Kvinde).

At han er blevet gift i Trinitatis K. i Kbhvn., d. 19. Maj 1733, og at han blev gift med Kirstine Sejersdatter.

Desuden, at den pågældende kirkebog har arkivnummer M201056 og dækker perioden 1728-1791, og kilden har nr. 0044548. Dvs. at vi nu kan prøve at søge på børn af det pågældende ægtepar, hvis vi går til:

Costum Search, IGI, og søger på fødsler - jævnfør nedenfor under Costum Search.

Ancestor Search fra forsiden er således bedst, når man bare vil have et overblik over, om der findes noget om det pågældende navn overhovedet, eller hvis man leder efter forekomster af navnet i et større område, f.eks. hele Danmark.

Ved søgning efter én konkret familie er Custom Searchs ancestor search ofte at foretrække.

4.7.5 IGI og VRI

Valg: hovedside => Library => Family History Library Catalog => Keyword Search:

Her kan der søges efter kilder fra et bestemt område, f.eks. kirkebøger.

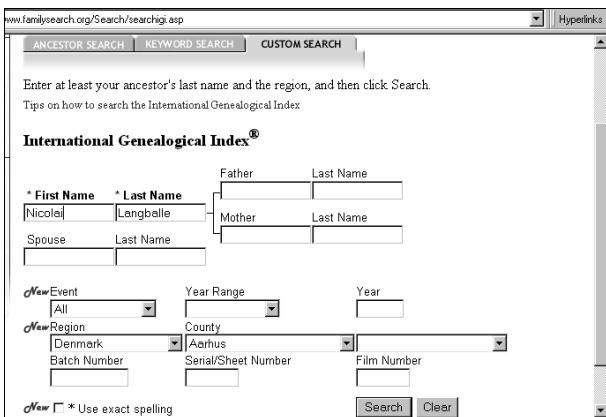
Resultatet af søgningen vil være Batch-nummer, film-nr. og oplysning om kirkens navn, kirkebogens periode m.v., så filmen kan bestilles hjem, eller man kan søge i IGI efter forekomster af en familie.

Batchnumrene er nødvendige, når man vil søge efter flere børn til samme ægtepar. - Bemærk, at selvom Batchnummeret er fundet, kan flere

4.7.6 Finde forældre

Valg: hovedside => Custom Search = <http://www.familysearch.org/Search/customhomepage.asp>

AF- og IGI-søgningerne svarer til, at man søger under som beskrevet ovenfor under Search, og så indsnævrer til AF ELLER IGI. Via Custom Search søger man altså kun i én gruppe af gangen.

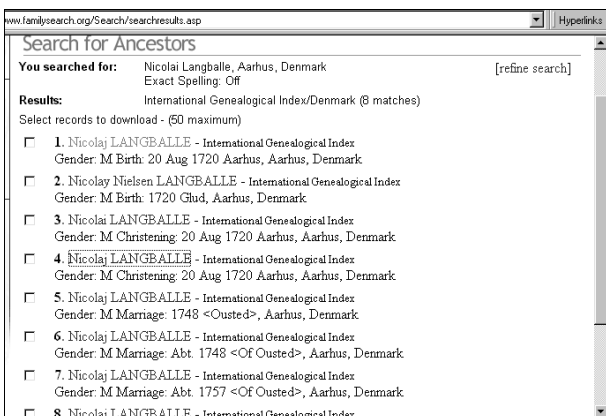
forhold medføre, at der ingen forekomster vil være at få ved IGI-søgning under Custom Search - nemlig: Der er ikke udført register til IGI på den pågældende kirkebog. Man får, hvad man beder om (hvis konen er en anden eksempelvis), eller navnet er et andet, f.eks. nogle børn er noteret i Kirkebogen (eller af mormonerne tolket) som døbt Jensen, andre som Dalsgaard, fordi faderen somme tider kaldes Dalsgaard, somme tider kun Jensen.

Men navnlig ved det i IGI dårligt dækkede Tyskland (Germany) vil Batchnumrene og filmnumrene være af stor vigtighed, når man vil bestille film hjem til Mormonarkivet.

Man kan også søge efter andet, f.eks. bøger om et bestemt område, f.eks. bøger om slægtsforskning i Danmark eller Tyskland. - Det tager tid at finde lige det, man søger!!

Jeg vil finde noget om min tip-4-oldefaders søskende og indtaster derfor hans navn, Nicolai Langballe. På grund af Soundex er stavemåden ligegyldig.

Jeg ved, familien boede i Århus Amt (Århus købstad), og vælger derfor som Region: Denmark og som County: Aarhus.

Efter søgningen fås:

En liste over de Nicolai Langballe, uanset stavemåde, som forekommer i IGI.

Nu kan vi klikke på hver forekomsts navn for at se detaljer.

De første fire er indsendt af en mand ved navn Kotter, og er sikkert forekomster i nogle gamle stamtavler.

Den fjerde er taget fra en kirkebog, nemlig Århus Domsogns kirkebog.

Ved klik på detaljerne for forekomst nr. 4 fås:

Select record to download - (50 maximum)	
☐	Nicolaj LANGBALLE Sex: M
Event(s):	Christening: 20 Aug 1720 Aarhus, Aarhus, Denmark
Parents:	Father: Niels LANGBALLE Mother: Wittia NICOLSEN SEIDELIN
Source Information:	
Film Number:	456753
Page Number:	
Reference Number:	

Og sandelig må jeg til min glæde konstatere, at denne Nicolaj er min tip-4-oldefader.

Hans forældres navne er angivet, og der står også et filmnummer.

Både på dette billede og det foregående er der en lille forkant, som vi kan krydse af i ved venstreklik med musen. Dette vil føje oplysningerne til en Ged-com-fil, som siden kan downloades. Der kan dog højst klikkes 50 poster af, før filen skal hentes hjem.

4.7.7 Søgning ved hjælp af Batchnummer

Når du har fundet et batch-nummer ved en post, der nemlig kommer fra indtastning af register til vielse eller dåb fra en kirkebog, kan du bruge oplysning om region og batch-nummer – og så kan der søges fuldstændigt frit indenfor hele denne kirkebogs (sogns) vielser eller dåbsindførsler, i den periode, der var angivet ved posten i VRI eller IGI.

Husk at lægge mærke til, om du har batch-nummeret fra en post i VRI eller IGI. Du skal bruge det i samme database, som du fandt det i.

Ved at udfylde med batch-nummeret og oplysningerne om barnets efternavn, samt forældrenes fornavne, kan vi søge efter søskende til den forud fundne person. – Såfremt parret fik flere børn, der findes i samme sogns kirkebog.

4.7.8 Finde børn

Når man kender forældrene, kan man se, om der skulle findes børn til i databaserne.

På forsiden for 'Search' udfylder du 'Father' med mandens fornavn, 'Last name' med hans efternavn. Neden under kan du udfylde tilsvarende for moderen. Der må IKKE udfyldes andre felter. Du kan altid begrænse dig, først til database, dernæst til sted.

4.7.9 Family History Library Catalog

Vælg fra forsiden fanebladet 'Library' og så 'Family History Library Catalog':

Her kan der søges efter oplysninger om Mormonernes kopier af kilder fra hele Verden.

Der kan vælges mellem:

Place Search	søgning på sted.
Surname Search	søgning på et efternavn, så finder man Momonernes trykte bøger om dette efternavn.
Keyword Search	Søgning på en nøgleord, f.eks. et sted, del af titel på bog eller film etc.
Title Search	som søger på titlen på bøger og registre (nogle findes på film).
Film/Fiche Search	hvor man ud fra et film eller fiche nummer oplyst under Search kan få oplysning om indholdet på filmen eller fichen. Skriv kun tallet, og skriv det uden mellemrum.
Author Search	søgning på forfatter. Forfatter kan være en genealog eller et embede, f.eks. Wedelsborg Birk eller Wedelsborg Gods, eller Svendborg Byfoged.
Subject Search	søgning på et udtryk, f.eks. adoption eller divorce (skilsmisse).
Call Number Search	Søgning ud fra de under Search-sektionen oplyste Call-Numbers. Brug store eller små bogstaver som angivet i henvisningen.

Her skal det handle om Place Search og Author Search.

4.7.10 Place Search

4.7.11 Find den rigtige skifteret - Hjælp hos Familysearch.

Der findes ingen dansk internet-side med hjælp til at finde frem til den rigtige skifteret. Der er bl.a. på arkiverne forskellige opslagsværker, som kan hjælpe, men hvis man nu ikke befinder sig på arkivet, eller ikke har disse opslagsværker ved hånden, når man vil forberede sig på arkivbesøg, så er der alligevel den bedst mulige hjælp at hente på mormonernes hjemmeside.

Dette skyldes, at mormonerne har filmet virkeligt mange danske (og udenlandske) arkivalier, og et fuldstændigt register dertil findes på deres hjemmeside:

Når du har valgt 'FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG', kommer denne side frem:

Og nu skal du vælge 'PLACE SEARCH', hvis du vil vide, hvilke arkivalier, der er bevaret og filmet fra f.eks. et sogn, et amt eller et andet sted.

Place Search Results

FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG

THE CHURCH OF JESUS CHRIST OF LATTER-DAY SAINTS

Help

Place (Part of)
Skjern

Place search results
Denmark, Ringkøbing, Skjern
Denmark, Viborg, Skjern

2 matching places.

© 2000 Intellectual Reserve, Inc. All rights reserved.

FAMILYSEARCH Home Help

Instructions
This screen lists the places that match your search. The list is organized by place-name.
Click on a place to see the topics (types of records) that are available for it.
If the place you want is not on the list, click **Back** to return to the Place Search screen.
Advice
The Place Search finds the information only if it is

Du kan du vælge mellem de steder, som er repræsenteret på familysearch's hjemmeside. Jeg vælger Skjern Sogn i Viborg Amt:

Place Details

FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG

THE CHURCH OF JESUS CHRIST OF LATTER-DAY SAINTS

Help

View Related Places

Place	Denmark, Viborg, Skjern
Topics	Denmark, Viborg, Skjern - Church records Denmark, Viborg, Skjern - Genealogy Denmark, Viborg, Skjern - Land and property Denmark, Viborg, Skjern - Probate records

For a printable version of this record click [here](#) then click your browser's **Print** button.

© 2000 Intellectual Reserve, Inc. All rights reserved.

FAMILYSEARCH Home Help

Instructions
This screen lists the topics (types of records) that are available for the place you selected.
Click on a topic to see the catalog entries available for it.
If the topic you want is not on the list, click **View Related Places** to see a list of larger and smaller places that may have it.
Advice
If the catalog has additional information

Nu får jeg en liste over de typer arkivalier, som er registreret i forbindelse med Skjern Sogn, Viborg Amt, der er: Church records (kirkebøger m.v.), Genealogy (indsendte slægtsbøger, eller andet, f.eks. amternes årbøger), Land and property (jord og ejendomme, f.eks. tinglysning) og endelig Probate records (skifteprotokoller m.v.). Jeg vælger Probate Records og får så:

Topic Details

FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG

THE CHURCH OF JESUS CHRIST OF LATTER-DAY SAINTS

Help

Topic	Denmark, Viborg, Skjern - Probate records
Titles	Skifteprotokoller, 1719-1814 Danmark. Birketing (Dronningborg birk) Skifteprotokoller, 1696-1801 Danmark. Frisenvold gods Skifteprotokoller, 1779-1815 Danmark. Karmark gods (Viborg) Skifteprotokoller, 1715-1852 Danmark. Ulstrup gods (Middelsom herred) Skifteprotokoller, 1793-1874 Danmark. Herredsret (Middelsom herred) Skifteprotokoller, 1692-1817 Danmark. Middelsom herreds provsti (Viborg)

For a printable version of this record click [here](#) then click your browser's **Print** button.

© 2000 Intellectual Reserve, Inc. All rights reserved.

FAMILYSEARCH Home Help

Instructions
This screen lists the titles and authors available for the topic you selected.
To see more information about a title, click on it.
Advice
If you click on a title, you will see the complete catalog entry of the item and links to related titles, authors, and subjects.
Send **feedback** about the Family History Library Catalog.

Nemlig en liste over de jurisdiktioner (skifteretter), som er registreret som at have foretaget skifter fra Skjern sogn. - NB: Viborg Amts skifteprotokoller er ikke med på listen, men det skyldes, at der ved registreringen af Viborg Amts skifteprotokol ikke er noteret, hvilke sogne, som Viborg Amt dækker.

Jeg klikker på Karmark gods og får flg. oplysninger:

Title	Skifteprotokoller, 1779-1815
Authors	Danmark. Karmark gods (Viborg) (Main Author) Danmark. Skern gods (Middelsom herred, Viborg) (Added Author)
Notes	Mikrofilmet fra manuskript i Landsarkivet, Viborg. <hr/> Med register. <hr/> SOGN AMT STEDNAVNE Skjern Viborg Skjern Gård, Tinkbæk, Løvskal Vester

	<p>Velling Viborg Vester Velling, Terp, Dengsø Hammershøj Viborg Hammershøj Vorning Viborg Hvidding Sønder Vinge Viborg Sønder Vinge Sønderbæk Viborg Sønderbæk</p> <hr/> <p>For skifteprotokoller, 1715-1779 se: Danmark. Ulstrup gods (Middelsom herred). Skifteprotokoller, 1715-1852.</p> <hr/> <p>Probate records of Karmark and Skern Estates. The place names (villages, farms, etc.) refer to the localities included on the films listed below. The indexes are found at the end of the volumes.</p>
Subjects	<p>Denmark, Viborg, Skjern - Probate records Denmark, Viborg, Vester Velling - Probate records Denmark, Viborg, Hammershøj - Probate records Denmark, Viborg, Vorning - Probate records Denmark, Viborg, Sønder Vinge - Probate records Denmark, Viborg, Sønderbæk - Probate records</p>
Format	Manuscript (On Film)
Language	Danish
Publication	Salt Lake City : Filmet for the Genealogical Society of Utah, 1950
Physical	på 2 mikrofilmspoler ; 35 mm.

Feltet med Sogn Amt Stednavne læses således:

I Skjern Sogn, Viborg Amt, hørte Skjern Gård, Tinkbæk og Løvskal under Karmark/Skjern hovedgårde,
I Vester Velling Sogn, Viborg Amt, hørte Vester Velling, Terp og Dengsø under godset,
I Hammershøj Sogn, Viborg Amt, hørte Hammershøj under godset,
I Vorning Sogn, Viborg Amt, hørte Hvidding under godset,
I Sønder Vinge Sogn, Viborg Amt, hørte Sønder Vinge under godset,
I Sønderbæk Sogn, Viborg Amt, hørte Sønderbæk under godset.

Hvis man vil vide, hvilke andre jurisdiktioner, som afholdt skifte efter folk i et af disse sogne, klikker man på linket til sognet under punktet 'Subjects'.

Man får at vide, at de originale skifteprotokoller befinder sig ved Landsarkivet i Viborg og at de dækker perioden 1779 til 1815, og at for perioden 1715 til 1779 skal man se under Ulstrup Gods, som Karmark og Skjen da hørte under og blev samdrevet med.

Man kan klikke på godsernes navne og derved komme til lister over alt det materiale, som fra godsets arkiv er filmet. - Det samme gælder, hvis man havde valgt herredets skifteprotokol o.s.v.

Ved på forsiden for Family History Library Catalog (jævnfør 1. billede i denne note), så kan du vælge 'AUTHOR SEARCH'. Et gods er så at betragte som en forfatter (author), og ved at taste godsets navn, får man adgang til en oversigt over de filmede dele af godsarkivet. - Det samme gælder Dronningborg Birk (husk at taste birk også).

4.7.12 Author Search

Omvendt kan du nu søge på godsets eller herredsfoged-embedets navn og der ved se, hvad der er filmet af det bevarede materiale.

Vælg 'Author Search':

Author Search FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG

Search for matching authors.

Surname or Corporate Name

First Name (Optional)

- To search for records by a government, church, business, or other institution, type the institution's name in the Surname or Corporate Name field.
- To search for works by a person, type the person's surname in the Surname or Corporate Name field and the person's first name in the First Name field.

Jeg skriver Wedellsborg (skægt nok staver de Wedellsborg gods med dobbelt l, mens Wedelsborg Grevskabs amtmandsskab er med ét l). Klik søg:

Author Search Results FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG

Author name

Author search results

- [Danmark, Birkefuldmægtig \(Wedellsborg birk\)](#)
- [Danmark, Generalkrigskommissær \(Wedellsborg birk\)](#)
- [Danmark, Birketing \(Wedellsborg birk\)](#)
- [Danmark, Notarius publicus \(Wedellsborg birk\)](#)
- [Danmark, Wedellsborg birk \(Odense\)](#)
- [Danmark, Wedellsborg gods \(Odense\)](#)

6 matching authors.

For a printable version of this record click [here](#) then click your browser's **Print** button.

© 2002 Intellectual Reserve, Inc. All rights reserved.

Nu får vi en liste over de typer embeder, der er filmet fra.

Klik f.eks. på 'Danmark. Birketing (Wedellsborg Birk):

Author Details FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG

Name	Danmark, Birketing (Wedellsborg birk)
Titles	Arrestantprotokoller, 1860-1880 Skifteprotokoller, 1866-1919 Skøde- og panteprotokoller, 1739-1960 Tingbøger, 1673-1861

For a printable version of this record click [here](#) then click your browser's **Print** button.

© 2002 Intellectual Reserve, Inc. All rights reserved.

Og nu kan vi se, at der fra Wedelsborg Birketing er filmet arrestantprotokoller, Skifteprotokoller, Skøde- og panteprotokoller og Tingbøger.

Hvis du vil se arkivfondens fulde indhold, skal du benytte www.daisy.sa.dk og søge på Wedelsborg som arkivskaber, så får du oplyst, hvad der er bevaret og afleveret til de danske Statens Arkiver.

Hvis du vil se mere, så klik på f.eks. Tingbøger. Så får du:

Title Details FAMILY HISTORY LIBRARY CATALOG

Title	Skøde- og panteprotokoller, 1739-1960
Authors	Danmark, Birketing (Wedellsborg birk) (Main Author)
Notes	Mikrofilm fra manuskript i Landsarkivet for Sjælland, København. Deeds of conveyance and mortgage records for the court of Wedellsborg judicial district (birk) in Vends and Blå districts, Odense county, Denmark.
Subjects	Danmark, Odense - Land and property Danmark, Odense - Vends herred - Land and property Danmark, Odense, Blå herred - Land and property
Format	Manuscript (On Film)
Language	Danish
Publication	Salt Lake City, Utah : Filmed for the Genealogical Society of Utah, 1960, 1962
Physical	55 mikrofilmspoler ; 35 mm.

For a printable version of this record click [here](#) then click your browser's **Print** button.

Med detaljer om filmene, bl.a. oplysning ved hvilket arkiv, filmene findes (det er altså smart, hvis man søger efter udenlandske film!). – Hø, lige i dette tilfælde er der nu en fejl, idet der står, at tingbøgerne ligger ved Landsarkivet i Kbh. – Der står også, at der er 55 film. For oven er der en knap, 'View Film Notes', hvis du klikker på den, kan du se en specifikation på indholdet af hver film.

For neden er der et blå 'klick here'; hvis du klikker på det, får du siden i printervenlig version.

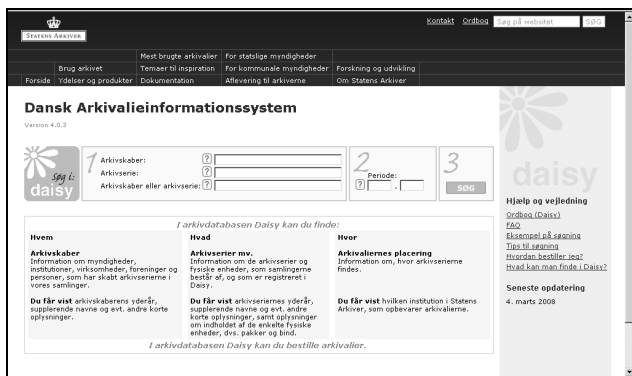
4.8 Dansk Arkivalie Informations System

Online registratur

Dette er online-registratur for Statens Arkiver og findes på www.daisy.sa.dk.

Det nye er, at man nu kan både finde frem til materiale og bestille det, så materialet kan ligge klar, når man næste gang besøger arkivet.

Visse materialer kan ikke reserveres på denne måde, men det bør Daisy-systemet selv gøre opmærksom på (efter hånden).

På forsiden findes en kort forklaring – samt søgemaskinen.

4.8.1 Søgefelterne

Feltet *Arkivskaber* dækker embedet, kontoret, godset eller lign, som har afleveret materialet til arkivet, f.eks. Justitsministeriet eller Odense Herred (altså Odense Herredsfogedkontor).

Feltet *arkivserie* dækker navnet på arkivalien, f.eks. dødsattester, skifteprotokol, kontraministerialbog, lægdsrulle, fæsteprotokol eller lign.

Udfyld så godt du kan – og se, hvad der sker.

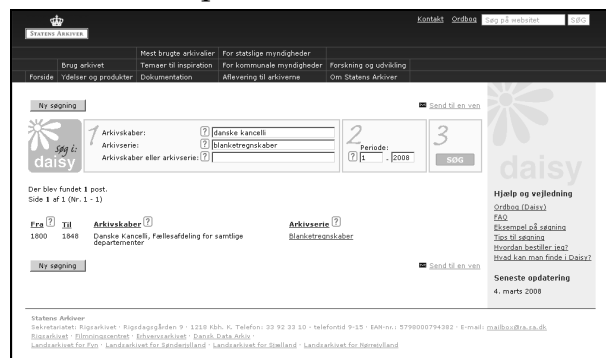
Der kan ikke søges på de forklarende tekster, som undertiden findes ved hvert embede eller ved visse af arkivalierne.

Dvs. at man selv skal vide, hvilken arkivalie der indeholder hvad, samt hvad embedet hed. Som hjælp til dette kan bruges, f.eks. Rigsarkivets og landsarkivernes guider.

Man kan begrænse sig til en given periode – vælg da årstal ved at skrive begyndelsesår og slutår for perioden under kasse 2.

Og klik 'søg'.

4.8.2 Eksempel

Her søger jeg efter en tilladelse til hensiden i uskiftet bo, som ifølge notat i Middelsom-Synderlyng herreds skifteprotokol blev givet i 1. kvartal 1833 af Viborg Amt.

Fra 1800 og frem til 1872 blev disse givet af amtmændene på fortrykte blanketter, for hvilke der skulle aflægges kvartalsvis regnskab til Danske Kancelli, fra 1848 til Justitsministeriet, eftersom bevillingerne kostede penge. Selvom bevillingerne blev givet af amtmanden, var det stadig 'kongelige bevillinger'.

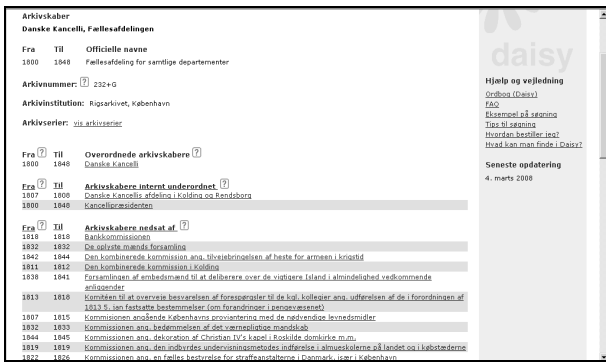
Jeg udfylder med Danske Kancelli (som jo afleverede de fra amterne indkomne regnskaber over de solgte, udfyldte blanketter) som arkivskaber.

Jeg skriver 'blanketregnskab' som arkivserie, klikker 'søg' og får:

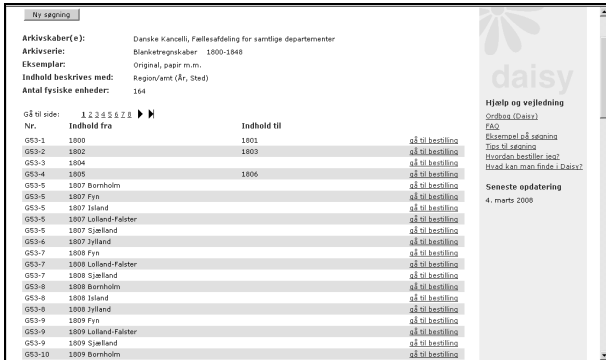

Vi får at vide, at det er 'Fællesafdelingen for samtlige departementer', der har afleveret blanketregnskaberne 1800-1848.

Hvis vi klikker på linket 'Danske Kancelli, Fællesafdeling for samtlige departementer' får vi oplyst samtlige arkivskabere, kontorer etc., under Danske Kancelli:

Går vi tilbage og i stedet vælger 'arkivserier', så får vi;

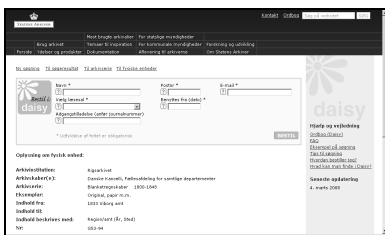
en lang liste over de pakker, der indeholder blanketregnskaberne. Der står, at de beskrives med år og sted, dvs. de er først sorteret efter år, dernæst efter sted (amt eller grevskab).

Nu kan man gå gennem siderne for at finde året 1833 og Viborg Amt, som er interessant for mig:

På side 5 finder vi pakken G 53-94, hvor Viborg Amt 1833 findes.

Klik på 'gå til bestilling' for at bestille enheden:

4.8.3 Reservationssiden

Udfyld alle felter, undtagen oplysning om Adgangstilladelse (som kun skal udfyldes, hvis man har søgt og fået tilladelse til at se ikke

5 Internetadresser

Se på www.dannebrog.biz/links.html

umiddelbart tilgængeligt materiale – dvs. f.eks. personfølsomt materiale yngre end 75 år).

4.8.4 Hvilket arkiv skal man vælge?

Selvom en arkivalie findes ved ét arkiv, så kan man ofte få den til et andet arkiv i hjemlån. Derfor er der et felt med en menu, hvor du kan vælge, på hvilket arkiv, du ønsker at benytte arkivalien.

De mest almindeligt anvendte materiale kan ikke reserveres på forhånd, f.eks. kirkebøger, folketællinger, realregistre og skøde- og pantebøger, samt journaler (sagsoversigter, der bl.a. oplyser sagens nummer).

Det er lidt upraktisk, fordi man nemlig godt kan få selve journalsagerne hjem til andet arkiv, men da der kan være mange pakker for f.eks. et amts journalsager, så er det lidt kedeligt, at man ikke online kan se, hvilke gruppenumre, som gemmer den type sager, man måtte være interesseret i.

Klik derefter på 'bestil'.

Så får du en bekræftelse tilsendt pr. e-mail, og arkivet vil sende dig en e-mail dig, når materialet er kommet hjem.

4.8.5 Fem enheder ad gangen....?

Der kan reserveres én enhed ad gangen, idet man så må gå tilbage til 'arkivserie' eller 'resultater' for at vælge den næste pakke, også selvom man ønsker to pakker, der findes umiddelbart efter hinanden på arkivet.

Der kan højst reserveres fem enheder samtidigt. Derefter vil programmet brokke sig og nægte dig at reservere flere enheder – indtil du har lukket vinduet ned.

Når du åbner *Internet Explorer* igen, kan du – også samme dag – bestille op til fem andre enheder. Dette virker lidt underligt, men er sådan, der befinder sig på arkiverne, og fordi man, når man er på et arkiv, højst kan bestille fem enheder ad gangen. Når man så har fået dem, kan man bestille fem til.

6 Gotisk Skrift

Lidt senere følger en række forskrifter og eksempler på de gotiske skrifter og de enkelte bogstavers udseende fra 1700-tallet til ca. 1870, hvor den gotiske skrift blev afløst af den Latinske som den officielle.

Det skal dog erindres, at disse forskrifter og eksempel-rækker kun er vejledende. Man siger, ikke to håndskrifter er ens, hvorfor variationer i det uendelige må påregnes, selvom de gotiske håndskrifter dog til syvende og sidst er variationer over få temaer.

Det er dog umagen værd at notere sig, at en væsentlig forskel på den latinske og den gotiske skrift er, at man i den gotiske skrift i nogle tilfælde lader nedstregen være trukket lidt til højre for opstregen i bogstavet (f.eks. i lille a, e, u, g, stort A, G og U), mens man i andre anvender sløjfer i stedet for op- og nedstreger oveni hinanden (f.eks. i lille b, d, stort M, N, V, W). Denne løsning kan skyldes, at man meget let risikerer, at en gåsepen vil afgive for meget blæk på én gang, hvis man 'kører op og ned' i samme rille, hvorfor man spreder blækket ud ved at flytte nedstregen, altså enten laver en sløjfe eller en hentrakket nedstreg.

Skriftprøverne

Som materiale til undervisningen i slægtsforskning hører en række skriftprøver. Normalt uddeles den ene gang en skriftprøve, som jeg da læser op og forklarer om, f.eks. gennemgås særlige udtryk og vendinger samt underlige ord, ligesom vi diskuterer indholdet af teksten, idet et er bogstav at tyde, et andet teksten at forstå. - Det er så meningen, at deltagerne hjemme læser på teksten inden næste mødegang, således at det så bliver deltagerens tur til (ved fælles hjælp) at læse teksten højt.

Det ville være urimeligt at forlange at enhver skulle kunne læse fuldstændigt fejlfrit, ej heller at ethvert bogstav skal være oversat korrekt. Det er jo også det ved det, at vi jo netop bruger tid på læsning af den gotiske skrift, fordi det er de færreste nulevende danskere, som fra barnsben har mestret læsning af gotisk håndskrift, endsige selv kan skrive den. - De trykte gotiske bogstaver (de krøllede bogstaver, eller som det faglige udtryk er, den gotiske fraktur), forudsættes bekendt, men spørg endelig, dersom der i praksis skulle vise sig problemer dermed. Jævnfør i øvrigt oversigten over den gotiske fraktur.

M.h.t. skriftprøverne skal der gøres opmærksom på to forhold:

1) Det er temmelig vanskeligt at skaffe gode kopier af kilderne ved arkiverne, for intet i protokolform

må fotokopieres, og film og fiches giver ofte slette kopier, og

2) Det er egentlig meget godt, at de skriftprøver, vi læser på kurset, er temmelig svære, fordi deltagerne så er så meget desto bedre rustet, når de skal forske på egen hånd på arkiverne.

Lektielæsningen

Hvorledes kan man med mest udbytte og mindst arbejde læse hjemme? Det afgørende er ikke nødvendigvis, at man bruger meget tid på at læse hjemme, men snarere at man læser HVER DAG. Der findes tre faktorer, som især har betydning for udbyttet med arbejdet med tydingen af den gotiske skrift, nemlig:

At man læser, og
at man læser ofte.

at man selv får praktisk erfaring.

Jeps, det hurtigste vej til at opnå en god færdighed i læsning af den gotiske skrift er selv at skrive den. Ikke for at skrive smukt, eller fordi det i sig selv er en færdighed, der er nødvendig for at udføre slægtshistoriske studier, men fordi det, at man får hvert bogstavs 'bevægelse' ind i hånden, gør at det bliver meget lettere at skelne bogstaverne fra hinanden.

Under transskriptionen (oversættelsen) af en tekst, er det en hjælp at nummerere linierne i teksten samt linier på det ark, hvor det oversatte noteres. Det er nemlig en god idé at skrive oversættelsen på et andet ark, idet skriftprøven ellers let ender med at være et gnidder af gotisk og latinsk skrift mellem hinanden. Afsæt gerne to linier til oversættelsen af hver linie i skriftprøven, eftersom man jo først bagefter ved, hvor meget en oversat linie fylder.

Nu kommer selve tydingen. Man må dels se, hvor de udtryk, jeg har noteret på tavlen, forekommer; så har man jo allerede dem, dels må man se, om man kan genkende ord eller bogstaver, der indgik i tidligere skriftprøver, dels må man gætte sig til mindre ord og muligvis også nogle af de store bogstaver.

De Særlige Kendtegn i den Kalligraferede Skrift

Hvis skriveren har skrevet pænt, kan følgende metode anvendes med held:

Tag et tilfældigt ord. Findes der over, under eller omkring det nogle af de særlige kendtegn for de af bogstaverne, der har sådanne?

De Små Bogstaver

c:	En lodret streg eller et V-tegn ved øverste del af bogstavet.
----	---

f:	Bør have en sløjfe midt på skaftet.
i:	Bør have en prik på.
m og n:	Evt. en vandret streg over ét n eller m; denne fordobler da n eller m, som f.eks. i Hammer.
s:	Ved det lange s: En sydvest (bue) gående mod højre fra øverste ende af skaftet.
t:	Bør have en tværstreg gennem skaftet, enten som sløjfe eller som separat streg.
u:	En bue over bogstavet.
y:	To prikker eller to små lodrette streger (gåseøjne) over bogstavet.
ø:	En skrå streg over eller gennem bogstavet; et 'øksehug'.

De Store Bogstaver

I:	Holder sig over linien og har en tværstreg.
J:	Har en sløjfe under linien og har ingen tværstreg.
K:	Har en streg eller bue gående fra toppen af skaftet mod højre.
T:	Har et tag på, måske endda med gåseøjne gennem (skorstene).
U:	Kan have en bue over bogstavet.
Ø:	Slutter med en skrå streg gennem bogstavet (et øksehug).

Når disse kendetegn (pynt eller attributter) er fundet, og man har undersøgt, hvilke bogstaver, der umiddelbart kan læses, kan man begynde at gætte på ordet. Dette kræver ofte, at man tæller bogstaverne i ordet. Efter hvert gæt ser man efter, hvorvidt det ord, man har gættet på, måtte passe ind i sammenhængen. Gør det det, vil man tælle bogstaver, dvs. se om antallet af bogstaver i forslaget passer med antallet af bogstaver i ordet i skriftprøven. Desuden kontrollerer man, om bogstaverne i ordet i teksten kunne være dem, der indgår i det ord, man gættede på.

Litteratur - og Supplerende Skriftprøver

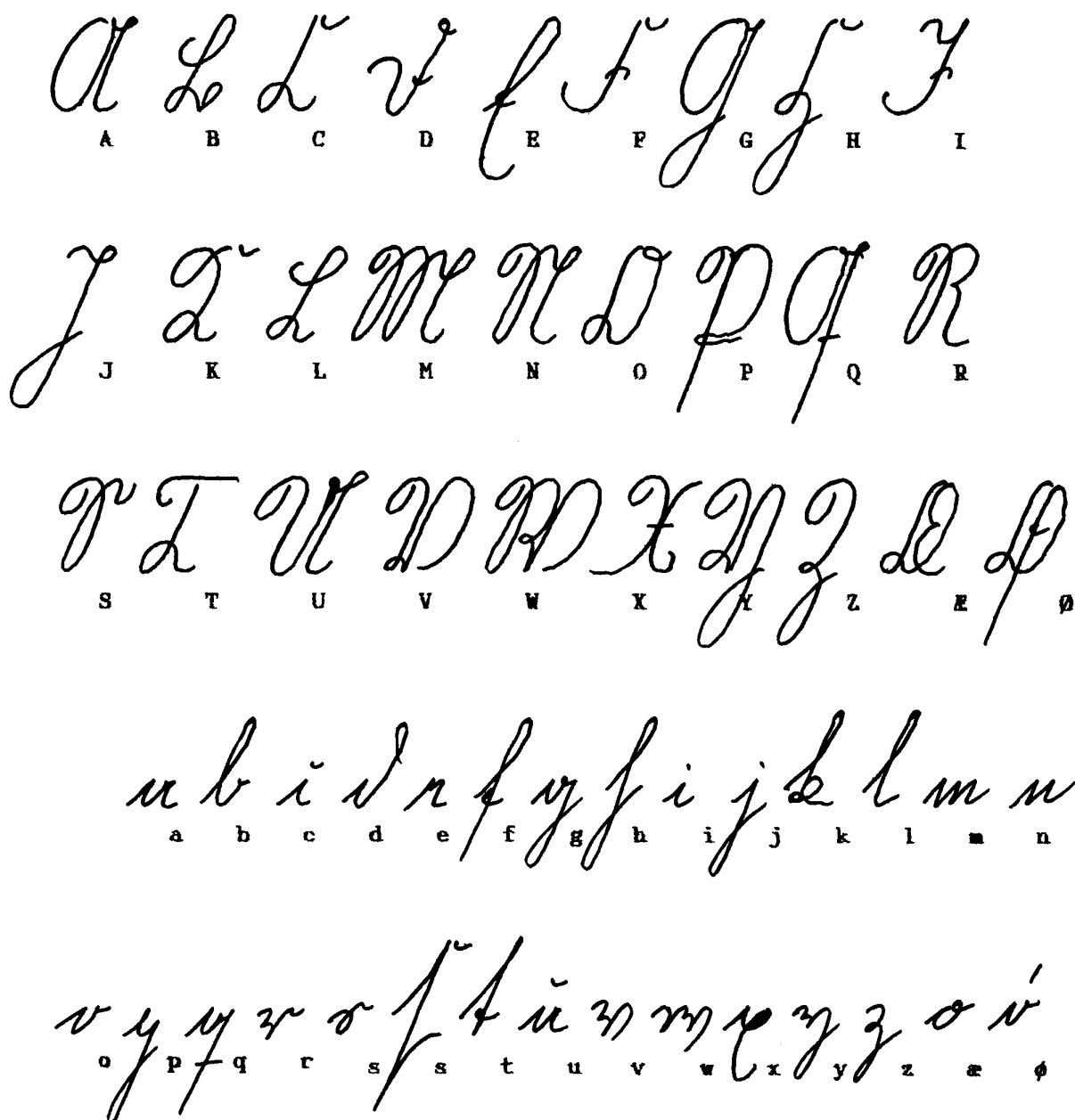
Georg Simon:	Gotisk skrift. - Læsning af slægts- og lokalhistoriske kilder. 4. ugd. 1981.
Henning Jensen:	Gotisk skrift. - Læsebog for begyndere og lidt øvede. DHH 1990. Skriftens Historie i Danmark fra Reformationen til vor Tid. Landsarkivet for Sj., Møn, Lolland-F. og Bornholm, dets emneark.
Anna E.	Gotisk skrift. Vejledning i læsning af

Møldrups kilder til slægtsforskning. Ny udg. 1963.

Der findes flere forskrifter på www.dannebrog.biz og på RAs og LAKs hjemmesider.

6.1 Eksempler på gotiske skrifter

6.1.1 Det kalligraferede alfabet omkring 1840.

Særlige kombinationer af små bogstaver:

Det kalligraferede alfabet blev anvendt til professionelt brug, f.eks. i kirkebøger, folketællinger, skøder etc. Brug derfor først denne forskrift ved tyding af skriftprøverne, derefter dem på de følgende sider.

6.1.2 Det gotiske, håndskrevne alfabet omk. 1840.

A B C D E F G H I

J K L M N O P Q R

S T U V W X Y Z æ ø

a b c d e f g h i j k l m n

o p q r s s t u v w x y z æ ø

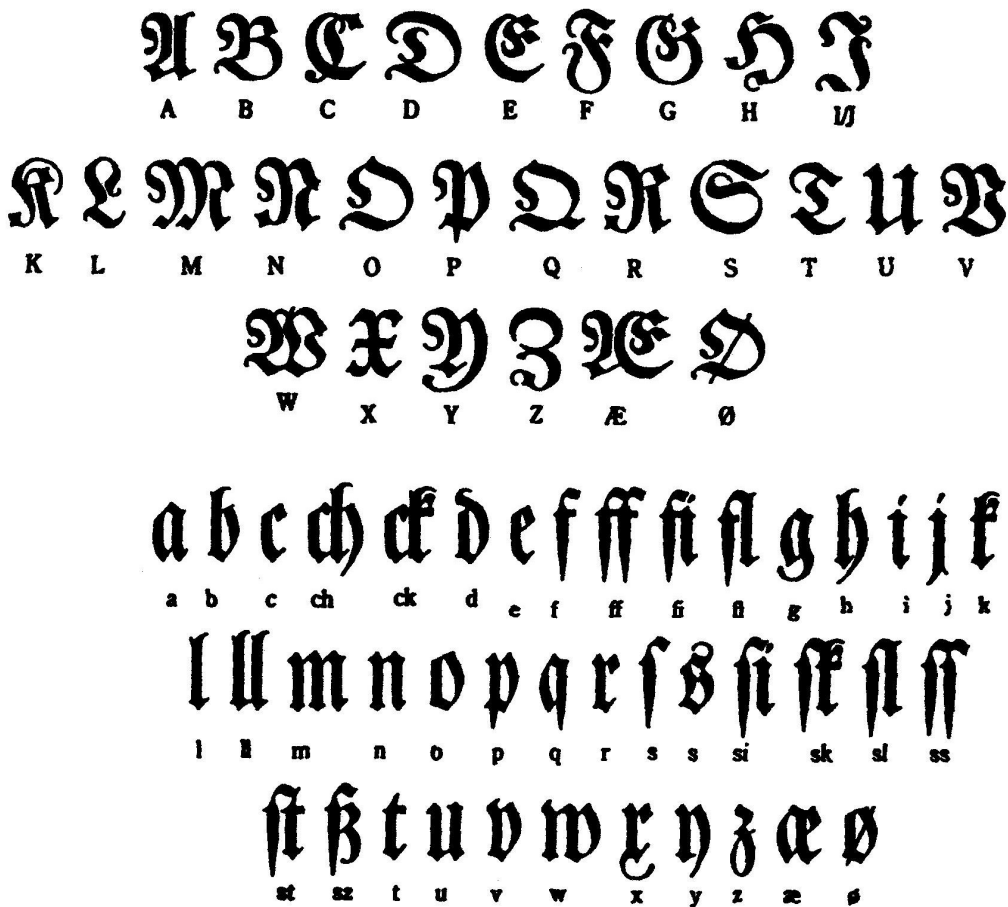
Særlige kombinationer af små bogstaver: sk sl st

Forskrift fra 1800-tallet. Anvendtes især ved egne notater, dagbøger, private breve etc. Brug først det kalligraferede alfabet, dernæst det håndskrevne.

6.1.3 Eksempel på forskrift fra 1700-tallet.

6.1.4 Eksempel på gotisk fraktur.

7 Navneskikken

7.1 Navneopkald

Skikken at opalde et barn efter en nær slægtning er umådeligt gammel. Allerede i det gamle Rom fandtes skikken, og også i førkristen tid i Danmark ved man, at den fandtes.

Det ser ud til, at man oprindeligt opkaldte efter afdøde personer, men da middelalderen siden steg, blev det almindeligt at opkalde også efter endnu levende personer. Man må huske, at det aller almindeligste var, at alle børn blev opkaldt efter familiemedlemmer, men det forekommer dog, at ægtepar slet ikke har opkaldt deres børn efter familien. Efter ca. 1800 ebber skikken at opkalde børnene ud, men findes dog stadig i nogle slægter (f.eks. kongehuset).

Når det er vigtigt at kende reglerne for navneopkald, er det, fordi fornavnene ofte kan lede én på sporet af de familiemedlemmer, som man måtte lede efter, men hverken opkald eller manglende opkald kan siges at være endeligt bevis for slægtskab eller det modsatte.

Grundreglerne

Reglerne ser ud til at veksle fra egn til egn i landet, ja selv fra familie til familie på samme egn, men hovedreglerne kan opstilles omtrent således:

- 1) opkald efter forældrenes afdøde ægtefæller,
- 2) opkald efter børnenes afdøde søskende,
- 3) opkald efter bedsteforældrene,
- 4) opkald efter forældrenes afdøde søskende,
- 5) opkald efter levende, barnløse søskende til forældrene, samt disses levende søskendes ægtefæller,
- 6) opkald efter foresatte til forældrene,
- 7) opkald efter andre, som forældrene ser op til eller ønsker at hædre, f.eks. barnets eller forældrenes egne faddere, kongehuset eller kendte personer, måske endda romanfigurer eller historiske personer.
- 8) opkald efter forældrene selv, især hvis moderen dør i barselsseng og barnet er en pige, eller faderen dør, mens moderen er gravid.

Navnenes oprindelse og betydning

En række særlige emner, som er meget spændende, men som ligger udenfor dette notesæts formål, er navnenes historie, oprindelse og brug. Se under litteraturhenvisninger.

7.2 Tilnavne (Efternavne)

Det er først efter ca. 1500 at faste efternavne, såkaldte slægtsnavne eller tilnavne, optræder i Danmark. Disse var næsten aldrig sennavn. Når man f.eks. i DAA (= Danmarks Adels Aarbog)

kalder alle personer af samme slægt ved samme efternavn, er det ofte, fordi man skal kunne holde dem ude fra hinanden, ikke fordi de selv førte det. F.eks. førte den gamle slægt Hvide ikke selv navnet Hvide. Faste sennavn bliver først almindelige efter 1800.

De ældste tilnavne kan deles i seks grupper:

- stednavne (f.eks. Glud, Lindegaard, Urne),
- erhvervet som navn (f.eks. Bager, Smed),
- navn efter skjoldet,
- forfaders fornavn som tilnavn (f.eks. Moltke kommer egentlig af Malte, altså Maltesen),
- "øgenavn" (f.eks. Skeel menes at komme af skelen),
- patronymikon (sennavn skabt af faderens navn, f.eks. Hansen og Danielsdatter),

Dertil kom senere f.eks.:

- latinificerede navne (f.eks.: Luxdorph, som betyder Løgstrup, Nobelius for 'den fra Nöbbelöv),
- fortyskede navne (Müller for Møller, Schütte eller Schütz for Skytte),
- Og så købenavnene, som ikke rigtigt betyder noget, men blot er opdigtede, mere eller velklingende navne (f.eks. Alster, Irsdal).

Hvad skete hvornår?

1526 påbyder Christian d. II adelen at antage og føre fast slægtsnavn og dertil hørende skjold.

1600-1800 Stadigt flere borger- og bonde-slægter antager på eget initiativ fast tilnavn (slægtsnavn).

1771 påbyder Christian d. VII alle slægter i Slesvig og Holsten at antage og føre fast slægtsnavn.

ca. 1800 bliver det almindeligt i de bedre stillede sociale lag, at kvinden antager sin mands navn efter giftermålet. Denne skik breder sig siden til hele befolkningen; kun kvindelige kunstnere beholder deres pigenavn, f.eks. Anna Borg g. m. Poul Reumert.

1828 indføres, at barnets fulde navn skal indføres i de danske kirkebøger ved barnets dåb. Indtil dette tidspunkt dannedes efternavnet af faderens fornavn (det kaldes et *patronymikon eller *fadersnavn), dersom slægten ikke havde et fast slægtsnavn. F.eks. Hans Larsens børn kom til at hedde Hansen og Hansdatter. I slægter med fast slægtsnavn kunne patronymikon komme på tale som mellemnavn, f.eks. kom Jens Hansen Drejers søn således til at hedde Anders Jensen Drejer (f. 1807).

1856 indskræpes denne regel, dog gives faderen mulighed for at vælge et navn, f.eks. sin gårds navn, til slægtsnavn, men alle børn i en flok skulle have samme slægtsnavn, hvorfor denne mulighed reelt blev nytteløs, da man ikke uden videre kunne tage navneforandring. Var det ældste barn født før

1856, bestemte dets efternavn også efternavnet på de følgende søskende.

1880'erne da nedsattes en kommission, der skulle registrere alle eksisterende slægtsnavne. De fundne navne blev beskyttet, idet den slægt, der indberettede at bære navnet blev registreret som havende 'ret' til navnet; man tog dermed ikke højde for, at flere slægter kunne bære samme navn.

1904 kommer den første egentlige navnelov i Danmark. Der gives mulighed for, at man én gang kan tage navneforandring. De registrerede navne beskyttes.

1960 ny navnelov, hvorefter muligheden for at antage navne, som de nærmeste forfædre har båret, udvides. Dvs. man kunne antage sine forældres og bedsteforældres efternavn.

1981 Ny navnelov som bestemte

- At man også kan antage sine oldeforældres navne.
- At hvis intet andet er meddelt præsten, får et barn sin moders efternavn ved dåben.
- At vinder / mænd skal ved vielsen søge om ægtefællens navn, dersom dette ønskes.
- At børn kan til efternavn gives enten faderens eller moderens efternavn, eller begge navnene i ønsket rækkefølge med bindestreg imellem.
- At helsøskende behøver ikke længere få samme efternavn.

24.06.2005 Ny navnelov som bla. bestemmer

- At efternavne, der bæres eller af flere end 2.000 personer ikke er bestykkede, mens efternavne, der bæres af færre end 2.000 personer er beskyttet.

Uægte børns ret til efternavn

Man skal huske, at børn født udenfor ægteskab først et stykke op i dette århundrede fik ret til at få deres faders navn ved fødselen (nemlig 1938); før den tid fik det moderens. Hvis barnefaderen gav sin udtrykkelige tilladelse, kunne barnet tillægges faderens efternavn.

Navneforandringer

Navneforandringer findes indført i kirkebøgerne, såfremt forandringerne er foretaget efter 1904. Således vil det være noteret udfor enhver person (dog ikke kvinder, der har taget navneforandring sammen med deres mænd og børn), hvornår navnet er blevet ændret, samt til hvad og som regel også hvem, der gav tilladelsen (politimesteren, herredsfogeden eller justitsministeriet).

Der findes to typer forandringer:

- De kongelige bevillinger gennem justitsministeriet, som fandt sted, hvis man f.eks. ønskede at føre et mellemnavn eller et beskyttet navn som slægtsnavn efter forandringen, og

- De kongelige bevillinger gennem politimesteren eller herredsfogeden (4 kr.s bevillingerne), som anvendtes, når man ønskede forandring til helt nye navne (såkaldte købenavne).

I dag beskyttes et navn pr. automatik så snart justitsministeriet kender til efternavnets eksistens og brug i Danmark. Først når et navn har været ubrugt i mange, mange år, og det i øvrigt ikke er et såkaldt historisk navn, f.eks. Snare eller Tordenskjold, så kan det atter tillades nogen til efternavn. Der er altså ikke noget som helst hverken fint eller enestående ved at bære et beskyttet navn.

De Kongelige Bevillinger

De kongelige bevillinger gennem justitsministeriet skal søges i justitsministeriets journaler (hvert års alfabetisk førte liste over sagerne). I Journalen henvises til sagens nr., og så kan selve sagen bestilles. Begge dele findes på Rigsarkivet.

Man kan så vidt vides også henvende sig til civilretsdirektoratet, og direktoratet bestiller så sagens akter for én, således at sagen efter få dage vil kunne ses på Rigsarkivets almindelige læsesal.

4 Kroners-bevillingerne

(Politimestrenes og Herreds-fogedernes).

Navneforandringer til nye navne, dvs. ikke beskyttede navne, kostede efter loven af 1904 4 kr. De kunne ordnes gennem politimesteren eller herredsfogeden. Disse bevillinger søges på landsarkiverne, hvor retsbetjentenes arkiver findes (dvs. før 1919: Byfogedernes og herredsfogedernes arkiver, efter 1919: Politimester- og dommerembederne).

I tvivlstilfælde

Har man ikke mulighed for selv at konstatere hvorvidt, der er tale om en kongelig bevilling eller en 4 kr.s navneforandring, kan Familiestyrelsen spørges (se adresse og telefonnummer på adresselisten).

Et eksempel

Stamrækken fra Henrich NN og ned til Henrik Christian Klug, viser hvordan et fornavn kan bevaresså længe i samme slægt, at ingen vidste, hvornår navnet var kommet ind i slægten. - Strengt taget ved vi det stadig ikke, for det er ikke til at vide, hvem Anne Cathrine Henrichsdatters far var opkaldt efter.

Litteratur

Om personnavnenes, dvs. både for- og efter- og slægts-navnenes historie, oprindelse, udbredelse og brug henvises til følgende bøger:

- Danske Efternavne, af Georg Søndergaard, udgivet 1991.
- Danske for- og efternavne: betydning, oprindelse, udbredelse / Georg Søndergaard, udg. 2000 Askholms forlag.

- Danske personnavne, af Rikard Hornby, udg. 1978.
- Politikens hvad skal barnet hedde? af Mogens S. Brandt, udg. 1985 (også flere andre udgaver af samme forfatter),
- Danske Fornavne : betydning, oprindelse, popularitet, af Georg Søndergaard udg. 1982
- Danmarks Gamle Personnavne, udg. af Gunnar Knudsen og Marius Kristensen, udg. 1936-64, ny udg. 1979-80.
- Nudansk ordbog, ved Chr. Becker-Christensen, f.eks. 13. oplag af 3. udgave, Politikens Forlag 1987.
- mange konversationsleksika har medtaget fornavnene som opslagsord, og forklarer derfor også ofte deres betydning og oprindelse.

8 Borgerskabsprotokoller

Når en mand før 1857 nedsatte sig som selvstændig i en købstad eller i København, måtte han løse borgerskab. Ved selvstændig forstås, at manden blev enten håndværksmester eller nedsatte sig indenfor et erhverv, hvor der måske ikke fandtes et laug (mestrenes faglige forening).

Først aflagde håndværkssvenden en mesterprøve, som blev bedømt, og når lauget havde anerkendt hans faglige dygtighed, skulle han anskaffe sig uniformen til borgervæbningen, og så kunne han søge at vinde borgerskab på rådhuset og betale den tilhørende afgift til byens kasse.

Borgerskabet blev i tiden efter 1852 afløst af næringsbrevene, men er dog ført længere frem i tiden.

Laugene førte egne protokoller, f.eks. over lærlingenes kontrakter, mens det var bystyret, der førte borgerskabsprotokollen.

Hvor søges protokollerne?

København:	protokollen findes på Stadsarkivet på Rådhuset.
Købstæderne:	protokollen er afleveret til det respektive landsarkiv.
LAK:	Borgerskaber for Sjællandske købstæder m.v. ses på LAK.

LAA, LAV, LAO: Borgerskaberne for resten af landet kan ses på mikrofilm på Rigsarkivet eller på det respektive landsarkiv. Der er udarbejdet gode navneregistre til protokollerne, så arbejdet med dem er forholdsvis let.

Jydske og fynske borgerskaber

Fynske og jyske borgerskabsprotokoller søges enten på det respektive landsarkiv, hvor protokollen findes i original, eller på RA, hvor filmkopier findes i fjernmagasin.

I fortegnelserne over film af arkivalier på LAV eller LAO findes afsnittet for rådstuearkiver (magistratens / byfogedens materialer).

Købstædernes materiale er ordnet alfabetisk efter købstadens navn. Forskellige arkivalier findes mellem hinanden, f.eks. lister over jøder i byen og lister over medlemmer af borgervæbningen. Man finder borgerskabsprotokollerne. Mellem disse findes som regel angivet et eller flere registerbind.

Borgerskabsprotokollernes brug og indhold

I Registeret findes under mandens efternavn findes oplysning om, hvad han vandt næring på, hans fødested samt datoen for borgerskabets vinding (dertil evt. oplysning om ændring eller ophævelse for borgerskabet), endelig henvises til folionummeret i selve protokollen.

Selve indførelsen oplyser om hvilket erhverv, den nye borger nedsatte sig med, ofte oplyses også, hvorvidt han havde været borger andetsteds førhen, og i givet fald, hvor og som hvad. Desuden oplyses ofte fødested, men desværre ikke altid alder. Ej heller oplyses det hvis værksted, som den nye borger overtager. Det var almindeligt, at fader efterfulgtes af søn eller svigersøn.

Borgernes rettigheder

En borger kunne opsiges sit borgerskab, eller ændre det, og disse oplysninger er også indført i protokollen. Protokollerne er dog kronologisk førte, så samme person kan således være nævnt flere gange - og det ofte uden henvisning fra det ene sted til det andet. Hvis en værtshusholder ville lukke værtshuset og brænde brændevin i stedet for, måtte han ændre sit borgerskab. Årsagen var, at hvert borgerskab som regel kun gav ret til fremstilling og salg af bestemte varer. Enken efter en håndværker kunne få tilladelse til at føre værkstedet videre, men disse tilladelser er ikke indført i borgerskabsprotokollerne.

Jo større købstaden var, jo strammere defineret var også borgerskaberne. F.eks. kunne håndværkere, der arbejdede i læder deles i følgende grupper:

- garvere = feldberedere,
- skomagere,
- sadelmagere,
- handskemagere,
- møbelpolstrere,

men i mindre købstæder må vi regne med, at sadelmageren også selv måtte garve sine huder, og han kunne også betrage stole, skomagere og muligvis også sy handsker.

Formålet med denne strenge, kontrollerede opdeling var at sikre alle selvstændige håndværkere en rimelig omsætning. Desuden kunne laugene sikre, at alle mestre indenfor

samme felt tog ens priser for samme arbejde, hvilket forhindrede, at nogen underbød (det var faktisk forbudt!).

Købstæderne havde eneret på fremstilling af de fleste varer og handel med dem indenfor en radius af 14 km fra købstaden, undtagelsen var de markeder, der afholdtes f.eks. til Jul, Mikkelsdag eller om foråret. Kongen gav tilladelsen til afholdelsen af disse markeder, hvor også bønderne og handlende fra andre købstæder kunne deltage.

Borgernes pligter

Borgerne skulle værne om byen i tilfælde af krig eller ufred. Dette skete ved at borgerne deltog i borgervæbningen. Desuden skulle de skiftes til at gå vægtergang.

Frimestrene

Dog fandtes de såkaldte frimestre. Disse var håndværkere, der havde arbejdet ved hæren en vis tid (vistnok ti år). Efter udstået kontrakt havde disse håndværkere ret til at antage borgerskab udenom lavene, hvilket disse naturligvis ikke brød sig om. Frimestrene havde som de eneste ret til at nedsætte sig indenfor den netop omtalte 14 km-zone.

I 1852 vedtoges loven om den frie næring, der skulle sikre fri konkurrence, idet enhver, der kunne bevise sine kundskaber indenfor et felt kunne løse næringsbrev. Politiet udstedte næringsbrevene. Sent i dette århundrede er næringsbrevet i de fleste tilfælde blevet afløst af andre former for offentlig registrering, f.eks. aktieselskabsregisteret, momsregisteret.

Hvem var borgere?

Borgere, der skulle løse borgerskab, var som ovenfor anført håndværksmestrene og købmændene, apotekerne og brændevinsbrænderne, men personer med visse stillinger var udnævnt af kongen eller skulle have kongelig tilladelse til udøvelsen af erhvervet.

Købstadsfolk indtil 1848

Embedsmænd, udnævnte af Kongen

Postmestre, byfogeder, toldere, kæmnerne (kæmneren førte købstadens regnskaber og var købstadens kassefører. I tidligere tider en stor stilling), men disse var ikke nødvendigvis borgere med borgerskab. (Disse udnævnelser søges på Rigsarkivet).

'Borgerlige ombud'

Borgmestre, rådmænd, rodemestre, kirkevæger, elegeerede borgere (i bystyret) og borgerrepræsentanter (ved stænderforsamlingerne).

Gejstlige, udnævnte af Kongen

præster, biskopper og provster, klokkere, degne, rektorer ved latinskolerne (gymnasierne). (Disse udnævnelser søges på Rigsarkivet).

Personer med Kongelig autorisation/bevilling

Apotekere, praktiserende jurister, brændevinsbrændere, kroholdere (på landet) og muligvis nogle få andre erhvervsgrupper. (Disse bevillinger søges i Rentekammerets arkiv på Rigsarkivet).

Fra Danske Kancellis side findes desuden fire protokoller over 'adskillige bevillinger', som dækker bevillinger til nedsættelse indenfor mange erhverv, både i København, i købstæderne og på landet, f.eks. som tehandler, vognmand etc. Dækker indtil ca. 1800.

9 Fæsteprotokollerne

Ligesom der fandtes protokoller over skøder på og pant i fast ejendom, så fandtes der også særlige protokoller over fæstebrevene.

9.1 Fæstets karakter

Fæstet var det forhold, hvor en bonde lejede og beboede et hus eller en gård tilhørende en hovedgård, dvs. en gård, der udover jorden til selve hovedgården også ejede en række bondegårde af almindelig størrelse. Det er disse almindelige bondegårde og huse, som fæstes bort til gårdfæstere. Fæsterne betalte - i modsætning til indsiderne, der kun betalte leje i form af kontanter - afgift i form af såvel kontanter som afgrøder og arbejde (hoveri). Protokollerne indeholder afskrift af fæstekontrakterne, der fastlagde fæsterens versus hovedgårdsejerens pligter og rettigheder.

Arvefæste

Fæstet var oprindeligt altid personligt, men efterhånden vandt arvefæstet udbredelse nogle

steder. Fæsteren fik da et fæste, som efter hans egen død, automatisk overgik til hans arvinger, hvorved fæsteren blev fri for det fænomen, at hovedgårdsejeren ellers kunne flytte rundt på fæsterne efter for godt befindende. Arvefæstet gav således fæsterne større sikkerhed og bedre vilkår. - Det kan måske bedst sammenlignes med vore dages andelsboliger, hvor man jo heller ikke ejer selve lejligheden eller huset, kun har ret til beboelse af bolig, men dog kan optage lån i den. Man ser også ofte, at gårde i arvefæste først sent er blevet frikøbt.

Arvefæstet er som regel blevet tinglyst, dvs. det kan også søges i skøde- og panteprotokollen, hvor tinglysningen af en arvings overtagelse af f.eks. faderens fæste også vil kunne søges. Man er således ikke ved arvefæstet ligeså afhængig af, hvor godt bevaret godsarkivets arkivalier måtte være.

Fæsteprotokollernes hjemsted

Protokollerne findes under godsarkiverne på de respektive landsarkiver. Princippet for søgning er som for borgerskabsprotokollerne, idet man dog finder frem til godsarkiverne i fortegnelserne over film af arkivalier fra h.h.v. LAO og LAV.

10 Ejendoms historie

10.1 Betegnelser for jordbrugere

m.v.

Afbygger

Betegnelsen for en jordbruger eller -ejer, der har fået tidligt udskilt jord fra en gård.

Arvefæster

Fæster, hvor fæstet bliver i familien efter fæsterens død. Godsejer kan kun få fæsteretten igen enten ved at købe den tilbage eller hvis fæsteren forbyder sit fæste (misligholder kontrakten). En del arvefæstere kaldte sig for selvejere.

Boelsmand

Jordbruger eller -ejer, der har jord svarende til omtrent en halv gård. - Kan nogle steder ses som halvgårde. Normalt 1-2 tdr. htk.

Bonde og Gaardbeoer

Fæstegårdmand.

Fæstegårdmand

Fæster, dvs. en lejer på livstid, af en gård under et gods. Størrelsen afhænger af godsejerens opdeling af jorden.

Fideikommis

Båndlagt slægtsformue, således, at kun én person kan nyde godt af fideikommiset ad gangen, og formuen bevares udelt til næste nyder. 1849 ophævedes muligheden for oprettelse, og 1919- og 1954-lovene påbød ophævelse af de eksisterende. - Svarer noget til de senere fonde.

Gadehusmand

Husmand uden jord, men huset lå landsbyen. Betegnelse mest anvendt før udskiftningen.

Gårdmand

Kan være enten fæster eller selvejer - det ses ikke direkte af udtrykket.

Hovedgaardsejer

En gård, der i sin tid havde været byens / sognets største. Denne gård havde, indtil sammenlægningen af hovedgårdene til godser begyndte i 1400-1500 tallet, ofte de andre gårde i landsbyen under sig som fæstegårde. - Hovedgårdenes fæstegårde blev oftest langt ind under det af flere hovedgårde oprettede gods, mens hovedgårdene blev ladegårde (dvs. filialer af godsets hovedsæde) eller blev almindelige fæstegårde. Ejerne af disse kaldes ofte proprietærer - uanset gårdens senere størrelse.

For fæstere af krongods gælder, at arkivalierne vedrørende krongodset er delt mellem Landsarkiverne, arkivfond: Amtsstuerne, og Rigsarkivet, arkivfond: Rentekammeret.

Husmand

Kunne være enten lejehusmand, fæstehusmand eller selvejerhusmand. Huset kunne i alle tre tilfælde være enten med eller uden jord (dvs. mark). Husets mark er mindre end halvgårdens og bolets.

Husmand med jord

Husmand til hvis hus, der hørte en mark.

Husmand uden jord

Husmand til hvis hus, der ingen mark hørte.

Inderste

Person eller familie, der lejer et hus, der tilhører en bondegård, ikke et gods. Kan også være aftægtsfolk.

Indsidder

Logerende person eller familie, der lejede et værelse hos en husmand eller gårdmand, eller blot boede hos ham, fordi de arbejdede for ham.

Lejehusmand

Husmand, der lejede hus på tidsfrist, i modsætning til huse, der bortfæstedes på livstid.

Len

Indtil 1660 var et len en administrativ enhed, hvis bestyrer, lensmanden, dels varetog opkrævningen af kongelige skatter m.v. dels bestyrede krongodset i lenet. - 1660-1849 kunne et storgods oprettes til grevskab eller baroni (afhængig af størrelsen: Grevskabet er størst). Derved kunne brugsretten til godset arves udelt ved mandlig arvefølge, til gengæld herfor skulle hele godset tilfalde kronen, dersom slægten uddøde. - Fra 1919 nedlagdes lenene, som derefter skulle frikøbe iht. lensafsløsningsloven. Eks. er grevskabet Ledreborg og baroniet Gyldenkrone.

Parcellist

Betegnelsen for en husmand (eller mindre gårdejer), der har købt en fra en større gård udskilt parcel (dvs. udstykket jordbrug).

Proprietær

Fra fransk: Ejer. Dvs. ejeren af en større gård. Efter overgangen i 1903 fra Hartkornsskat til skat efter ejendomsværdien, betragter man almindeligvis først selvejergårde for proprietærgårde, når de er på mellem 12 og 25 tdr. htk.

Selvejer

Kaldtes ofte for gaardmand: Ejeren af en frikøbt gård af almindelig størrelse. Den almindelige

størrelse afhænger af, hvilken størrelse gårdene fik ved udskitfningen. Nu oftest ca. 50 - 150 hektar.

Stamhus

Fideicommiss-gods med mindst 400 tdr. htk. Adgangen til oprettelse bortfaldt 1848, 1919 ophævedes de bestående som følge af lens-afløsningsloven.

Sædegård

En hovedgård, som før 1660 har været i adelig eje, eller senere ved kgl. bev. er optaget i sædegårdsklassen. Privillegierne er efterhånden bortfaldet. Til en komplet sædegård krævedes minimum 200 Tønder Hartkorn jord.

10.2 Tabel over Ejendomshistoriske Kilder 1

Kilde:	Realregisteret:	Skøde- og Pantebogen:	Tingbogen m. tilhørende Sager:	Hartkornsspecifikationerne 1778ff.	Hartkornsspecifikationerne 1789ff.
Hvilke oplysninger haves:	Sogn, Ejerlav (og M.nr).	Herred og Tidspunkt for tinglysningen.	Adresse / Ejerlav og M.nr.	Fæster / Ejer 1778ff. + Gods	Fæster / Ejer 1789ff.
Arkiv:	Landsarkivet (film -1900 på RA)	Landsarkivet (film -1900 på RA)	1929-1969: Landsarkivet, 1969 ff. Dommerkontoret-	Rigsarkivet, Rentekammeret, sager udenfor kontorordningen.	Rigsarkivet, Rentekammeret, sager udenfor kontorordningen.
Ordning (arkivenheden er understreget):	Retsbetjent-embedet, <u>Sogn</u> , Ejerlav, M.nr.	<u>Herred</u> , Kronologisk efter tinglysningsdato.	<u>Dommerkontoret</u> , Ejerlav, M.nr.	Indenfor hvert <u>Amt</u> ordnet efter Gods, så landsby.	Indenfor hvert <u>Amt</u> ordnet efter Sogn og Landsby.
Indhold / opnåelige oplysninger:	Opl. om dato for tinglysning, og dokumentets art. - Opl. om ejere som henvisninger til Skøde- og Pante-bogen.	Afskrift af hele det tinglyste dokument.	Tingbogen: Opl. om tinglyste dok. - Sager = kopi af dokument-erne.	Oplyser for hvert gods gårdene under dette, samt gårdenes Hartkorn og brugere.	Oplyser for hver gård: Dens Ejer og Bruger Hartkorn, og om jorden er udlagt til Land- eller Sølægder.
Periode:	1844-1929	ca. 1790-1929	1929 ff.	1778ff.	1789ff.
Beskrivelse i:	Ord og tal.	Ord.	Ord og tal.	Ord og tal i kolonner.	Ord og tal i kolonner.
Anmærk-ninger:	Dvs. ordnet efter Birkedommer / Herredsfoged-embede.	Dvs. ordnet efter Birkedommer / Herredsfoged-embede.	På tinglæsnings-arkivalier er der ingen tilgængelig-hedsfrist.	Selvejere, præstegårde m.v. står for sig i hvert amts bind.	

Kilde:	Sogneprotokollen 1803-1844:	Hartkorns-specifikationerne 1842:	Matrikelkortet:	Sognekortene:	Sogne- eller Herredsprotokoller m. tilh. sager:
Hvilke oplysninger haves:	Ejer mellem 1803-1844:	Ejer ved opmålingen 1803-1824 eller i 1844:	Ejer før 1857 eller M.nr. fra 1844 + Ejerlav.	Mn.r. + Sogn.	Sogn (Herred) + M.nr. + ændringsdato.
Arkiv:	Kort- og Matrikel-Styrelsens Arkiv (KMSA)	KMSA	KMSA	KMSA	KMSA (før 1903 dog Rigsarkivet)
Ordning (arkivenheden er understreget):	Sognevis, M.nr.	Ejerlavsvi	Ejerlavsvi	Sognevis	Herreds eller sognevis, kronologisk for hvert ejerlav.
Indhold / opnåelige oplysninger:	Beskr. af Areal og omregning til Tdr. Htk.	Liste over M.nr.e og deres ejere / brugere ved opmålingen 1803ff. og 1844, samt gårdenes hartkorn.	Fysisk udstrækning, samt indtil 1857 sporatisk ejers navn, samt indtil ca. 1857 nogen topografi.	Fysisk udstrækning samt nogen topografi (skov, hede m.v.).	Beskriver i prot. ændringerne ved henv. til sagerne, der oplyser om ændringen, dvs. gl. og nye M.nr. og udstrækning.
Periode:	1803-1844.	1842-1844.	1804 ff.	Omk. 1824.	1857 ff.
Beskrivelse i:	Ord og tal.	Ord og tal, som liste.	Som kort.	Som Kort.	Ord og tal med tilhørende detailkort for de implicerede lodder.
Anmærkninger:	Oplyser ejer og Bruger for op-målingstidspunktet, samt for 1844.		Seneste kort er fra 1824, enkelte kort fra ca. 1770.		

11 Tinglysning

Udvikling på området

1550'erne De første bevarede tingbøger begynder.

1727 Realregister indføres i Kbhvn.

1737 Skøde- og Pante-bøger påbydes, men føres oftest først fra 1790.

1790 På Landet og i Købstæderne opdeles tingbøgerne i:

- Justitsprotokol: Tingsvidner, Retsforhandlinger (Retssager), diverse tinglæste dokumenter.
- Domsprotokol: Protokol over afsagte domme.
- Sageliste: Register til de afsagte domme og til Retssagerne.
- Skøde- og Pantebøger: Indeholder alle tinglæste dokumenter, som vedrører fast ejendom, dvs.:
 - Skøder,
 - Pantebreve,
 - evt. Lejekontrakter og Forpagtningsaftaler,
 - Arvefæsteskøder,
 - Aftægtskontrakter,
 - Fredlysninger, Servitutter etc.

1805 Landstingene mister deres Tinglysningsarbejde, idet godsejerne ikke længere kan lade deres skøder tinglyse her - indtil 1807 skal skøder i forbindelse med overgang til selveje ofte søges ved Landstinget, fordi det var sælgeren (godsejeren), der valgte tingstedet.

1845 Realregisteret indføres: Indeholder et sagligt register over ejendommene.

1919 Retsplejereformen: Københavns Hof- og Stads-ret, Byfoged-embederne og Herredsfoged-embederne og Birkedommer-embederne nedlægges og erstattes alle steder af stedlige dommerembeder.

1929 Realregisteret kaldes fra da af for Tingbog, og Skøde- og Pantebøgerne ophører. Istedet for lægges kopier af skøder m.v. i kopi som bilag til tingbogen; de såkaldte skuffesager.

Desuden findes fra perioden 1790-ca. 1860 ofte person-navneregistre på låntagere og købere, måske også på långivere/panthavere og sælgere. Nogle gange findes navneregistrene i selve Skøde- og pante-bøgerne. Der er aldrig navneregistre til tingbøgerne før 1790, men nogle af de rigtigt gamle tingbøger er transskriberet og udgivet i bogform (søg dem på www.kb.dk).

1.1.1.1.1 Aflevering og Arkiv

Alt tinglysningsmateriale er afleveret indtil ca. 1970 til Landsarkiverne.

Der er ingen tilgængelighedsfrist for Tinglysning, men der er 75 års tilgængelighedsfrist for retssager.

På Rigsarkivets magasin i Glostrup findes film af det allermeste af materialet frem til ca. år 1900, men denne type materiales film skal altid bestilles hjem.

Oversigt over tinglysningsmaterialet findes i ringbindene, der findes i samme reol på Film-læsesalen som oversigterne over folketællingsfilmene.

1.1.1.1.1.2 At finde embedet

På Landsarkiverne ligger alt tinglyst fra de lokale embeder under Retsbetjent-arkiverne.

Landstingenes Tingbøger findes i Landstings- og Landsoverrets-arkivet.

For købstæderne søges indtil 1919 i købstadens Byfogedembede. - Post-adressebogen oplyser for hvert sogn, hvilket herredsfoged- eller Birkedommer-embede, sognet hørte under.

1.1.1.1.1.3 Fremgangsmåde i Praksis

1.1.1.1.1.4 På Landsarkiverne

Find frem til embedet. Find på landsarkivet registraturen (evt. den fortegnelse, der hedder Tinglysning), og find der embedets materiale. Begynd om muligt med Realregisteret eller med navneregistrene til Skøde- og Panteprotokollerne.

Fremme på LAK står filmene af Real-registrene, mens selve protokollerne skal bestilles frem på de hvide bestillingssedler. - Husk at beholde den røde, bageste side selv.

Eks. på bestillingsseddel ved LAK:

Embede:	<i>Fuglse Herred.</i>
Titel:	<i>Skøde- og Pantebog</i>
År: 1850-1856	Bind: 23, 1 Bd.

Flere protokoller kan bestilles på samme seddel, når de er fortløbende.

1.1.1.1.1.5 På Rigsarkivet

Find frem til embedet. Tag den filmfortegnelse, som dækker det relevante landsarkivs filmede materiale ved RA, og find bindet med Tinglysning eller Skøde- og Pantebøger, evt. med Landstingets Tingbøger. - Find embedets navn - alle embeder uanset art står i alm. alfabetisk rækkefølge. Bestil real-registeret for det ønskede sogn, samt evt. navneregistre og også selve Skøde- og Pantebogen eller tingbogen på én gang. - HUSK at tage en kopi af siderne i filmfortegnelsen, så er det muligt at bevare overblikket over, hvad der er bestilt.

Filmene bestilles hjem, og efter ca. 3 dage står de i reolen i den bageste film-læsesal. I reolen står filmene under brugerens navn. De bliver stående 3

uger fra sidst anførte dato. - Husk ved bestilling at beholde den bageste, røde seddel selv.

Efter endt brug afleveres filmene, påført en af de små hvide sedler med brugerens navn, på afleveringsskranken, der findes bagest i Hovedlæsesalen.

Hjemtagelse er gratis.

Eks. på bestillingsseddel på RA:

12 Uægte Børn

12.1 Definitioner

Uægte barn

Et barn, hvis forældre aldrig er blevet gift med hinanden.

Horeunge

Et barn, hvor den ene af forældrene var gift, men netop ikke med den anden af barnets forældre, da avlingen fandt sted. - Også nedsættende bet. for et uægte barn.

Naturligt barn

Kongens børn med elskerinder, matraisser og hustruer til venstre hånd.

Frillebarn

Kongens barn med en frille (elskerinde).

Et slegfred barn

Et barn af forældre, som kunne have indgået ægteskab med hinanden, men som ikke gjorde det. I ældre tid et barn af ægtefolk, som ikke var blevet viet i kirken.

Illegitimt barn

Et barn født udenfor ægteskab.

Ligitimeret barn

Et uægte barn / horeunge, hvis forældre siden giftede sig med hinanden. Barnet regnes, efter forældrenes vielse, for ægte fra avlingstidspunktet i enhver familie- og arve-retslig henseende.

Udlagte barnefædre

De fædre, der blev angivet af barnets moder. Der kunne enten være den rigtige fader eller et opdigtet navn.

12.2 Udvikling på området

Slægtsnavn

Indtil 1937 kunne de uægte børn kun få deres faders slægtsnavn, dersom faderen gav sin tilladelse til det. Derefter fik det det navn, som moderen valgte.

Arveretlig stilling

Indtil 1937 arvede uægte børn kun deres moder og hendes slægt, med mindre faderen havde ladet barnet lyse i køn og kuld på tinge. Dvs. disse anerkendelser af faderskabet, hvorefter barnet var stillet lige med mandens ægte børn, vil være at finde i tingbogen for mandens bopælssted. Blev

Titel:	M-FILM
	Nr.: M. 29.234 - 346.
År: ---	

Flere film kan bestilles på samme seddel, når de udgør en ubrudt række, altså når numrene er fortløbende.

barnet ikke lyst i køn og kuld, kunne manden skrive testamente til fordel for barnet.

Efter 1937 arver et uægte barn også sin fader og hans slægt. Det er det uægte barns egen opgave at gøre skifteretten opmærksom på sin eksistens.

Prostitution

Når det kønslige samkvem havde art af prostitution, kunne moderen ikke anlægge faderskabssag. Lagde derfor manden i huset en tokrone på pigens bord efter samlejet, kunne han sige sig fri efter denne regel om prostitution.

12.3 Undersøgelsesemner

Lejermålsbøder

Indtil 1812 skulle de formastelige, der havde haft kønslig samkvem uden at være gift med hverandre, gå til offentlig skrifte, og desuden betale en bøde. Disse offentlige skriftemål findes som regel i liber daticus (kaldets dagbog under præstearkiverne på landsarkiverne, på film kopi sammen med kirkebøgerne).

Officerer havde dog de to første gange fri, dvs. de skulle ikke gå til offentlig skrifte de første to gange, de fik uægte børn.

Alimentationsbidrag - børnepenge

Fra 1763 skulle fædrene bidrage til barnets underhold til det fyldte 10 år, siden sattes grænsen op til det fyldte 14. siden det fyldte 18. år, endnu senere i 1900-tallet skulle faderen betale til det fyldte 21. år, hvis barnet var under uddannelse.

Hvis barnets forældre kunne enes om en aftale, og hvor faderen vedkendte sig faderskabet, blev ingen faderskabssag anlagt - sådan var det helt til 1938. Hvis faderen til barnet ikke overholdt aftalen, kunne moderen anlægge en sag ved domstolene (dvs. hhv. byretten i købstaden, herredsretten på landet og Hof- og Stadsretten i Kbhvn.).

Hvis faderen ikke ville vedkende sig faderskabet, kunne moderen anlægge en faderskabssag med krav om underholdsbidrag. Faderen skulle så bevise, at han ikke var fader til barnet, ellers blev han udlagt, og børnepengene fastsattes. - Sagerne anlagdes under retsbetjenten, men Amtet fungerede som overret, hvor det var nødvendigt.

Oplysning om faderen

Moderen til barnet skulle oplyse om faderens navn, men i mange tilfælde gjorde hun det ikke. Dette kan skyldes, at hun ikke kendte navnet, at hun havde haft kønslig omgang med flere mænd omkring avlingstidspunktet, at hun ikke ville røbe hans navn, eller at hun var betalt for at tie stille.

I de tilfælde, hvor kirkebogen ikke oplyser om barnefaderens navn, kan man søge efter faderskabssag i amtmandens arkiv eller efter en allimentationssag ved domstolene eller efter det offentlige skriftemål i liber daticus.

Oplysning om moderens navn

13 Vielse og Skilsmisse

13.1 Definitioner

Bodel

Det, hver ægtefælle selv råder over, f.eks. gangklæder og personlige smykker, samt særeje.

Bodeling

Den handling hvorved det gøres op, hvem der fra da af skal eje hvad af det tidligere fællesbo.

Boslod

Det, hver ægtefælle tillægges ved bodelingen.

Fællesbo

Det ægtefællerne ejer sammen, så begge har fri brugsret over det.

Mægling

Den handling, hvor enten præsten eller amtskontoret søgte at få parterne til at genoptage et fredeligt samliv. - Tvungen gejstlig mægling indført 1811 og ophævet 1970.

Registreret Partnerskab

En kontrakt, hvorved to personer opnår et formuefællesskab i alle henseender som det for ægtefæller. Kunne i begyndelsen ophæves på baggrund af 'bevist utroskab' - anses for de fleste for et ægteskab for homoseksuelle, hvad det dog ikke er ifølge loven.

Separation

At ægtefællerne har fortsat formuefællesskab, men lever adskilt, ophæves automatisk, hvis ægtefællerne overnatter under samme tag.

Skilsmisse

Den fulde skilsmisse er den, hvor enhver forbindelse imellem personer er ophævet, dvs. de hverken har formue- eller retsligt fællesskab (manden er ikke længere konens lavværge). Kaldtes i tidligere tid for separation.

Skilsmisse ved dom kunne indtil langt op i dette århundrede fås, hvis utroskab fra DEN ENE SIDE kunne bevises.

Sameje

fælles eje af en ting, f.eks. et hus for papirløst samlevende.

Normalt er moderens navn oplyst i den almindelige kirkebog. En undtagelse er dog Den Kgl. Fødselsstiftelse i Kbhvn. (fra 1910 på Rigshospitalet), hvor kvinderne indtil 1936 kunne føde helt anonymt. I Fødselsstiftelsernes dåbsprotokoller gives såvel mødre som børn numre, således at identifikation kunne finde sted, dersom navnene var ukendte.

Man kan i de tilfælde, hvor fødselen har fundet sted for over 100 år siden, på Rigsarkivet spørge efter en blanket, hvorpå år og moderens og barnet numre noteres. Man underskriver blanketten og afleverer den; derefter får man moderens navn, alder og fødested at vide.

Særeje

Det, som den ene ægtefælle ejer, så den anden og hans kreditorer ingen krav har på det.

Tamperet

Den gejstlige ret, som fire gange om året trådte sammen for at behandle skilsmissesager, på tamperetsdagene (af lat. 'quatuor tempora', kirkeårets fire dele).

Trolovelse

Ceremoni hvorved personerne overfor kirken bliver ægtefæller, dvs. børnene avlet af et trolovet par indtil 1572 var at anse for ægtefødte.

Vielse

Den ceremoni hvorved personerne i juridisk-økonomisk henseende blev ægtefolk. Børnene fik indtil dette århundrede først arveret efter begge forældrene, når forældrene blev viet.

Om indgåelse af trolovelse og ægteskab

Indtil 1572 var det nok, om et par, der ville bo og have børn sammen, lod sig trolove. D.å. påbød Kong Frederik II, at præsterne skulle se til, at de trolovede par ikke søgte seng sammen, før de var blevet viet.

Med Christian Vs Danske Lov af 1683 blev dette indskærpet, om man betragtede stadig trolovedes pars forsmag på den ægteskabelige lykke som hor. Præsterne skulle også se til, at parrene blev ægteviede indenfor passende tid, efter trolovelsen havde fundet sted. Hvis parret ikke rigtig ville, skulle han sætte en dato, inden hvilken parret skulle lade sig vie; gjorde parret ikke noget dertil, ville trolovelsen kunne ophæves.

Mænd kunne indgå ægteskab, når de var fyldt 25, og kvinder, når de var fyldt 18.

Aldersgrænse for mændene er stedse sat ned i takt med, den fulde myndighedsalder er sat ned, nu er den 18 for begge køn, idet man dog kan blive gift når blot man er fyldt 15 år og har både forældre/værges samt Kongens tilladelse dertil.

Indtil 1799 skulle parret først troloves og der skulle lyses tre søndage fra prædikestolen, før parret kunne blive viet, idet dog alle adelige havde eneret

på vielse uden forudgående trolovelse og lysning (ophævet 1849 med grundloven).

1799 ophævedes trolovelsen, men trolovelsesafsnit fortsattes ofte i kirkebøgerne frem til skemabøgernes indførelse i 1812.

Man ser ofte fra 1814, at der i kirkebogen står anført, hvornår parret har ladet sig indskrive til tillysning, samt hvornår lysning er foretaget. Fra 1891 oplyses det samme, her er indskrivelsen kaldet 'Hvornår Tillysning er bestilt.'

Ved trolovelsen eller indskrivelsen til ægteskab, skulle hver af brugdefolkene have en garant, som stod inde for, at brudefolkene rent faktisk ifølge loven havde mulighed for at gifte sig. Det er som regel brudens fader for hende og brudgommens fader for ham. Var ens fader afgået ved døden, ville man oftest have sin broder, onkel eller svoger, evt. en arbejdsgiver som forlover.

Officerer og værnepligtige, der var indkaldt, skulle have deres overordnedes tilladelse til at indgå ægteskab; disse bevillinger, findes i Hærens Arkiv på RA.

Naturligvis søgte mange mennesker om forskellige tilladelser i forbindelse med vielse. Tilladelserne kaldes for Kongebreve eller Vielsesbreve. Disse tilfælde var/er:

Vielsesbreve kunne gives i følgende tilfælde

- brud eller brudgom var for ung (dvs. manden under 25 eller kvinden under 18),
- en separeret / fraskilt person agtede at indgå nyt ægteskab,
- vielse i stuen (hjemme),
- brudefolkene var for nært beslægtede,
- vielsen ønskedes forretet uden forudgående trolovelse og lysning

Borgerlig vielse indførtes 1857 og indførtes indtil 1923 i Kirkebogen. Fra 1923 findes på LA.

Sognefogedernes og Borgmestrenes protokoller over Borgerlig Vielse (Reg.: Borgerlig Vielse). For Kbhvn. findes protokoller over borgerlig vielse

1857-1949 på SAK. - Der er 50 års tilgængelighedsfrist på såvel protokoller over borgerlig vielse som på kirkebøger indeholdende vielse.

Lysning (1923-1956) og borgerlig vielse i Kbhvn (1857-1956)

Se *Stadsarkivet for København*.

Vielsesafgifterne på landet

Der opkrævedes vielsesafgift på landet i en længere årrække. Kun de mere velbeslåede skulle betale, hvorfor kun disse er nævnt i regnskaberne, som findes under amtsregnskaber (Danske Kancelli). Et register over brudefolkene findes på Ras læsesal (kaldet Mallings Vielser i Danske Landsogne efter manden, der udarbejdede det).

Om skilsmisse

Indtil reformationen 1536 gjaldt den kanoniske ret på området, idet der skulle være tale om særlige omstændigheder, hvis parret skulle kunne opnå skilsmisse. F.eks. manglende evne til forplantning, dvs. mandens udstyr levede ikke op til tamperettens mindstemål (målet i tommer kendes desværre ikke p.t.), eller hor, rømning eller hemmeligholdte sygdomme (syfilis), eller at ægtefællerne viste sig at være så nært beslægtet, at ægteskabet var ulovligt.

Fra 1536 var det kun muligt at få skilsmisse ved dom ved tamperetten, idet de særlige krav endnu var gældende.

Fra 1683 med Danske Lov fortsatte disse, strenge krav, idet man dog nu kunne opnå kongelig tilladelse til indgåelse af nyt ægteskab, og desuden indførtes med Danske Lov mulighed for skilsmisse ved kongelig bevilling uden forudgående mægling. - En skilsmisse indebar først fra 1969 automatisk, at man fik ret til at indgå nyt ægteskab uden særlig tilladelse.

Fra 1790 kunne der opnås skilsmisse blot på grund af 'gemytternes uoverensstemmelse'.

1797 ophævedes tamperetterne, og skilsmissesager gaves enten ved dom eller ved kongelig bevilling.

13.2 Skilsmisser søges på følgende måde

Type af skilsmisse	Periode	Geografisk område	Arkivalie	Registratur	Arkiv
Bevilling	1683-1797	Hele landet	Registre og Tegnelser	Danske Kancelli *)	RA
Bevilling	1797ff.	Hele landet, på nær Kbh	Journalen (+ register) + selve sagen	Amtsarkivet	LA
Bevilling	1797-1858	København	Protokoller over mægling og skilsmisse	Københavns Forligskommission, står fremme	SAK
Bevilling	1858ff.	København	SJ-journal (+ register) + selve sagen mv.	Københavns Overpræsidium	LA
Dom	-1771:	Sjællands Stift incl. Kbh	Tamperetsprotokol	Konsistoriums Arkiv	RA
Dom	1771-1799	Hof- og Stadsretten	Saglister og Domprotokoller	Københavnske Domstole	LAK
Dom	-1797:	Lolland-Falster	Tamperetsprotokol	Stiftamtsarkivet	LAK
Dom	-1797:	Bornholm	Tamperetsprotokol	Amtsarkivet	LAK
Dom	-1797:	Fyn	Tamperetsprotokol	Stiftamtsarkivet	LAV

Type af skilsmisse	Periode	Geografisk område	Arkivalie	Registratur	Arkiv
Dom	-1797:	Nørrejylland	Tamperetsprotokol	Stiftamtsarkivet	LAV
Dom	1797-1919	Hele landet, på nær Kbh	Domsprotokollen	Retsbetjenten	(LA, filmkopi på RA).
Dom	1799-1919	Den Kgl. Lands, Over- samt Hof- og Stadsret	Saglister og Domprotokoller	Københavnske Domstole	LAK
Dom	1919 ff.	Hele landet	Domsprotokollen	Dommerembederne	LA
Mægling, gejstlig	-1956	hele landet	Mæglingsprotokol	Pastoratsarkivet	LA
Mægling, verdslig	1797ff.	hele landet, undtagen Kbh	Forligsprotokollen	Forligskommissionen (under ametet)	LA
Mægling, verdslig	1797-1858	Kbh	Protokoller over mægling og separation	Københavns Forligskommission, står fremme	SAK
Separation, ved enighed	-1800	hele landet	Registre	Danske Kancelli	RA
Separation	1800-1857	hele landet, på nær Kbh	Forligsprotokollen	Forligskommissionen (under amtet)	LA
Separation	1816-1849	de steder, hvor lensbesidderen også havde amtmandsmyndighed	godsarkivet eller amtsjournalen	godsarkivet eller amtsarkivet	LA
Separation	1857-1970	Kbh	Sj-journal med sager	Københavns Overpræsidium	LAK

*) jævnfør Danske Kancellis Registre og Tegnelser samt Missiver.

Man skal dog huske, at man både skulle til verdslig og gejstlig mægling. Den verdslige mægling søges under det pågældende amt, den gejstlige under pastoratsarkivet, begge steder i mæglingsprotokollerne.

Når amtet eller Københavns Magistrat havde forsøgt gentagen mægling, skulle Amtet give bevilling til separationen (findes i forligsprotokollen - og i amtsjournalen med journalsag).

Tre år efter kunne der så søges skilsmisse, hvilket indtil 1827 søges i Danske Kancellis registre, fra 1799 brevbøgerne. Inden skilsmissen skulle mæglingen gentages. Dog skulle man have været separeret i 3 år for at kunne opnå Kgl. Bevilling på skilsmissen.

Allerede før år 1900 blev reglen dog ændret, så det separerede ægtepar, når de søgte sammen, kunne bliver skilt efter ½ års separationstid.

Der er 75 års tilgængelighedsfrist på skilsmisser, men man kan søge LA om dispensation til at se yngre sager, selvom det er vanskeligt at få denne dispensation.

13.2.1.1.1 Litteraturhenvisninger

- Fabritius og Hatt: Håndbog i Slægtsforskning, udg. 1960.
- Københavns Stadsarkiv, en vejledning, udg. 1974.
- Kend din slægt og gør den levende, udg. 2003, p. 71-74.

14 Forskellig Administrativ Inddeling

De administrative enheder og systemer har ændret sig ganske gevaldigt gennem tiderne. De afspejler både politikernes syn på Statens håndtering af

dens skiftende opgaver og samfundsudviklingen som helhed.

Her kommer nogle oversigter, som kan hjælpe, når man skal bruge forskellige kilder.

14.1 Gejstlig inddeling 1536ff.

Folkekirkens øverste ledelse - ledet af Kongen (og fra 1849 kirkeministeren) Kongen beskikker præster, pastorer, provster og biskopper.		
Stift - ledet af biskop - Biskoppen vælges blandt stiftets præster; denne flytter til bispeboligen.		andre stifter
Provsti (herredsprovsti) - ledet af herredsprovst / provst - Provsten udpeges blandt provstiets præster (de indstiller ham af deres midte)	andre provstier (herredsprovstier)	provstier

Pastorat - ledet af pastoren, som har hjælpepræster og capellaner under sig. Bygninger administreres og vedligeholdes af ejereren af kirke (nu menighedsrådene), som også havde kalds-retten.		andre pastorater		pastorater	pastorater
Hovedsogn	Annexsogn	andre sogne	desuden findes hospitalspræster, slotspræster og fængselspræster	sogne	sogne

Kirken var selvejende indtil 1536. Dette år indledtes reformationen. Den betød konfiskation af kirkerne og dets gods. Købstadskirkerne og kirkerne i Kbhvn. blev hurtigt selvejende, mens kirkerne på landet blev solgt til private (gerne godsejerne). Ejereren af kirken havde kaldsretten, dvs. han indstillede, hvem han ønskede til præst; dette ønske fulgte Kongen gerne, når han udnævnte præsten. Præsten sad på livstid, så ejereren af kirken kunne altså ikke skifte præsten ud,

hvis han ville have en anden præst. Ejereren af kirken fik vedligeholdelsespligten og pligt til at holde præst og gudstjenester, men fik til gengæld kirkens indtægter.

Kirken førte tilsyn med skolevæsenet indtil 1938. Biskopperne ansatte lærerne ved de offentlige skoler indtil dette år. Derefter ansattes de af Staten (undervisningsministeriet), ligesom præsterne ansattes af kirke-ministeriet.

14.2 Verdslig administration 1660-1971

Staten - Kongen og Danske Kancelli / Rentekammeret						
Stiftamtmanden, som sammen med Biskoppen koordinerede ledelsen af kirke og skole m.v. - Stiftamtmanden førte tilsyn med amterne.						
Staden København - ledet af Overpræsidenten og Københavns Overpræsidium	Købstæderne - ledet af Borgmester og Råd, eller byfogden, og deres magistrat	Amtet - ledet af Amtmanden og hans amtsforvalter, amtsfuldmægtigen - evt. havde Lensbesidderen amtmandsmyndighed indtil 1850				
Fra 1884 udgør Københavns og Frederiksberg kommuner hver for sig en kommune, men tilsammen enhed som et amt.	fra 1794 underordnedes købstæderne amtmændene.	Herredsfogedembedet - ledet af herredsfogeden og hans fuldmægtige	Birkedommer-embedet - ledet af birkedommeren og hans fuldmægtige (birkedom-merembeder erstattede, hvor de fandtes, herredsfogedem- bederne, og var oprettet af godsets område).		andre herredsfoged- og birkedommer- embeder	
Roderne - ledet af Rodemestrene og Rodekontorerne	Roderne - ledet af Rodemestrene og Rodekontorerne	Sognekommune / sognet - ledet af Sogneforstanderskabet (fra 1857ff. Sognerådet), samt deres kommissioner, hvoraf fattig- og skole- kommissionerne indtil 1938 havde pastoren som formand.	andre sogne- kommuner	Sogne- kommune	andre sogne- kommuner	Sognekommuner

Birkene

Grundlæggende var landdistrikterne inddelt i Amter, Herreder, Sogne; og denne inddeling anvendtes også konsekvent ved folketællingerne. Hvor der var store godser, kunne godsejeren få erigeret godset til len, stamhus eller fideicommiss, så han opnåede skattefrihed. Derefter kunne godsets område efter kongelig bevilling udskilles fra herredet og henlægges i et såldes oprettet birk. Hvis birket omfattede den overvejende del af jorden i et område, kunne hele området (sognet / herredet) henlægges til birket, f.eks. resten af herredet, også selvom bønderne dér ikke hørte under godset.

Amterne

Lensbesidderen kunne indtil 1850 opnå amtmandsmyndighed over lenets område. I sådant tilfælde stod han for den alm. administration, dvs. opkrævning af skatter, afgifter og bøder m.v. samt diverse indberetninger m.v. - Dette materiale gik ofte gennem den alm. amtmand på stedet, og søges derfor ofte i dette arkiv.

14.5 Udskrivningsvæsenet

Udskrivningsvæsenet 1789-1868

Staten / Generalkrigskommissariatet (dog Indenrigsministeriet og dets værnepligtstyrelse fra 1848)	
Grupper - styret fra Generalkrigskommissariatet / distrikter (hvor man havde haft rytterdistrikter)	andre grupper

14.3 Verdslig administration 1971-2006

Landet deltes i amtskommuner, som deltes i kommuner. Københavns og Frederiksberg kommuner udgjorde tilsammen en enhed svarende til et amt.

På Kort- og Matrikel-Styrelsens hjemmeside findes kort over de nuværende amter:

<http://detnyedanmark.kms.dk/pdf/amter.pdf>

og over de kommende kommuner:

<http://detnyedanmark.kms.dk/pdf/kommuner.pdf>

14.4 Verdslig administration 2006ff.

Landet deles i regioner, som deles i kommuner.

På Kort- og Matrikel-Styrelsens hjemmeside findes kort over de nye kommuner og regioner:

<http://www.kms.dk/pdf/nyekommuner.pdf>

Amtet og dets værnepligtsstyrelse		andre amter	amter
Lægderne - styret af lægdsforstanderne (ofte var han også sognefoged).	andre lægder	Lægder	Lægder

Udskrivningsvæsenet efter 1868

Staten = Indenrigsministeriet og dets Værnepligtsstyrelse		
Udskrivningskredsene (oprettet 1862)		Andre udskrivningskredse
Lægderne - styret af Lægdsforstanderen (ofte var han også sognefoged).	andre lægder	

Amtet varetog sessionerne indtil 1848. Derefter værnepligtsstyrelserne, hvis arkiver også findes på LA.

Sessionslister ældre end 1789, kan findes enten i hærenhedens arkiv i Forsvarets Arkiver på RA, eller under amtsarkivet på LA.

De af Lægdsforstanderne til Amterne indsendte kladder til lægdsrullerne findes i amtsarkiverne (dele heraf på film på RA). Efter 1848 findes vistnok fuldstændige kladder i Værnepligtsstyrelsernes kontorer (Udskrivningskredsens kontorer) på LA. - Reg. hedder Lægdsruller eller Udskrivningsvæsen.

14.6 Domstolene

Domstole 1660-1919

Højesteret (indtil 1660: Kongens Retterting).				Ressort:
				Kongehuset + ankede sager
Københavns Lands-, Over- samt Stads-Ret. (indtil 1771 dog h.h.v. hof- og borgretten hver for sig, derefter Københavns Hof- og Stadsret, fra 1868 som ovenfor). * Politidirektør * Retspræsident (to forskellige personer).	o. 1550-1805: Landstinget (Landsoverretten; 1805-1919 kun appelret).			indtil 1805 Adelen + ankede sager
	Byretterne ledet af: * politimester * dommer / byfoged kunne være samme person med titel af byfoged og politimester.	Herredsretterne ledet af: * politimester * dommer kunne være samme person (herredsfogeden)	Birkeretterne ledet af: * politimester * dommer kunne være samme person (birkedommeren)	

Fra 1919

Kongen og Justitsministeren				Giver lovene og Kongen benåder.
Højesteret				3. Instans
Østre og Vestre Landsret				2. Instans
Københavns Byret		Andre Byretter		= Det stedlige dommerembede, 1. instans.
Forestår:		Forestår:		
* Tinglysning	* Notarialsager	* Tinglysning	* Notarialsager	
* Skiftevæsen	* Retssager	* Skiftevæsen	* Retssager	

Indtil 1807 begyndte en retssag ved ens værneting, dvs. det ting, som skulle beskytte en, altså for bønderne herreds- eller birkeretten, for gejstligheden ved herredsprovstens ret, for borgerne i købstæderne ved byretten, for universitetsfolk og lærere ved latinskolerne m.v. ved konsistorium etc.

Derefter blev herreds-, birke og byretterne værneting for alle.

Fra 1868 indledes mindre sager (defineres ved strafferammen) ved byretten, større ved

landsretten. En sag kan normalt kæres eller ankes til næste instans. Skal en ved byretten begyndt sag ankes fra landsretten til højesteret, skal der søges om tilladelse til det.

Fra 1790 suppleredes retterne af forligskommissionerne (deres arkiver findes på LA: reg: Forligskommissioner), som havde til opgave at bilægge mindre stridigheder, så retssager kunne undgås).

15 Retsbetjentarkiverne

15.1 Hvad er retsbetjente?

Retsbetjentene kaldes de betjente (dvs. de servicerende ansatte), som var uddannet indenfor

juraen eller som beskæftigede sig med juridiske emner qua deres embede, nemlig:

- Byfogeder (i købstæderne),
- herredsfogeder (i de af herrederne oprettede retskredse) og

- birkedommere (i de af godsernes områder oprettede retskredse)

udgjorde tilsammen retsbetjentene.

Retsbetjenten var både politimester og dommer i sit område. Hans opgaver var nogenlunde de samme, som nu henholdsvis politimesteren og den stedlige dommer har.

15.2 Indhold

Retsbetjentarkivet indeholder som regel:

Indtil ca. 1790: Tingbøger med alle data om alle sager ved embedet.

Derefter, enten fra omk. 1738 eller 1790 deles sagerne op i flere typer, hver med sin protokol:

Som politimester (overgår 1919 til den stedlige politimesters embede):

- Fogedsager – indeholder evt. også politisager (dvs. politirapporter (f.eks. ved suspekte dødsfald) og mindre kendelser (domme), f.eks. faderskabssager efter ca. 1850),
- Politiprotokoller – med forhør i straffesager, kendelser i faderskabssager og andre politisager, f.eks. overtrædelse af politivedtægten, etc
 - NB: faderskabssager var private politisager, mens f.eks. overtrædelse af politivedtægten var offentlige politisager.
- navneforandring (fra 1904),
- Næringsvæsen, bl.a. næringsbrevs udstedelse og tilsyn med visse erhverv (f.eks. margarinesælger),
- kontrol med indvandrere og løssagte kvindfolk....
- Arresten – dvs. små afsoninger og varetægtsfængslede.
- strafferegistre.
- Politiprotokoller med politirapporter og politisager, bl.a. faderskabssager.
- Opsyn med fremmede.
- Tyendeprotokoller.
- Udstedelse af pas.

Som dommer (overgår 1919 til det stedlige dommerembede):

- Justitsprotokoller (journal for embedet – henvisning til de andre sagsgrupper, evt. med dommene indskrevet),
- Tinglysning:
 - Tingbøger indtil ca. 1790, derefter indtil 1929 som Skøde- og pantebøger, fra 1929 som skuffesager,

- realregistre fra 1845-1929, derefter som tingbog,
- evt. navneregistre, enten for sig eller i hver skøde- og pantebog.

- Skiftevæsen:
 - Dødsanmeldelser fra 1793, se evt. i selve skifteprotokollen (fra 1919 evt. kaldet skiftesagliste),
 - Skifteprotokollen (fra 1919 kaldet skiftebog),
- I øvrigt:
 - Notarialprotokol (tinglysning af dokumenter, som ikke vedrører ejendomme),
 - Værgemålssager,
 - Auktionsvæsen,
- Retssager,
 - straffesager (anlagt af den offentlige anklager),
 - civile søgsmål (borgerlige sager, anlagte af private), (disse to typer evt. i separate protokollrækker),
 - retslistes – med oversigt over retsdagene for en retssag,
 - domsprotokoller,

Antallet af rækker af protokoller og dokumenter samt deres indhold varierer fra embede til embede. Registraturen hedder 'Retsbetjente'.

Jo større embede, jo flere protokollrækker. København har masser af materiale og var det mest omfattende retsbetjentembede i landet.

15.3 Aflevering og bestilling

Retsbetjentembedet afleverede til landsarkivet (på nær visse dele af Københavns politi, hvis materiale så findes på Stadsarkivet på Københavns Rådhus), Bestillingssedler – ved LAK – udfyldes således, f.eks.:

embede:	Kalundborg byfoged	
enhed:	Skifteprotokol	
år: 1850-1876	nr.:	bd: 2 bind

Tinglysningsarkivaler er skilt ud i særlig registratur (ved LAK i hverft fald), og realregistre ses på film på LAK.

Film af store dele af retsbetjentarkiverne indtil omk. år 1900 kan ses ved RA (alt skal bestilles hjem fra Glostrup, undtagen: Skifteprotokoller fra Fyn og Jylland (inkl. Sønderjylland) før ca. 1850).

16 Øvrighedernes Bevillinger

16.1 Definitioner

Approbation er godkendelsen af f.eks. et testaments gyldighed, eller en tilladelse.

Legatar er den, der tillægges (tilgodeses) ved testamente.

Øvrigheden er den øverste myndighed på stedet repræsenterende kongemagten. Dvs. amtmænd, biskopper, herredsfogeder, provster m.v.

Supplikanten er ansøgeren.

Testator er den, der skriver testamentet.

16.2 Udvikling på området

Indtil 1803 havde Danske Kancelli forelagt alle familieretlige bevillinger direkte for Kongen, men antallet af ansøgninger var efterhånden vokset, og dertil var det upraktisk for undersåtterne at skulle vente på svar fra Danske Kancelli i København. Derfor lagdes det ved forordning af 1803 ud til amtmændene i Kongens navn at give de familieretlige, kongelige bevillinger.

Amtmændene fik af Kancelliet tilsendt blanketter, der anvendtes ved udfærdigelsen af tilladelserne, og for disse skulle aflægges nøjagtigt regnskab, idet det kostede stempelpenge at ansøge om de kongelige bevillinger. Hvert kvartal indsendte amtmændene til Danske Kancelli et regnskab for det foregående kvartal, og som bilag til dette sendte han selve ansøgningerne med.

16.3 Typer af bevillinger, som amtmænd m.v. gav i Kongens navn

Vielsesbreve, der gaves i følgende tilfælde

- brud eller brudgom var for ung (dvs. manden under 25 eller kvinden under 18),
- en separeret / fraskilt person agtede at indgå nyt ægteskab,
- vielse i stuen (hjemme),
- brudefolkene var for nært beslægtede,
- vielsen ønskedes forrettet uden forudgående troløvelse og lysning

De deler sig i følgende rækker af bind og pakker:

selve regnskaberne med de vedlagte ansøgninger, kaldet: de hertil udfærdigede resumeer, der hvert indeholder et register på navn:

testamenterne er udtaget og indbundet i særlige protokoller:
Testamentprotokollerne (bind)

Ofte vil skifteprotokoller, folketællinger eller kirkebøger give meddelelse om, at de implicerede personer har fået kongelig bevilling. F.eks. kan det i kirkebogen været angivet, at vielsen fandt sted i stuen, og da kan man straks gå til øvrighedens bevillinger.

Ekstraktprotokollen

Først bestilles Ekstraktprotokollen for det pågældende år. Forrest i denne findes navnerregisteret, som man leder igennem under det relevante bogstav. Registeret henviser til et folionummer i samme ekstraktprotokol. Ser man under dette, får man at vide, hvad den pågældende fik kongelig tilladelse til, samt datoen for bevillingen. Eftersom ekstrakterne er indskrevet i amtsorden og i kvartalsorden, kan man ved at lede et par sider tilbage altid få at vide, i hvilket amt personen har ansøgt om bevilling. Ekstraktprotokollen omfatter således hele

NB: Adelen havde indtil 1848 altid ret til vielse uden forudgående troløvelse og lysning.

Begravelsesbreve

- tilladelse til åben begravelse,
- tilladelse til bisættelse i kirken (à la Kongerne i Roskilde).

Tilladelser i forbindelse med skifte

- konfirmation på visse testamenter (udtaget til testamentprotokollerne, jævnfør nedenfor),
- tilladelse til hensidden i uskiftet bo,
- tilladelse til skifte ved samfrænder (ophævet 1845).

Tilladelse til skilsmisse (kun nogle skilsmisser)

- Fra 1827 kunne der søges skilsmisse gennem amtet.

Tilladelse til udstedelse af proklama i

- dødsboer,
- konkursboer,
- tilfælde af ophør af forretning.

16.4 Således benyttes øvrighedernes bevillinger

Øvrighedens bevillinger er fra Danske Kancelli afleveret til Rigsarkivet, hvor de ses i original. – Der findes også film-kopi på RA – brug den gule fortegnelse over film af arkivalier fra Danske Kancelli; de findes i samme reol som Post- og Adresse-bogen på Film-læsesalen. – Filmene skal bestilles hjem på hvide sedler, og de kan ses to-tre dage efter, de er bestilt. – Filmene kan med fordel bruges, når der ønskes taget kopi af dokumenter, der har segl, for originaler med segl må jo ikke fotokopieres.

Blanketregnskaberne (Pakker)
Ekstraktprotokollerne (Bind)
Ekstraktprotokollerne (bind)
Øvrighedens Testamentprotokoller (Bind)
Testamentprotokollerne (bind)

Danmark (på nær Slesvig). – For Slesvig og Holsten skal for perioden 1721-1848 søges i Tyske Kancelli m.v., og ca.1848-1853 under Udenrigsministeriet, 1853-1863 Ministeriet for Slesvig-Holsten-Lauenborg.

Blanketregnskabet

Dernæst bestilles selve blanketregnskabet for det pågældende amt, kvartal og år. Man får en støvet pakke indeholdende flere amters blanketregnskaber for samme kvartal, f.eks. de jydskke amter. Man kalder de bukkede regnskaber med indlagte ansøgninger for *læg*. Når det rette læg og amt er fundet, ses selve regnskabet igennem. Det er angivet hvem, der har ansøgt og fået bevilling til hvad og hvornår, samt hvor meget de har betalt for det - Står der *gratis* betyder det, at boets formue ikke oversteg 100 RbdL., hvilket oprindeligt var grænsen for eftergivelse af stempelafgiften.. Desuden angives et nummer.

Dette er ansøgningens nummer: Man kan således straks gå direkte til selve ansøgningerne, der ligger i nummerorden. - N.B.: Nogle ansøgninger kan være kasseret.

Testamentprotokollerne

Testamenter vil være nævnt i ekstraktprotokollerne og i blanketregnskaberne, men er altid udtaget derfra og overført til de indbundne testamentprotokoller.

Bestilling af blanketregnskaberne

Øvrighedens bevilliger bestilles og fås samme dag på Rigsarkivet. Den udfyldte bestillingsseddel afleveres i kassen i vejledningen. Husk at anføre dit eget navn samt dato og pladsnummer på sedlen.

For at finde proveniens-nummeret (arkiv-nummeret) slår man op i Vejledende Arkivregistratur bind I, under Danske Kancelli for perioden 1773-1848. De numre, der er angivet i venstre margen er proveniens-numrene, og disse anføres bestillingssedlerne.

16.5 Kancelliets Testamentprotokoller

Mens de for almindelige mennesker testamenter indsendtes gennem amtmanden, og derfor findes i Øvrighedens testamentprotokoller, så indsendte fornemme folk, f.eks. lens- og stamhusbesiddere endnu frem til 1848 deres testamenter direkte til Kanske Kancelli. Disse findes derfor i Kancelliets testamentprotokoller – desuden skulle ægtepagter m.v. også indsendes direkte til Kancelliet, og de findes således også heri. – Protokollerne indeholder de indsendte originaler af dokumenterne, idet supplikanterne fik en bevilling med afskrift af hele dokumentets tekst retur.

Kancelliets testamentprotokol begynder 1770 og omfatter indtil 1812 alle testamenter, som blev indsendt til konfirmation. Register over nævnte testatorer og legatarer findes i vejledningen på RA.

16.6 Litteraturhenvisninger

- Fabritius og Hatt: Håndbog i Slægtsforskning, 1960, pag. 140f.
- Vejledende Arkivregistratur, pag. XLI f. + p. 85-86.

17 Familieretslige Bevillinger 1848-1948

Blanketregnskaberne II - Justitsministeriets 1. kontor, arkivfond 0005.

17.1 Udvikling og indhold

Fra 1803 til 1848 varetog Danske Kancelli de familieretslige bevillinger.

De familieretslige bevillinger er i hovedsagen bevillinger vedrørende:

- Skilsmisse,
- Tilladelse til eksekutorbo (arveladeren udnævner ad hoc skiftekommission),
- Adoption,
- Proklama i døds- og konkursboer (indkaldelse af kreditorer i boet).
- Tilladelse for kvinder at være fuldt myndige
- Tilladelse til nyt ægteskab efter skilsmisse
- Tilladelse til ægteskab mellem nært beslægtede (kusineægteskaber tilladt ved lov af 1908).

Disse sager overtoges fra 1848 af Justitsministeriets 1. kontor. Justitsministeriet er nok mest kendt for at have domstolene under sig, og de familieretslige bevillinger hænger naturligt sammen hermed, idet de ændrer arve- og/eller formue-forholdene i en familie etc.

Fra 1948 blev selve sagsakterne efter endt revision ved Justitsministeriet returneret til amterne, hvorfor sagerne for perioden efter 1948 findes i amsarkiverne, og til sin tid (fra 2028ff.) kan de ses ved Landsarkiverne.

Amterne gav tilladelserne, men sendte hvert kvartal regnskabet, med akterne i hver sag vedlagt, til ministeriet.

17.2 Regnskabernes ordning

Regnskaberne er sorteret amtsvis. Indenfor Amtet finder man det relevante år. Regnskabet er delt efter kvartal, og indenfor kvartalet efter bevillingernes art, altså f.eks. adoptioner og skilsmisser i hver sit afsnit. Selvom man ikke kender det nøjagtige år, men f.eks. kun kender amt og en årrække, indenfor hvilken en bevilling blev givet, er det alligevel muligt at finde frem til bevillingen.

Indtil 1869 udarbejdede Justitsministeriet en slags centralt register over de givne tilladelser (Ekstraktprotokollerne).

Materialet består af 3 dele

1.a.	Ekstraktprotokoller	1848-1869	bind
1.b.	Registre hertil	1848-1869	bind
2.	Regnskaberne	1848ff.	pakker
3.	Selve Sagerne	1848-1948	pakker
4.	Gratis Ekspeditioner	1921-32	bind

Ad 1) Indeholder referater af regnskaberne, men er forsynede med navneregistre, så det er let ud fra navnet på personen (adoptivfaderen, de som lade sig skille, den i hvis bo udstedes proklama etc.) at finde frem til, hvilket amt, der har givet bevillingen og hvornår.

For perioden efter 1869 beror ekstraktprotokollerne stadig hos Civilretsdirektoratet i Æbeløgade, Kbhvn. Ø.

Ad 2) Selve Regnskaberne. En række pakker for hvert amt. Et regnskab for hvert kvartal indenfor hvert år. Regnskaberne ligger kronologisk.

Ad 3) Ligger ved regnskaberne, dvs. man bestiller blanketregnskabet, og i pakken ligger både regnskabet og sagerne.

Ad 4) Gratis Ekspeditioner: Var ansøgeren uformuende kunne bevillinger tilstedes uden beregning (1921-1932 er disse bevillinger udtaget fra regnskaberne og ligger for sig, men ordnet således: 1) år, 2) kvartal 3) myndigheder.

HUSK: DER ER 75 ÅRS TILGÆNGELIGHEDSRIST PÅ DETTE MATERIALE.

For sig, men under samme kontor, ligger Testamenter 1848ff. og Ægtepagter.

Eksempel på udfyldelse af bestillingsseddel:

LOGO	Brugernavn	
	Plads nr.	Dato:
Arkivskaber: <i>Justitsministeriets 1. Kontor - 1848-1967</i>	Proveniens: <i>05-B01g-18</i>	
Titel: <i>Blanketregnskaber Sorø Amt</i>		
År: <i>1860, 3. kv.</i>	Evt. Journalnr.	Plads-reg.: <i>5729-23- 2.</i>
Til arkivets eget brug.		

Fed angiver det fortrykte. - *Kursiv* angiver det håndskrevne.

Proveniens-betegnelsen er en slags cpr.nr for en række af protokoller eller pakker. Den består af et 'over-nummer' for hele arkivfonden (f.eks. Justitsministeriets arkivfond, som har nr. 0005 eller 05), og underbetegnelser, som viser, hvor i samlingen materialet findes. Bruges som check-numre ved identifikation af materialet.

Plads-registraturens nr. (som altid står til højre i pladsregistraturen) viser personalet, hvor i magasinet, materialet skal findes.

Eftersom magasinet i Glostrup er stort, meget stort endda, er det vigtigt, at begge felter er korrekt udfyldt. - Spørg gerne personalet; det sparer DIG og DEM tid og ærgrelser.

18 Embedslægearkiver

18.1 Tilblivelse og Aflevering

Embedslægearkiverne består af det materiale, som fra embedslægerne er afleveret til Landsarkiverne, hvor arkiverne opbevares og skal ses.

Dog findes dele af arkiverne på film på Rigsarkivet, og dødsattester efter ca. 1850 findes i original på Rigsarkivet i Indenrigsministeriets arkiv.

Lægedistrikter blev indført ca. 1790, og fra denne tid skulle der også udskrives dødsattest for ethvert dødsfald.

18.2 Indhold

Dødsattester

Hvis dødsfaldet ikke umiddelbart kunne anses for naturligt, og fogeden derfor lod afholde ligsyn, skulle lægen afgive en nøjagtig forklaring over dødens indtræden. Denne forklaring findes i Fogedprotokollen under Retsbetjentenes arkiver, mens selve dødsattestens ordlyd findes i protokollerne over dødsattester. - Fra ca. 1850 blev dødsattester indsendt på løse blanketter direkte til Indenrigsministeriet, hvorfor disse dødsattester skal søges i Indenrigsministeriets arkiv på Rigsarkivet. De ligger her sorteret efter amt, år, kvartal, så man skal således vide så nøjagtigt som muligt hvor og hvornår en person afgik ved døden, hvis man vil undgå at skulle lede alt for meget igennem.

Vaccinationsprotokoller

Fra 1808 var vaccination imod børnekopper påbudt ved forordning. Børnekopper var en af de hyppigste dødsårsager blandt små børn, og de hyppige epidemier hindrede befolkningen i at vokse. Desuden efterlod kopperne slemme ar på de heldige, der overlevede.

Det var en fransk læge, som midt i 1700-tallet opdagede, at malkepiger ikke havde kopper, og han fandt ud af, at de kopper, som pigerne blev smittet med af kørne, de malkede, gjorde dem immune overfor børnekopper. Eftersom kokopper er ganske ufarlige at få for mennesker, så indpodede man børnene med kokopper - altså om jeg så må sige, smittede dem med vilje, og derved fik børnene kun ét til tre år imod at ricikere at dø af børnekopper. Vaccination imod børnekopper er forbudt ved lov i 1979, idet sygdommen nu anses for udryddet.

Lægerne udsendte puds (vaccine) til f.eks. præsten eller skolelæreren i sognet, som så vaccinerede børnene, eller lægerne selv vaccinerede. På ottende-dagen skulle lægen så tilse børnene og sikre sig, at koppen var slået an, som den skulle, nemlig blive en byld med gullig væske i, let

indfalden og med hård skorpe på midten. Lægen udskrev en attest til barnet, og indskrev barnet som vaccineret i protokollen. Protokollerne er således organiseret, så der er en protokol for hver læge, og i disse er børnene indført efter vaccinationsdato. I vaccinationsprotokollen oplyses desuden om barnets alder, bopæl ved vaccinationen samt faders navn (moders, hvis barnet var uægte født), evt. plejefaders navn. Børnene skulle vaccineres inden de kom i skole, men alderen hvori de blev vaccineret svinger noget, så fra 1. til 7. leveår, må man regne med.

Disse protokoller er en stor hjælp, når man søger efter slægtninge, som er født ca. 1800-1850, fordi præsterne ofte indskrev, hvornår og af hvem personerne var vaccineret, selvom præsten ikke anførte hvor og hvornår personerne blev født.

Lister over tuberkulose tilfælde

Fra 1880 til ca. 1920 førtes ofte lister over tuberkulose tilfælde. Disse har vel mest betydning, hvis man ved, at nogen i slægten havde tuberkulose, eller denne sygdom er angivet som dødsårsag i enten kirkebogen eller på en dødsattest. - Man kan jo så se, hvor længe personen led af sygdommen, før han/hun døde.

Listerne dækker ikke heler perioden, kun spredte dele.

Jordemoderprotokoller

Disse blev ført fra ca. 1800, og indeholder oplysning om hver fødsels forløb. Der oplyses den fødendes navn samt køn på barnet. Der findes en protokol for hver jordemoderdistrikt, så man må først ved hjælp af registraturen for embedslægearkivernes jordemoderprotokoller se, hvilket distrikt en fødsel hørte under. Ved travlhed eller vakance kan en fødsel være bistået af en nabo-jordemoder.

18.3 Benyttelse

Landsarkivets registratur viser, hvilke områder de enkelte embedslæger dækkede. Hvis man kender lægens navn (f.eks. fra konfirmationen i kirkebogen), men ikke embedets sted eller navn, så kan man med fordel slå lægens navn op i: Caroc: Den Danske Lægestand. Heri får man enhver læges karriere beskrevet, og dermed også oplyst, hvilket embedslægearkiv, hans materiale skal søges under.

Drejer det sig om regimentskirurger, så må man søge i Bauers bøger om kirurger. - Deres arkiver bør søges under Forsvarets arkiver, idet disse kirurger og visse læger var ansat under hæren.

19 Skoler m.v.

19.1 Definitioner

Undervisningspligt Denne var oprindeligt, fra 1813, 7 år, men siden ca. 1970 9 år. Der er dog ikke skolepligt, dvs. det er op til barnets forældre, hvor og hvordan barnet skal modtage undervisningen.

Kommuneskole Skoler ejet af kommunerne fra 1842 og frem.

Folkeskolen Oprettet ved loven af 1958, hvor lovene for skolerne på landet og i byerne harmoniseredes.

Latinskole Indtil 1903 benævnelse gymnasium.

Gymnasium Skole, hvis afsluttende eksamen er studentereksamen. Næsten det samme som Kathedralskole, men er dog aldrig knyttet til domkirken.

Figur 18: Valby Rytterskole, Kbhvn., – nu er der bibliotek.

Figur 19: Prinsesse Charlottesgades Skole, København, 1892.

Figur 20: Vor Frue Latinskole, København, senere blev navnet Metropolitanskolen.

1720 Kong Fr. IV opretter 240 Rytterskole i rytterdistrikterne.

1739 Almindelig skolegang indføres på landet.

1814 Undervisningspligt indføres for såvel by- som land-befolkningernes børn.

1840 Efter kommunernes oprettelse, opretter byerne Borgerskoler.

- ❖ Fattigskoler (med begrænset undervisning),
- ❖ Betalingskoler (med udvidet undervisning – forberedelse til gymnasiet).

1903 Almueskolereform: I byerne kunne realklassen føjes til Mellemskolen. På landet fandtes denne sammenhæng ikke.

1933 Det gejstlige tilsyn med skoler afskaffedes. Fra da af ledte kommunerne eller skolens ejer skolen alene.

1958 Lovgivningen for skoler på landet og i byerne harmoniseredes.

1972 Undervisningspligten forlænget fra 7 til 9 år.

Latinskoler

1537 Latinskolerne blev oprettet efter reformationen. Større skoler i domkirkebyer, små i andre købstæder.

ca. 1550 Kgl. påbud om, at enhver købstad skulle have en latinskole.

Kathedralskole Skole, som oprindeligt var drevet i forbindelse med domkirken; deraf navnet. Lærerne ved disse skoler blev kaldt colleger. I spidsen stod en rektor. Efter reformationen overtog Staten driften af skolerne.

Rytterskole Skole, som 1720 oprettedes i et af de områder af statens gods, som var udlagt til underhold for rytteriet. Undervisningen bestod i terping af salmevers, katekismus og lidt læsning.

19.2 Udvikling på Området

Almene skoler

1708 Fattigforordning, hvorefter nogle byer oprettede gratis børneskoler for fattige børn.

1739 omlægning af midler fra de små skoler til de store, og antallet af skoler mindskedes.

1850 Studentereksamen flyttes fra universitetet til latinskolerne

1903 Skolereform: latinskolerne erstattes af gymnasier med fireårig mellemskole og treårigt gymnasium.

1966 HF (højere forberedelseseksamen) oprettedes, især tænkt som mulighed for voksne.

19.3 Væsentligste Kildegrupper

- Forhandlingsprotokoller for Skolekommissionen på landet. Om Skolens drift og ledelse, f.eks. antagelse af personale, klager over lærere etc.
- Forhandlingsprotokoller for Skolevæsenet
- I købstæderne – overordnet vedrørende driften af kommunens skoler.
- Skole- og undervisningsplaner
- Vedrørende undervisningen i hvert fag, samt timeplaner for klasserne.
- Dagbøger. Vedrørende klassernes fremmøde og daglige resultater.
- Eksamensprotokoller. Hvori eleverne og deres opnåede resultater findes.
- Sager vedrørende skolebyggeri. Om opførelse af skoler – renovering af gamle bygninger m.v.

- Elevprotokoller. Protokoller over skolens elever.

skolepenge. Lærermødereferater for latinskolernes vedkommende.

Betalingsprotokoller. Især for betalings og privatskoler, hvori man kan se, hvad der er betalt i

19.4 Arkiver

Periode:	Type af skole:	Anmærkninger:	Arkiv:	Arkivfond:
indtil 1840:	sogdenes og kirkens skoler og latinskoler	Tilsyn med skolerne på landet; ansættelse af degne og skoleholdere, siden skolelærere	Landsarkiverne	Bispearkiverne, Provstearkiverne
indtil 1840:	sogdenes og kirkens skoler	daglige drift af skolerne	Landsarkiverne	Pastoratsarkiverne (præstearkiverne)
efter 1840:	kommunernes skoler	i reg: skoler under Skolevæsen, latinskoler under Kulturelle institutioner.	Landsarkiverne	Kommunearkiver (landkommune- og Købstadskommunearkiver).
hele	private skoler	ingen afleveringspligt for skolerne.	Landsarkiverne	Skolearkiver
indtil 1842	alle	tilsyn med skolerne, bl.a. udnævnelse af skoleforstandere.	Landsarkiverne	Amtsarkiverne (under fattig- og skolevæsenet).
indtil 1814	rytterskoler		Landsarkiverne	Godsarkivet for hvert rytterdistrikt
indtil 1850	Københavns universitet	nemlig studentereksamen og studerende ved universitetet.	Rigsarkivet	Københavns Universitet
fra ca. 1880	alle	skolefotos	lokalarkiver, landsarkiver	fotosamlinger

Figur 21: Oversigt over hvor de skolehistoriske kilder kan findes.

For en længere periode frem til 1850 findes studentereksamensprot. trykte, og de står fremme på Rigsarkivets læsesal.

Om brugen af arkiverne

Det skal altid erindres, at der fra skolerne ikke er afleveringspligt på det for slægtsforskerne mest ønskede materiale. Hvis der er foretaget afleveringer, er materialet tilgængeligt 50 år, efter det er skrevet ud.

Skolefotos kan evt. findes ved skolen selv, ved skoleforvaltningen i kommunen, hvor skolen lå eller ligger, ved lokalarkivet, ved Københavns Bymuseum eller ved Landsarkivet. – Der er ingen afleveringspligt på disse fotos.

Skolearkiver er ikke bevaret i fuldt omfang, og der findes desværre heller ingen samlet registratur over alt det bevarede materiale ved alle arkiver på ét sted. Materiale vedrørende skoler på landet for perioden 1814-1840 er som regel overført til de land- og købstads-kommunale arkivfonde eller til arkivfonden Skolearkiver.

På Hjerl hede findes for øvrigt et skolehistorisk museum.

19.5 Kildehenvisninger

- Latinskoleforhold i Viborg Stift i 1730'erne og 1740'erne, af Carl. E. Jørgensen, i Fra Viborg Amt, 1999.

- Dagligliv i Danmark 1620-1720, af Axel Stensberg m.fl., 1969, p. 113-132.
- Do. 1890-1963, 1971, af do. p. 195-224.
- Skolen, Præsten og Kommunen, 1994, af Erik Nørr.
- De årlige oversigter over hvert års studenter, ca. 1880-ca. 1919, trykt; findes bl.a. på LAKs læsesal under Stater.
- Dansk Skolestat, ca. 1930. Indeholder efter art og beliggenhed oplysning om såvel bygninger som ansatte ved alle skoler i landet, såvel højere som almene, private som offentlige skoler. – Findes på både LAKs og RAs læsesale.
- Degnehistorierne, bl.a. for Viborg Stift, Lolland-Falster og Fyn; findes på både RAs og LAKs læsesale.
- H. Friis-Petersen: Dimittenderne fra XX Seminarium. Original på Danmarks Pædagogiske Bibliotek ved Danmarks Lærerhøjskole. Kopier på bl.a. Rigsarkivets Læsesal. Giver i alfabetisk orden for hvert seminarium personal- og uddannelsesmæssige oplysninger om hver dimittend fra hvert seminariums grundlæggelse og frem til ca. 1900.

20 Lister over søn- og helligdage m.v.

Denne liste angiver de betegnelser, som præsterne i den ældre tid kan have anvendt til datering af indførsler i kirkebogen.

Husk at kirkeåret begynder 1. søndag i advent det ene verdenslige år og slutter sidste lørdag efter sidste søndag efter trinitatis i det næste verdenslige år.

Månederne

VII = september (navnet betyder den syvende måned),

VIII = oktober (navnet betyder den ottende måned),

IX = november (navnet betyder den niende måned),

X = december (navnet betyder den tiende måned),

Dagens betegnelse

Dagene i ugen kan betegnes som et antal dage efter søndagen, der indleder ugen, f.eks. feria II post Epiphania = 8. januar, idet feria betyder hverdag. 'Post' betyder 'efter' og udtales påst).

Vigilia betyder aftenen før en festdag, f.eks. juleaften.

Dies betyder dag,

Dominica betyder søndag, og søndag er egentlig den kristne uges første dag. Derfor nummereres hverdagene som hverdage efter den foregående søndag.

20.1.1 Helligdagene

De faste fest- og hellig-dage

Circumcisio Christi	= Jesu omskærelsesdag	= d. 01.01.
Epiphania	= Hellig tre kongers dag	= d. 06.01.
Purificatio Mariæ	= Mariæ renselsesdag	= d. 02.02 (kyndelmisse)
Annunatiatio Mariæ	= Mariæ bebudelsesdag	= d. 25.03.
Vicitatio Mariæ	= Mariæ besørgelsesdag	= d. 02.07.
Mikkels dag	=	= d. 29.09. det ser ud til, at denne festdag i tidligere tider var en bevægelig festdag.
Omnium sanctorum	= Allehelgens fest	= d. 01.11. Allehelgens fest kan ligge på andre datoer i andre lande.
Nativitas Domini	= (Herrens fødedag)	= d. 25.12 (juledag)

Bevægelige helligdage

Ascensio Xti (Christi) = Christi Himmelfarts dag.

Søndagene, bestemte i forhold til påsken

-søndagene i fasten, samt dem efter påske, har som navn fået indledningen til dagens tekst.

dominica esto mihi	= fastelavns søndag = quinqvagesima
dominica invocati	= 1. søndag i fasten
dominica reminiscere	= 2. søndag i fasten
dominica oculi	= 3. søndag i fasten
dominica laertare	= 4. søndag i fasten
dominica judicier	= 5. søndag i fasten
dominica pascha	= påske dag (søndag i påsken)
dominica modo geniti	= 1. søndag efter påske
dominica misericorda	= 2. søndag efter påske
dominica jubilate	= 3. søndag efter påske
dominica jucunditatis	= 5. søndag efter påske
dominica domine mean	= 6. søndag efter påske
dominica pentacostes	= pinse dag (søndag i pinsen)

20.2 Ugedagene

Nogle præster brugte før 1814 at betegne ugedagene ved deres planeter. Derfor følger hermed en oversigt over ugedagene og deres planeter, både med navn og tegn, idet det skal bemærkes, at nogle astrologer og præster kan have anvendt andre tegn for visse af planeterne.

Ugedag:	Dagens latinske navn:	Planet:	Tegn for planeten:
Søndag	Solen	dies solis	
Mandag	Månen	dies lunæ	
Tirsdag	Mars	dies martis	
Onsdag	Mercur	dies mercurii	
Onsdag (nyere tid)	Uranus	dies mercurii	

Torsdag	Jupiter	dies jovis	♃
Fredag	Venus	dies veneris	♀
Fredag	eller Neptun	dies veneris	♆
Lørdag	Saturn	dies saturni	♄

Ugedagenes planeter fundet efter 'A to Z Horoscopemaker and Delineator' af Llewellyn George, 17. udg. 1967, Llewellyn Publications, USA.

Litteratur m.v.

for øvrige latinske betegnelser henvises til:

- 'Slægtsforskerens Opslagsbog',
- 'Håndbog i Slægtsforskning',
- 'Find dine rødder - Håndbog i slægtshistorie',
- Bauers 'Calender for Aarene 601-2100',
- Heini Madsen: 'Ordbog for Slægtsforskere'.

Kalender på Internettet

<http://www.morchslaegt.dk/bauers/bauer.htm>,

hvor Bauers kalender findes.

Eller på www.dannebrog.biz/notesamling/ hvor der også findes en kalender-tabel for årene 1701-2000.

21 Oversigt over arkivfonde og arkivalier

Se yderligere oplysninger i efterfølgende tabel.

Overgruppe/ Arkivfond (Kapitel i ringbindet)	Betjent eller myndighed:	Arkivalie:	Periode for arkivalien:		
			tidl. start	slut	
Retsbetjentene arkiver	Herredsfogederne eller	Skifteprotokoller *)	1793	-	1919
		Dødsanmeldelsesprotokoller *)	1793	-	1919
	Birkedommerne:	Tingbøger og rets-prot.	ca. 1550	-	1919
		Skøde- og panteprot.	ca. 1790	-	1919
		Realregistrene	1845	-	1919
	Herredsprovsten:	Skifteprotokoller *)	1683	-	1817
	Byfogeden:	Skifteprotokoller *)	1683	-	1919
		Dødsanmeldelsesprot. *)	ca. 1790	-	1919
		Tingbøger	ca. 1550	-	1919
		Skøde- og panteprot.	ca. 1727	-	1919
		Realregistrene	1845	-	1919
		Brandtaxationer	ca. 1700	-	1919
		Dommerembedet i købstaden selv eller det stedlige dommerembede:	Skifteprotokoller **)	1919	-
	Realregistre		1919	-	
	Tingbøger		1919	-	
	Retsprotokoller (domme og retsmøder fra byretterne)		1919	-	
	Godsarkiverne og Hospitalsarkiverne:	Ridefogeden:	Skifteprotokoller		-
Fæsteprotokoller				-	ca. 1850
Jordebøger		kun spredte år			
Lægdsrullerne		do.	-	1788	
Amtsstuerne:	Amtmanden:	Skifteprotokoller *)		-	1850
		Dødsanmeldelsesprot. *)	1793	-	1850
		bilag t. Amtsregnskab.		-	1849
Rådstuearkiverne:	Byfoged / Magistrat:	Borgerskabsprotokoller		-	ca.1900
		Lister over Jøder		-	1849
		Diverse regnskaber	ca. 1500	-	nutid
		Borgervæbningens lister		-	ca.1850
Lavsarkiverne:	Oldermændene:	Svendelaugenes medlemsbøger m.v.		-	ca.1870
		Mesterlaugenes medlemsbøger m.v.		-	ca.1870
		- lærekontrakter		-	ca.1870
		- svende- og mesterstykker		-	ca.1870

Figur 22: Oversigt over det væsentligste indhold af Rigsarkivets film fra landsarkiverne. - er også vejledning til arkiofonde på LAK.

DET SKAL BEMÆRKE, AT ARKIVALIER KUN ER FILMET FOR TIDEN INDTIL CA. 1900.

For staden København gælder særlige omstændigheder. Jævnfør Fabritius og Hatt, p. 191-93 + 217-27, samt Særlige tilfælde: København.

*) Søges for LAV i de to bind af fortegnelsen med titlen "Skifteprotokoller" (hvide ringbind).

Søges for LAO i bindet af fortegnelsen med titlen "Skifteprotokoller" (røde ringbind).

LAA i to indbundne bind, og LAK i sorte ringbind.

**) Ingen arkivalier herfra filmet, hvorfor arkivalierne altid skal søges på det respektive LA.